

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tatjana Lučka Banič

Sprememba prostočasnih dejavnosti otrok in mladostnikov v Sloveniji ter prisotnost
tveganega vedenja

Magistrska naloga

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
LJUBLJANA

Tatjana Lučka Banič

Mentorica: redna profesorica dr. Mirjana Ule

Sprememba prostočasnih dejavnosti otrok in mladostnikov v Sloveniji ter prisotnost
tveganega vedenja

Magistrska naloga

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. Mirjani Ule za nesebično pomoč, nasvet in usmerjanje pri pisanju magistrske naloge.

Zahvaljujem se Brigiti Bočkaj, dipl. družboslovni informatičarki, za pomoč pri statistični obdelavi podatkov.

Povzetek: Sprememba prostočasnih dejavnosti otrok in mladostnikov v Sloveniji ter prisotnost tveganega vedenja

V nalogi obravnavamo aktualno problematiko preživljanja prostega časa med mladostniki v Sloveniji, obenem pa osvetljujemo enega od tveganih vedenj – nasilno vedenje mladih in njuno morebitno povezavo. Osrednja raziskovalna vprašanja se osredotočajo na morebitne razlike med spoloma pri gledanju televizije in uporabi računalnikov med prostim časom, na razlike v času, ki ga jim mladostniki namenijo glede na materialni status družine in na morebitno povezavo med uporabo elektronskih naprav in tveganim oziroma nasilnim vedenjem mladih.

Podatke smo črpali iz mednarodne raziskave HBSC 2002, 2006, 2010 in 2014 (Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju – Health Behavior in School-Aged Children, HBSC). To je mednarodna raziskava, v katero je vključenih 43 držav in je bila izvedena s standardiziranim vprašalnikom na reprezentativnim vzorcu všolanih slovenskih enajst-, trinajst- in petnajstletnikov.

Empirično analizo podatkov smo naredili s pomočjo programa SPSS 12,0. Na deskriptivni ravni smo analizirali spremenljivke, ki predstavljajo sedeča in nasilna vedenja glede na spol in subjektivno oceno statusa družine in poskušali potrditi zastavljeni hipotezi o povezanosti med njimi s pomočjo bivariantne analize. S pomočjo regresijske analize smo skušali ugotoviti moč vpliva neodvisne spremenljivke na odvisno.

Ekonomski in kulturni dejavniki pomembno oblikujejo načine izrabe prostega časa mladih; sodobna zabavna industrija zmanjšuje prostor njihove avtonomije in vzdržuje nadzor nad njimi. Raziskave so potrdile kompleksnost problematike tveganih vedenj mladih – med drugim tudi nasilnega vedenja – tudi to je povezano s številnimi dejavniki, kot so na primer družina, vrstniki, šola in mediji.

Ob proučevanju problemskega področja preživljanja prostega časa mladih in izbranega tveganega vedenja ne moremo mimo spolne razlike: ugotovljeno je, da glede obeh obstajajo pomembne razlike med spoloma. Pri razumevanju tovrstnega pojava moramo upoštevati, da k oblikovanju spolne identitete posameznice in posameznika pomemben del prispevajo družbeno zaželeni oziroma sprejemljivi oblike ženskosti in moškosti.

Analiza izbranih rezultatov raziskav je pokazala pričakovano stanje; ob tem pa posamezne ugotovitve pripomorejo k jasnejši sliki življenja mladih v Sloveniji. Analiza rezultatov raziskav je pokazala zanimive spremembe časa, ki ga mladostnice in mladostniki namenijo rabi elektronskih naprav; izpostavljam podatek, da je v obdobju 2002–2014 porasla njihova raba pri obeh spolih. Analiza rezultatov raziskav je pokazala tudi, da se približno štiri petine deklet ne pretepa, za razliko od fantov, od katerih se ne pretepa približno polovica; rahlo narašča število tistih, ki sodelujejo pri trpinčenju in tistih, ki so podvrženi trpinčenju.

V nalogi smo ugotovili, da obstajajo statistično značilne razlike med spoloma v rabi elektronskih naprav, v vseh zajetih letih z izjemo v letu 2014, kakor tudi pri izpostavljenosti trpinčenju, kjer značilnih razlik nismo zasledili le v letu 2002, medtem, ko so razlike po spolu značilne za vsa zajeta leta pri pogostosti sodelovanja pri trpinčenju in pretepanju. Ugotovili smo tudi, da obstajajo statistično značilne razlike med subjektivno oceno statusa družine pri izpostavljenosti trpinčenju, in sicer v vseh zajetih letih, medtem, ko razlik pri pretepanju nismo ugotovili v letu 2006, pri pogostosti sodelovanja pri trpinčenju pa v letu 2010.

Predpostavljali smo, da obstajajo povezave med nasilnim vedenjem in subjektivno oceno statusa družine, česar analiza podatkov raziskav (HBSC) ni potrdila. Prav tako se ni potrdila

povezava med subjektivno oceno statusa družine in časom, ki ga namenijo rabi elektronskih naprav.

Prosti čas daje mladostnikom možnost, da uresničujejo svoja nagnjenja, interese in sposobnosti; pomemben je za razvoj ustvarjalnosti; pri tem je ključna primarna socializacija. Prav slednjo pa elektronske naprave, kot so računalniki, tablice ter drugi sodobni pripomočki za krajšanje prostega časa bržkone zavirajo, kar kažejo tudi nekatere raziskave. Ključno vprašanje ostaja odprto: Ali preživljanje prostega časa z gledanjem televizije in rabo elektronskih naprav, prispeva k pasivizaciji mladostnikov in mladostnic, in če da, kako? Prav tako ostaja potreba po nadaljnem proučevanju nasilnega vedenja mladih in njegove morebitne povezanosti s pasivnim preživljanjem prostega časa. Pasivizacija mladih je, kot smo ugotavljali že pri orisu problematike, del širšega problema mladih, ki pa ga je nujno naslavljeti z vidika kakovosti življenja in razvoja sodobne družbe.

Ključne besede: prosti čas, nasilno vedenje, trpinčenje, mladostniki, uporaba računalnika, vpliv gledanja televizije na vedenje

Abstract: Changes in the free-time activities of children and adolescents in Slovenia and the presence of risk behavior

The thesis deals with a very topical issue of leisure time among young people in Slovenia, while illuminating one of the risk behaviours – violent behaviour of young people and their possible connection. The main research questions focus on possible gender differences in watching television and using computers during free time, on variations in the time that young people dedicate to these activities with regards to the financial status of the family, as well as on the possible link between the use of electronic devices and risk or violent behaviour of young people.

Data were drawn from an international study entitled Health Related Behaviour by School-Aged Children (HBSC) 2002, 2006, 2010 and 2014. It is an international study, which includes 43 countries and was conducted with a standardised survey on a representative sample of pupils, aged eleven-, thirteen and fifteen years.

Empirical data analysis was done using the programme SPSS 12.0. At the descriptive level, we analysed the variables representing sedentary and violent behaviour according to gender and subjective assessment of the status of the family and we tried to confirm the hypotheses on the relationship between them by using bivariate analysis. Using regression analysis, we tried to determine the influence of the independent variable on the dependent one.

Economic and cultural factors have an important impact on the development of the ways of using free time of young people; modern entertainment industry reduces the space of their autonomy and maintains control over them. Studies have confirmed the complexity of the issue of the risk behaviour of young people, including aggressive behaviour – this is also associated with many factors, such as family, peers, school and the media.

While examining the issue of spending free time of young people and the selected risk behaviour, we cannot ignore gender differences: it is noted that regarding both, there are significant differences between genders. An understanding of such phenomenon should also take into account that socially desirable or acceptable forms of masculinity and femininity contribute significantly to the creation of gender identity of individuals.

The analysis of selected research results showed the expected situation, while specific findings contribute to a clearer picture of the lives of young people in Slovenia. The analysis of research results revealed interesting changes in the amount of time that young people dedicate to the usage of electronic devices; we emphasize the fact that in the period 2002-2014 this amount of time increased by both genders. The analysis of research results also showed that about four-fifths of girls are not involved in beatings, unlike boys, of which about a half is not involved in beatings; a slight increase is seen in the number of those who participate in maltreatment and those who are subjected to maltreatment.

In this work, we established that there were statistically significant differences between the genders in the use of electronic devices in all the years subjected to the analysis, with an exception of the year 2014. Statistically significant differences were also the frequency of the exposure to maltreatment, where we noted no significant differences only in the year 2002. However, differences with regards to gender are significant for all the years subjected to the analysis regarding the exposure to maltreatment, as well as the exposure to beatings. We also established that there were statistically significant differences between the subjective assessment of how well off one's family is in the frequency of exposure to maltreatment, i.e.

in all years subjected to the analysis. However, we noted no differences in beatings in the year 2006 and no differences in the frequency of cooperation in maltreatment in the year 2010.

We assumed that there are links between violent behaviour and the subjective assessment of how well off one's family is, which was not confirmed by the analysis of research data (HBSC). The connection between the subjective assessment of how well off one's family is and the time that young people devote to the use of electronic devices was also not confirmed.

Leisure gives young people the opportunity to fulfil their preferences, interests and abilities; in this context the primary socialization is crucial.

However, some research also shows that creativity is probably hindered by electronic devices such as computers, tablet computers and other modern devices for spending free time.

The key question remains open: Does spending free time by watching television or using electronic devices such as computers, tablets and other modern devices, contribute to a passivation of youth, and if so, how? Also, there remains a need for further study of violent behaviour of young people and its possible correlation with passive spending of free time.

Passivity of young people, as we have already noted in the description of the issue discussed, is a part of a wider problem of young people, but it is necessary to address it in terms of quality of life and the development of modern society.

Key words: Free time, violent behavior, bullying, young people, computer use, impact of television on behavior

K A Z A L O

1. UVOD	11
1.1 Predstavitev raziskovalnega problema	11
2. TEORETIČNI DEL.....	15
2.1 Značilnosti sodobne mladosti in mladine	15
2.1.1 Prehodnost mladine	16
2.1.2 Individualizacija in globalizacija	18
2.1.3 Socialna ranljivost mladih.....	20
2.1.4 Socialna izključenost.....	22
2.1.5 Socialna izolacija	23
2.1.6 Mladoletniško prestopništvo	23
2.1.7 Družina in postmoderne spremembe.....	27
2.2 Vloga in spreminjanje prostega časa v odraščanju.....	30
2.2.1 Pojemovanje prostega časa	31
2.2.2 Prosti čas skozi čas.....	35
2.2.3 Družina in prosti čas.....	37
2.3 Uporaba elektronskih medijev in vpliv na nasilno vedenje otrok in mladostnikov	38
2.3.1 Socialna konstrukcija agresije.....	40
2.3.2 Pojavne oblike agresivnosti.....	41
2.3.3 Vrstniško nasilje – »Bullying«.....	42
3. EMPIRIČNI DEL.....	44
3.1 Formulacija problema in cilji raziskave	44
3.1.1 Metode magistrskega dela.....	44
3.1.2 Raziskovalno vprašanje.....	46
3.1.3 Hipoteze	48
3.2 Predstavitev rezultatov	49
3.3 Povezanost med spremenljivkami	96
3.3.1 Diskusija rezultatov.....	103
3.3.2 Povzetek glavnih ugotovitev	109
4. SKLEP.....	111
5. LITERATURA.....	114

SEZNAM GRAFOV

Graf 3.2.1 Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom / spol

Graf 3.2.2 Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom / spol

Graf 3.2.3 Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom / spol

Graf 3.2.4 Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom / spol

Graf 3.2.5 Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom / spol

Graf 3.2.6 Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom / spol

Graf 3.2.7 Kolikokrat v preteklih 12 mesecih si se pretepal/a / spol

Graf 3.2.8 Kako pogosto si sodeloval/a pri trpinčenju vrstnika v šoli v preteklih parih mesecih / spol

Graf 3.2.9 Kako pogosto v preteklih parih mesecih si bil/a trpinčen/a v šoli / spol

Graf 3.2.10 Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom / fas

Graf 3.2.11 Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom / fas

Graf 3.2.12 Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom / fas

Graf 3.2.13 Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom / fas

Graf 3.2.14 Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom / fas

Graf 3.2.15 Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom / fas

Graf 3.2.16 Kolikokrat v preteklih 12 mesecih si se pretepal/a / fas – leto 2002

Graf 3.2.17 Kako pogosto si sodeloval/a pri trpinčenju vrstnika v šoli v preteklih parih mesecih / fas

Graf 3.2.18 Kako pogosto v preteklih parih mesecih si bil/a trpinčen/a v šoli / fas

Graf 3.2.19 Primerjava gledanja televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin v prostem času med šolskim tednom za obdobje 2002–2014

Graf 3.2.20 Primerjava gledanja televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin v prostem času med vikendom za obdobje 2002–2014

Graf 3.2.21 Primerjava igranja igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah v prostem času med šolskim tednom za obdobje 2006–2014

Graf 3.2.22 Primerjava igranja igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah v prostem času med vikendom za obdobje 2006–2014

Graf 3.2.23 Primerjava uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... v prostem času med šolskim tednom za obdobje 2002–2014

Graf 3.2.24 Primerjava uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... v prostem času med vikendom za obdobje 2002–2014

Graf 3.2.25 Primerjava pogostosti pretepanja v preteklih 12 mesecih za obdobje 2002–2014

Graf 3.2.26 Primerjava pogostosti sodelovanja pri trpinčenju vrstnika v šoli v preteklih parih mesecih za obdobje 2002–2014

Graf 3.2.27 Primerjava pogostosti podvrženosti trpinčenju v preteklih parih mesecih v šoli za obdobje 2002–2014

SEZNAM TABEL

Tabela 3.2.1. Pearsonovi korelacijski koeficienti med subjektivno (denarno) oceno statusa družine in spremenljivkami, ki ponazarjajo sedeča oziroma nasilna vedenja

Tabela 3.2.2 Pearsonovi koeficienti korelacije med odvisnimi spremenljivkami

Tabela 3.2.3 Struktura vzorca po posameznih spremenljivkah po letih

»Prosti čas je čas brez obveznosti, namenjen nam – otrokom, da počnemo, kar nas veseli in kar želimo. Je pravica, ki nam jo zagotavlja Konvencija ZN o otrokovih pravicah. Prosti čas je nujen za zdravje in dobro počutje ter sprostitvev.

Ugotavljamo, da nam pravica do prostega časa sicer ni kršena, saj imamo prostega časa več ali manj dovolj, nimamo pa zagotovljenih ustreznih in enakih možnosti, da bi ga preživeli kakovostno. Na koriščenje prostega časa vse preveč vplivajo družina, šola, premalo pa sami.«

Komisija za sklepe 12. nacionalnega otroškega parlamenta

1. UVOD

1.1 Predstavitev raziskovalnega problema

Prostočasne aktivnosti mladih v zahodnih družbah so bile pogosto predmet raziskav. Sociologi se že od druge svetovne vojne naprej ukvarjajo z vprašanjem, kako mladi preživljajo čas, ko niso v šoli ali na trgu dela, in kako procesi modernizacije vplivajo na prostočasne dejavnosti. Definiranje prostega časa ni enostavno opravilo, saj ne gre le za skupek aktivnosti ali razporeditev časa, ampak ga vsakdo definira glede na lastno percepcijo šolskih in službenih zahtev, vsakodnevnih obveznosti, odgovornosti v družini, plačanega dela. Še najpogosteje se ga definira kot nedelovni čas, čas zase, za predah, zabavo, umiritev in počitek; čas, ko lahko počneš, kar želiš po lastni izbiri oz. ko se ukvarjaš z aktivnostmi, ki nudijo raznolikost, razvedrilo, sprostitvev, socialno in osebno izpolnitev. V modernih družbah se prosti čas na račun skrajševanja delavnikov in podaljševanja življenjske dobe vse bolj podaljšuje (Kuhar 2008, 17).

Pred pojavom televizije in drugih množičnih občil so mladi veliko več prosti čas preživljali na prostem, kjer so se igrali različne igre, se pogovarjali in nabirali izkušnje za življenje. V porastu je gledanje televizije. Vse bolj narašča uporaba računalnikov za igranje igrice, klepet, pisanje nalog ... Sedaj se mladina zateka v individualno zasebnost – med domače štiri stene in v virtualne svetove. Doma, ne pa v vrstniških skupinah, se počutijo bolj varni (Ule 2000, 66).

Gledanje televizije je še vedno ena najpriljubljenejših prostočasnih dejavnosti med tednom in med vikendom, sta ugotovila McHale (2004, 640) in Hofferth S. L. (2003, 15) v različnih

raziskavah. Do takih rezultatov so prišli tudi raziskovalci v raziskavah Evropska mladina v letu 2001 (Derganc 2004, 40) in Prosti čas mladih v Ljubljani (Ule in Rener 1998, 30). Lešnik (1982, v Derganc 2004, 41) ugotavlja, da je v raziskavi »Prosti čas mladih« opaziti večanje pasivnih dejavnosti. Vse bolj narašča uporaba računalnikov za igranje igrice, klepet, pisanje nalog ...

Kot pravi Young (v Ule 2008, 206) je privlačna lastnost elektronskih medijev za mladostnike, da so za zdaj še razmeroma slabo zasedeni z nadzornimi mehanizmi, ki sicer v vsakdanjem življenju grenijo življenje mladim. Mladim se zdi računalniški prostor kot neko novo območje, ki le čaka, da ga osvojijo. Kot pravi Ule (2008, 206), so oblike zabave, ki jih ponujajo elektronski mediji in tehnologije, lahko dostopne in mladostnikom zlahka »zlezejo pod kožo«. Obenem pa pogosto reproducirajo najbolj banalne stereotipe in predsodke socialnega okolja, nezavedno mamijo s tržnimi ponudbami, imidži, potrošniškimi izdelki.

Elektronski mediji, predvsem internet, ponujajo res neverjetne možnosti za pridobivanje informacij. Ob tem pa ne smemo spregledati možnosti negativne uporabe, zlorabe medijev, pravi Ule (2008, 206). Nevarnost, ki jo raziskovalci pogosto omenjajo, je socialna osamitev mladostnikov, ker se zmanjša število neposrednih stikov, odnosov, soočanj, neverbalnega komuniciranja, čustvenih stikov. Paradoksalno je, da za večino mladostnikov internet vendarle pomeni zmanjšanje socialne osamitve in socialne povezanosti, hkrati pa je nadomestek realnih povezav »tu in zdaj«. Raziskovalci opozarjajo na morebitne negativne posledice pomanjkanja realnih stikov (Ule 2008, 207).

Kot pravi Ule (2008, 207), naj bi tudi ekstenzivno ukvarjanje z računalniškimi igrkami povzročalo odvisnost od navidezne stvarnosti. Mladi tedaj več časa namenjajo svojim virtualnim vlogam, ki nastopajo v računalniških igrah, kot svojim vlogam v realnem svetu.

Gledanje nasilnih vsebin na televiziji in igranje igrice z nasilno vsebino naj bi imela vpliv na nasilno vedenje mladih. Raziskave v osemdesetih so se usmerile na preučevanje dolgoročnejših učinkov agresivnih posnetkov na gledalce. Pokazale so, da se posnemanje agresivnega obnašanja sicer pojavi takoj po prikazu agresivnega vedenja, vendar so učinki kratkotrajni. Bolj usodne in dolgoročne posledice na velik del javnosti imajo prikriti učinki medijev. Socialno-psihološke raziskave so pokazale, da je eden od najbolj razširjenih učinkov

medijskega prikazovanja agresivnih obnašanj in nasilja povečanje neobčutljivosti (desenzibilizacija) za agresivnost. Raziskave namreč dokazujejo, da gledalci, ki na TV vedno znova gledajo, kako se konflikti razrešujejo z nasiljem, sprejmejo nasilje kot način za reševanje težav oziroma kot del vsakdanjega življenja, pravi Ule (2008, 200).

Raziskave v tujini kažejo porast pasivnega preživljanja prostega časa in tudi nasilnega vedenja med mladimi (McHale, 2004; Hofferth S. L., 2003; Derganc, 2004; Ivory, 2001). Do podobnih rezultatov so prišli tudi v raziskavi HBSC 2002, 2006, 2010 in 2014, ki kažejo podatke za Slovenijo.

V raziskavi nas bo zanimala sprememba kakovosti preživljanja prostega časa pri otrocih in mladostnikih in spremembe pri enem od tveganih vedenj, ki se običajno dogajajo v prostem času – nasilnem vedenju mladih. Pri tem se bomo opirali na podatke raziskav o preživljanju prostega časa in nasilnem vedenju, na raziskavo HBSC 2002, 2006, 2010 in 2014. Predpostavljamo, da vse pogostejša raba elektronskih medijev spreminja značilnosti prostega časa mladih, zato bomo preverjali, kako se spreminja uporaba medijev, predvsem gledanje televizije, preživljanje prostega časa pred računalnikom in če se posledično spreminja tvegano življenje med mladimi v obdobju raziskave HBSC v letih 2002, 2006, 2010 in 2014.

Preprečevanje, odkrivanje in obravnavanje mladostniškega nasilja so področja, na katera vstopajo šola, socialno varstvo, policija, pravosodje, zdravstvo, nevladne organizacije, občine in morda še kdo. Pri preprečevanju mladostniškega nasilja gre za zaščito otrok. Izpostavljenost nasilju jih lahko zaznamuje za vse življenje. Z nasiljem jim je vcepljen tudi strah pred razkritjem ravnanja tistih, ki se znašajo nad njimi.

Za obravnavo določenih oblik nasilja med šolajočo se mladino je najbolj specifičen in pogosto uporabljen izraz »Bullying«, ki ga prevajamo različno (Pušnik, 1999,35). Pri nas se uporabljata dva izraza, in sicer ustrahovanje (Dekleva) in trpinčenje (Dogoša v Pušnik 1999, 35). V nalogi bomo uporabljali slednji izraz.

V prvem, teoretičnem delu bomo s pomočjo pregleda znanstvene literature opredelili ključne pojme magistrskega dela (definicija prostega časa in definicija nasilja). Pojasnili bomo pojem prostega časa, kakšne so pojavne oblike agresije, vpliv množičnih medijev na nasilno vedenje mladih.

V drugem, empiričnem delu bomo iz baze raziskave HBSC (Health Behaviour in School-Aged Children 2002, 2006, 2010, 2014) pridobili podatke, iz katerih bomo lahko razbrali,

koliko časa preživijo otroci in mladostniki pred televizijo, računalnikom, kolikokrat so bili nasilni, kolikokrat so bili trpinčeni in kolikokrat so trpinčili druge, glede na spol in subjektivno oceno, kako gre mladostnikovi družini.

Uporabili bomo bazo podatkov raziskave HBSC 2002, 2006, 2010 in 2014. Gre za mednarodno raziskavo z zdravjem povezanega vedenja v šolskem obdobju, ki poteka v 43 državah Evrope in Severne Amerike na podlagi skupne metodologije in v sodelovanju s Svetovno zdravstveno organizacijo, Regionalnim uradom za Evropo. V raziskavo so zajeti le vsolani mladostniki, ne pa tudi t. i. osipniki.

Raziskava temelji na kvantitativni metodi raziskovanja. Anketa je bila izvedena s standardiziranim mednarodnim vprašalnikom na reprezentativnem vzorcu slovenskih enajst-, trinajst- in petnajstletnikov. Anketiranje je bilo izvedeno ob pomoči šolskih svetovalnih delavcev ali učiteljev. V letu 2014 je anketiranje prvič potekalo preko spletne strani, predhodne raziskave pa so bile izvedene samo z anketiranjem s pomočjo vprašalnika na papirju.

Pregledana in po mednarodni metodologiji pripravljena baza podatkov je bila s spletno aplikacijo posredovana v mednarodni center na Norveško, kjer so zbrane podatke prečistili skladno z mednarodno določenimi pravili.

2. TEORETIČNI DEL

2.1 Značilnosti sodobne mladosti in mladine

Ena od pomembnih značilnosti sodobnih družb je členitev življenjskega poteka na posamezne, med seboj ostro ločene življenjske faze, ločitev otroštva in mladosti od odraslosti in izjemno zanimanje za potek odraščanja otrok in mladostnikov. V arhaičnih družbah so največkrat izenačevali konec pubertete z vstopom v odraslost. V ta čas so umeščali različne iniciacijske obrede, s katerimi so zaznamovali preskok v življenju ljudi, saj ga je spremljala precejšnja razširitev obsega pravic, pa tudi odgovornosti in dolžnosti ženske ali moškega.

Tako kot so se razlikovale socialne vloge posameznic in posameznikov glede na razlike v spolu, socialnem razvoju, krajih bivanja in drugem, tako so bili prehodi otroštva v odraslost vedno različni. Šlo je in še vedno gre za praviloma nepovratno in enkratno umeščanje in samo umeščanje posameznikov v različne življenjske oblike in sestave socialnih vlog ter v različne socialne identitete. Pomembna značilnost modernih družb je ločitev otroštva in mladosti od odraslosti. Modernizacija v dvajsetem stoletju je od vseh življenjskih obdobij najbolj vplivala prav na spremembe odraščanja in proces oziroma potek mladosti. Šele evropski novi vek, ki pomeni vzpon meščanskega individualizma in razbitje tradicionalnih socialnih povezav, je »odkril« mladost kot obdobje med otroštvom in odraslostjo. Dvajseto stoletje je »stoletje mladosti«. Hall (v Ule, Kuhar 2003, 29) je prvi raziskal obdobje mladosti in ga tudi poimenoval z besedo *adolescenca*. Po njegovem so za adolescenco značilni viharništvo, stresi in upori mladih proti različnim avtoritetam. Odkritje mladosti je bilo nujno v vseh družbah, ki omogočajo razvoj modernega individualizma in potrebno za samostojen vstop mladih v odraslost.

Mladost je v sodobnih družbah domena fantazem in projekcij v prejšnje ali prihodnje življenje, ki pa so nujne zato, da mladi sploh prenesejo nasprotja in konflikte, ki jih povzročajo uvrščanje v status polnopravnih članov družb (Ule 2008, 49). Prav zato je mladost silno občutljivo obdobje, prostor konstrukcij socialnih vlog in statusov, predstav o smotrih življenja, vrednostnih ocen o dejanjih in dosežkih ljudi. V mladost vlagajo svoje fantazije in želje tako mladi kot odrasli, ki potrebujejo spominjanje na mladost zato, da si kot v neki kontrastni sliki utrdijo svojo odraslost (Ule 2008, 49).

2.1.1 Prehodnost mladine

Mladost je bila v sociološki literaturi najpogosteje definirana kot vmesno socializacijsko obdobje iz otroštva v odraslost, torej je bila razumljena predvsem kot posebna, specifična in univerzalna razvojna stopnja. Velja za prehodno obdobje, v katerem postanejo življenjske vloge ljudi in njihove identitete nejasne. Lahko bi jo označili za vice v življenjskem obdobju. Gre torej za nek nedoločen položaj, kjer je veliko možnosti in priložnosti, pa tudi precej ovirajočih vplivov. Odvisna je od družbenih struktur in pogojev ter od stopnje individualizacije v družbi (Ule in drugi 2002, 39).

Ključni problem nove individualizacije leži prav v epistemološki prevari visoke moderne, v kateri se množice posameznikov vsak zase potegujejo za čim boljši življenjski prostor in ne vidijo, da kolektivne in politične probleme drobijo v pesek samodiscipliniranega delovanja (Ule in drugi 2002, 30).

Proces individualizacije je vse prej kot homogen in enoznačen proces. Nasprotno je prav tako ambivalenten, kot so družbe, v katerih se razvija. To pomeni, da je sama individualizacija zopet izziv in tveganje za ljudi (Ule in drugi 2002, 29). Mladi ljudje, ki se ne zmorejo prilagajati modernizacijskim zahtevam, ker so nanje manj ali sploh nepripravljeni, tvegajo vstop v kategorijo poražencev. Vendar ni pomembno samo to, kaj je tisto, kar mlade ljudi potiska na družbena obrobja, če tam po definiciji svojega družbenega položaja tako že so, temveč kaj je tisto, kar jih dobro opremlja z navigacijo v družbenem prostoru negotovosti, možnosti in tveganj. To so dobra družinska podpora, dobra šola, univerza, dobri vzori med vrstniki. V devetdesetih letih zaznamo v vseh raziskavah mladine v Sloveniji in po vsej Evropi ne glede na ekonomske, politične in kulturne razmere držav velik tektonski preobrat v zasebnost. Večinski odgovor mladih na hiperkompleksno življenjsko situacijo je gosta usmerjenost vase, je implozija v zasebnost in je politika zmanjševanja tveganj v življenjskih izbirah. Učinki so odprti v obe smeri; v smeri povečevanja svobode in avtonomije ali v smeri pomenskih praznin in anomalije (Ule in drugi 2002, 34).

Mladost na prehodu stoletja poteka v znaku nazadovanja možnosti za reflektivno vodeno odraščanje. Nove oblike zabave, ki jo nudi informacijska tehnologija (npr. računalniške igrice, internet), so vrnilo mlade iz javnosti v zasebnost, v okvire lastnih sob in računalniških okolij. Povečala se je odvisnost mladih od proizvodov komercializirane kulture. Ena od posledic tega dogajanja je tudi politična pasivnost mladine. Zaradi amorfnosti in družbene

neodzivnosti mlade generacije imamo vtis, da se mladi danes v določenih točkah odmikajo od idealov post adolescence in se vračajo k tradicionalni prehodni mladosti. Glavni medij za udejstvovanje mladih in primarno življenjsko okolje je zopet postala zasebna sfera, celo najožje družinsko okolje. Vsakdanji svet mladine v Sloveniji sestavlja mešanica apatije, resignacije in umika v zasebnost, kar je v devetdesetih letih z vsako raziskavo bolj jasno (Ule in drugi 2002, 26).

Kakor ugotavljata Kuhar in Razpotnik (2011, 7), sta mladina kot posebna družbena skupina oziroma mladost kot posebno obdobje življenjskega tipa, tipična fenomena industrijsko-kapitalistične moderne in izgubljata jasne značilnosti zaradi sodobnih strukturnih pozno modernih sprememb na področju dela. Te spremembe se dogajajo v sklopu širših družbenih sprememb, ki jih označujemo z gesli, kot so globalizacija, pluralizacija, individualizacija.

Kot pravita Kuhar in Razpotnik (2011, 13), tudi raziskave v Sloveniji vse od zgodnjih devetdesetih dalje kažejo na korenite spremembe v življenjskih potekih posameznikov in v prehodih med individualnimi življenjskimi fazami: mladost je podaljšana, vzorci prehodov v odraslost pa so postali bolj pluralni in nepredvidljivi. Do enakih rezultatov so prišli tudi drugi raziskovalci (Ule in Miheljak, 1995; Ule, Rener, Miheljak in drugi 1996; Ule, Rener, Mencin-Čeplak, Tivadar 2000; Ule, Kuhar, 2000).

Modernizacija, v Sloveniji okrepljena z dodatnimi sunki tranzicijskih sprememb, vpliva na mlade ljudi skozi temeljne institucije, ki so jim podvrženi v vsakdanjem življenju, skozi družinsko oziroma zasebno okolje, šolo in prosti čas. Pozna moderna od mladih zahteva sposobnosti hitrega prilagajanja na spremenljive družbeno-ekonomske razmere. Čeprav bo gotovo veliko mladih ljudi našlo svojo pot v odraslo življenje, se zdi, da dogajanja modernizacije promovirajo dve kontrastni skupini mladih: tisto, ki ji ti procesi odpirajo nove možnosti in so zato izziv zanjo, in tisto, ki je v tej tekmi potisnjena na rob. Zmagovalci imajo družbene ter osebne vire, s katerimi izkoriščajo priložnosti, ki jih ponuja modernizacija. Mladi, ki se ne zmorejo prilagajati modernizacijskim zahtevam, ker so osebno in družbeno nanje manj ali sploh nepripravljeni, tvegajo vstop med poražence. Oboji, tako zmagovalci kot poraženci, imajo svojo usodo le delno v svojih rokah, toda zmagovalci vedo, kaj z njo početi in kako jo usmerjati, da bodo imeli korist od tega (Ule 2008, 208). Dinamika visoke moderne je specifična v tem, da izjemno razširja tveganjski krog mladih. Mladi ljudje, ki so podvrženi

tveganjem, še zdaleč ne prihajajo več samo iz klasičnih depriviligiranih družbenih okolij, iz nižjih razredov in družbenih manjšin, čeprav je seveda res, da je med poraženci še zmeraj več takih, ki živijo v neugodnih socialnih razmerah. Mladi ljudje in njihovi starši so prisiljeni v zgodnejše in bolj informirane izbire (o načinih in vrstah šolanja, prostočasnih dejavnostih, zgodnejšem načrtovanju življenjskih poti ipd.), kar predpostavlja premik odgovornosti za lastna življenja tako rekoč v obdobje otroštva (Ule in drugi 2000, 93–94).

Družbe visoke moderne sistematično proizvajajo tveganja in v tem se slovenska družba prav nič ne razlikuje od drugih razvitih evropskih družb. Prav tako ni nikakršno odkritje, da so socialna tveganja neenakomerno porazdeljena ali kot pravi Beck: »Podobno kot bogastvo se tudi tveganja prilagajajo razrednemu vzorcu, le da gre tu za obratno sorazmerje: bogastvo se vselej zgošča na vrhu, tveganja pa na dnu družbene hierarhije. V tem smislu tudi nova tveganja visoke moderne krepijo razrednost družbe in je ne odpravljajo. Revščina priteguje nesrečno obilje tveganj in nasprotno, bogastvo v dohodku, moči in izobrazbi lahko zagotavlja varnost in brani pred tveganji.« (Ule in drugi 2000, 96)

2.1.2 Individualizacija in globalizacija

Kot pravi Ule (2000, 27), sta mladost in mladina rezultat razvoja in sprememb v sodobnih družbah in to, kar govori in dela danes mlada generacija, bo jutri splošen vzorec obnašanja in delovanja. Dramatičen zasuk sprememb mladosti in mladine v devetdesetih letih lahko prikažemo kot razvoj dogodkov predvsem okrog treh faz razvoja.

Prva faza je umeščena med leta po drugi svetovni vojni do šestdesetih let. Za to obdobje sta značilna konsenz o nujnosti in prioriteti izgradnje zrušenega sveta in obenem strah, da se doseženo zopet zruši.

Druga faza sega nekako v obdobje do osemdesetih let, kjer se zdi, da prigospodarjenega bogastva in blagostanja nič ne more ogroziti. Kazati se je začel strah v obliki negativnih učinkov modernizacije in nebrzdanega izkoriščanja virov in svetovnega bogastva.

Tretja faza sega nekako v devetdeseta leta prejšnjega stoletja, ki jo zaznamuje vrnitev negotovosti, neobvladljivosti in nestabilnosti kot posledica razpada svetovnega reda.

V pojmi družbenih ved je prelom tisočletja označen kot obdobje visoke moderne, ki na vsakdanje življenje ljudi deluje na dva bistvena načina, na splošni in svetovni ravni kot globalizacija in na osebni ravni kot intenzivna individualizacija življenjskih potekov, pravi Rener (2007, 40). V sedemdesetih letih so se mladi eksplicitno odmikali od velikih tem, velike zgodovine in ideologij k malim zgodbam zasebniške vsakdanjosti, prijateljstvu, partnerstvu in družini. Toda kljub izraženemu individualizmu mladi niso egoistično zazrti zgolj vase in v svoje interese. Nasprotno, mladi so ves čas izražali visoko raven socialne občutljivosti in tudi pripravljenosti na prostovoljne dejavnosti kot alternativno socialno javnost. Niso zavračali javnosti nasploh, ampak politično javnost kot avtoritarno prevlado moči.

V enakem času, od sedemdesetih let dalje, se je na makro sistemski ravni dogajal tektonski premik; po mnenju večine analitikov globalizacije so se začeli temeljni procesi v obeh ključnih smereh, ki ju je podpiral predvsem razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologij: raztegovanje svetovnega sistema kapitalizma v ekonomskem in političnem smislu in svetovno razširjanje njegovih ideoloških mehanizmov. Rener pravi (2007, 42), da so se življenjske izkušnje mladih ljudi v sodobnih industrializiranih družbah v devetdesetih letih temeljito spremenile. Spremenila so se družinska in prijateljska razmerja, drugačne so izkušnje v izobraževalnem sistemu, zaposlitvi in načinih zaposlovanja, v prostem času in pri oblikovanju življenjskih stilov. Naraščajoča negotovost prehoda v odraslost, čemur nekateri avtorji pravijo »ontološka praznina« ali tudi »prazna prihodnost«, je danes skupni imenovalac mladih ljudi po vsej Evropi.

Sredi devetdesetih let sta Rutter in Smith (v Ule in drugi 2000, 93) objavila študijo o vse slabšem položaju mladih ljudi na področju zahodne Evrope. Poudarila sta predvsem, da narašča vrsta psihosocialnih problemov mladih ljudi. Kar je v študiji posebej zanimivo, je ugotovitev, da poslabšanje življenjskega položaja mladih ljudi ni posledica poslabševanja življenjskih razmer niti naraščajoče brezposelnosti mladih niti dogajanja v družinskem življenju in tudi ne slabšega fizičnega zdravja. Rutter pripisuje psihosocialne probleme mladih drugačnemu registru vzrokov. To, kar jih sproža, so dogajanja in spremembe v toku adolescentnih tranzicij. Povečana ekonomska odvisnost mladih ob hkratnem razvijanju psihosocialne neodvisnosti, vpliv vrstniških skupin in subkulturnih življenjskih stilov in predvsem pomanjkanje spoznavnih orientacij, fragmentacija referenčnih območij, ki bi omogočala sposobnost za umeščanje lastnih izkušenj v širši pomenski kontekst.

Biggart, du Bois-Reymond in Walther (2006, 26) ugotavljajo, da je pomanjkljivost zaposljivosti mladih na dobrih položajih v službi povezana s socialno-ekonomskim položajem družine in izobraženostjo posameznika in večja, kot je izobrazba, večja je zaščitena pred socialno izključenostjo. Izobrazba je tudi zelo povezana z narodnostjo. Mladi odrasli iz narodnostnih manjšin imajo nižji status v družbi in pogosto so socialno-ekonomske pomanjkljivosti povezane s kulturnimi razlikami, kot je nepoznavanje jezika in vrednot, ki se razlikujejo od drugega družbenega okolja.

Druga pomanjkljivost zaposlovanja mladih je tudi spol. Kot ugotavljajo Biggart, du Bois-Reymond in Walther (2006, 27), je v severno evropskih državah zaradi premika ekonomije v storitveni sektor odstotek nezaposlenih žensk, ki predstavljajo večino delovne sile v storitvenih dejavnostih, padel pod tistega pri moški populaciji.

Socialni in ekonomski status ljudi še naprej bistveno določata življenjske poteke posameznic in posameznikov, pravi Rener (2007, 43).

2.1.3 Socialna ranljivost mladih

Trije belgijski raziskovalci — Van Kerckvorde, Vettenburg in Walgrave so uvedli izraz »socialna ranljivost« in z njim označili posameznike, ki so v primeru stika z družbenimi institucijami bolj izpostavljeni njihovem nadzoru in sankcijam, kot pa imajo od institucionalnega poseganja koristi (v Ule 2000, 44). Bistvo socialne ranljivosti je stopnjevanje težav in kopičenje nerešenih problemov. Strukturne lastnosti socialne ranljivosti (slab izhodiščni položaj) se praviloma prepletajo s kulturnimi in interakcijskimi vidiki. Kot ugotavlja Schuyt (v Ule 2000, 44), kazalce socialne ranljivosti lahko delimo na štiri skupine:

- neopravičeno izostajanje iz šole, zgodnje in redno uživanje alkohola, odpor do zunanjega sveta, staršev, starejših in predstavnikov avtoritet;
- umik iz vrstniških skupin, izogibanje iniciativam in aktivnostim, slabšanje šolskega uspeha in povsem pasiven odziv na probleme;
- iskanje močnih skupinskih povezav zunaj družine, iskanje alternativnih avtoritet, vključevanje v sekte, mladostniške tolpe. To jim daje občutek varnosti in priznanja s strani skupine, tu ni posameznikove iniciative in oblikovanje identitete temelji na identiteti skupine;

- strahovi, težnja po ostajanju doma, psihosomatske težave, kjer je potrebna strokovna pomoč.

Kot ugotavlja Ule (2000, 49), je eden glavnih vzrokov za socialno ranljivost mladih nezaposlenost. Neustrezne možnosti za predelavo stresnih položajev se kažejo na primer v pojavih odvisnosti in pripravljenosti za nasilne obračune. Nasilje postane strategija reševanja problemov in k nasilju se radi zatekajo mladi iz socialno zapostavljenih slojev.

Najboljša pot za socialno neranljivost je ravnotežje med aktivnim in pasivnim odzivanjem posameznika na probleme.

Ule pravi (2008, 112), da življenjsko skladnost lahko razumemo kot celoto vseh psihosocialnih in organskih dejavnikov odpornosti posameznika zoper obremenitev, strese in stiske kot dejavnike, ki zmanjšujejo njegovo psihosocialno ranljivost. Kako pa pojasniti razlike v odzivih mladih na probleme, negotovosti in stiske? Zakaj nekaterim tveganja in negotovosti pomenijo izziv, drugim pa jemljejo življenjsko energijo in jih spravljajo v obup in destrukcijo? Nemški socialni psiholog Heine Keupp (v Ule 2008, 112) na podlagi raziskav in terapevtsko-svetovalnega dela ugotavlja, da se psihosocialna odpornost kaže predvsem v tem, koliko je posameznik zmožen prestati in subjektivno predelati negotovosti, koliko je psihosocialno pripravljen na spremembe in tveganja. Psihosocialna odpornost posameznika pomeni zmožnost obvladovanja od prisil, zapovedi in prepovedi, ki jih nalaga samemu sebi ali mu jih nalagajo drugi. Predvsem pomeni najti življenjski smisel, znati uživati življenje in najti tisto, kar je zanj ugodno, dobro; torej najti nekakšen »hedonistični kredo« v svojem življenju. Sposobnost uživanja življenja raste iz dojetja življenjske skladnosti oziroma smisla. Ne da se je naučiti, temveč le živeti. Ni samoumevna in brezpogojna, temveč potrebuje določene družbene predpostavke. Tu so zopet na slabšem »podpriviligirani« člani iz družbeno ogroženih in marginalnih skupin. Tisti iz družbeno privilegiranih oziroma vsaj neogroženih skupin imajo več podpore za to, da pritiske izbir in strese zaradi možnih izgub sprejemajo kot produktivne življenjske priložnosti, v katerih lahko izoblikujejo ustrezne zmožnosti za obvladovanje izzivov in kriz (v Ule 2008, 112).

2.1.4 Socialna izključenost

Hvalič - Touzery (2006, 54–55) pravi, da socialna izključenost pomeni nesprejemanje posameznika ali skupine ljudi s strani družbenega okolja. Temelji lahko na rasi, etničnosti, jeziku, kulturi, religiji, spolu, starosti, socialnem razredu, ekonomskem ali zdravstvenem stanju. Socialna izključenost odvzema človeku njegove temeljne pravice in veže nase revščino, prikrajšanost in nestrpnost.

Socialno izključenost znotraj EU definirajo kot izključenost iz ene ali več dimenzij blaginjskega trikotnika, ki ga sestavljajo država, trg in civilna družba. Izpad iz ene dimenzije že pomeni izključenost in tveganje za ljudi, izpad iz dveh ali vseh treh pa je že kritičen za družbeno kohezijo. Socialna izključenost je koncept, ki odseva neenakost posameznikov ali skupin prebivalstva in njihove udeležbe v življenju družbe. Socialno izključenost lahko povežemo z omejenim ali onemogočenim dostopom do družbenega sistema ali dolgoročno brezposelnostjo, ki temelji na lastnostih skupine, kot so etnična pripadnost ali spolna usmerjenost, zdravstveno stanje (AIDS) ali pripadnost družbeno stigmatizirani skupini (npr. bivši zaporniki ali narkomani). Socialna izključenost se lahko pojavi po dalj časa trajajočem materialnem pomanjkanju, ko se ljudje počasi izključujejo iz družbenega dogajanja in postanejo socialno, kulturno in politično izolirani.

Socialno izključenost lahko razumemo tudi kot večdimenzionalni pojav, ki sega prek ozkih meja posameznikovega dostopa do materialnih virov (in je najtesneje povezan s pojmom »revščina«). Čeprav obstajajo številni pristopi konceptualizacije in merjenja socialne izključenosti, pa vsi v svojo strukturo vključujejo dimenzijo, ki se nanaša na »družbeno okolje«. Za to okolje sta pomembni dve značilnosti: izključenost iz civilnih aktivnosti in iz socialnih odnosov. Medtem ko se prva nanaša na posameznikovo sodelovanje v dejavnostih, v katerih se v demokratičnih družbah sprejemajo odločitve, se druga nanaša na vključenost v osrednje socialne vloge.

V Sloveniji tako prevladuje precej tradicionalna oblika socialne izključenosti, ki je koncentrirana v majhnih krajih, med starejšimi, slabo izobraženimi ljudmi, ostarelimi kmeti, brezposelnimi in osebami, ki opravljajo razna priložnostna dela za plačilo.

2.1.5 Socialna izolacija

Socialna izolacija se nanaša na izogibanje in pomanjkanje stikov z drugimi ljudmi, ter na zapiranje v svoj svet. Socialna izolacija opisuje odsotnost socialnih mrež ali umik posameznika, kar vodi k zmanjševanju stikov oziroma zoževanje socialne mreže na le eno specifično skupino ljudi, ali na vsesplošno izolacijo prizadetega posameznika.

Socialna izolacija je največkrat fizična nezmožnost navezovanja stikov. Ni pa nujno, da se kdo, ki je zgolj v fizični izolaciji, počuti osamljenega. Socialna izolacija postane resna grožnja šele tedaj, ko jo posameznik občuti kot osamljenost, sicer ne. Dwight G. Dean (v Hvalič Touzery 2006, 54–55) pojmuje socialno izolacijo kot eno od treh komponent splošne odtujenosti. Drugi dve sta nemoč in breznormnost. Te komponente so med seboj povezane. Socialno izolacijo povezuje predvsem s socialno oporo in socialnim omrežjem. Socialna izolacija izvira iz pomanjkljivega omrežja družabnih odnosov, pri katerih bi bil posameznik član skupine, ki deli iste interese in aktivnost. Običajno se pojavi, kadar posameznik pogreša oporo prijateljev, kolegov, znancev, kadar pogreša druženje. Do socialne izolacije lahko pride tudi zaradi revščine.

Tveganje za socialno izolacijo je verjetno večje za starejše ljudi, ki nimajo otrok ali sorodnikov, in se kaže v vzdrževanju nerednih ali relativno ne pogostih stikov z družinskimi člani, prijatelji ali sosedi, razlaga Hvalič Touzery (2006, 54–55).

2.1.6 Mladoletniško prestopništvo

Brinc (v Šelih 2000, 113–114) ugotavlja, da je mladoletniško prestopništvo pogosta tema razprav o socialni in kriminalitetni politiki. Javno mnenje o nevarnosti prestopništva se pogosto oblikuje na podlagi policijskih poročil in poročanja sredstev javnega obveščanja. Majhni začetni prestopki lahko oblikujejo nagnjenje za kasnejše nevarno prestopništvo.

Udeleženci na 14. kongresu Mednarodne zveze sodnikov za mladoletnike in družinskih sodišč so razpravljali o splošnem porastu mladoletniškega prestopništva v svetu, pravi Brinc (v Šelih 2000, 116–118). Ugotovili so, da v zadnjih desetletjih v najbogatejših zahodnoevropskih državah in v ZDA narašča kriminaliteta. Na 8. kongresu ZN za preprečevanje kriminalitete in

ravnanje z zaporniki (Havana 1990) so ugotovili, da v državah v razvoju narašča delež mladih do 25. leta starosti, zato se pričakuje tudi nadaljnji porast mladoletniškega prestopništva. V Afriki so po letu 1970 socio-ekonomske spremembe vplivale na povečanje mladostniškega prestopništva. Povečala so se zlasti nasilna vedenja. ZN so v poročilu navedli, da je mladoletniško prestopništvo največji problem v južnoameriških državah, kjer je delež mladoletnikov do 17. leta v celotni kriminaliteti 45 %. V arabskih državah je mladoletniško prestopništvo povezano s hitro urbanizacijo, hitrimi gospodarskimi spremembami ter z nasprotji med tradicionalnimi vrednotami in novimi pogledi na življenje. Ena redkih držav, ki poroča o zmanjševanju mladoletniškega prestopništva, je Japonska. Nizka stopnja prestopništva je posledica visokega spoštovanja prava, visokega ekonomskega standarda, nizke stopnje nezaposlenosti, visokega nadzora v družini, visoke stopnje preiskanosti kaznivih dejanj ter učinkovitega pravosodja. V Kanadi je stopnja mladoletniškega prestopništva od leta 1980 do 1996 ostala nespremenjena. V ZDA je v letih od 1983 do 1992 delež kaznivih dejanj porasel, predvsem kaznivih dejanj, povezanih z orožjem, ki je pri mladoletnikih narasel kar za 171 %. Na Kitajskem se mladoletniško prestopništvo po letu 1985 zmanjšuje. Za Evropo je bil od konca druge svetovne vojne do leta 1980 značilen nagel porast mladoletniškega prestopništva, po tem letu pa se je pričelo prestopništvo v nekaterih državah zniževati (Avstrija, Nemčija, Severna Irska, Švica, Turčija, Velika Britanija). Na zmanjšanje prestopništva naj bi najbolj vplivalo zmanjšanje rodnosti, višji standard, večje nadzorstvo otrok v družinah, šolah. Za Evropo je značilna majhna udeležba žensk v mladoletniškem prestopništvu. V Sloveniji mladoletniško prestopništvo ostaja v stabilnih okvirih. Podatki zadnjih 19 let kažejo, da je mladoletniško prestopništvo obvladljivo s sedanjimi preventivnimi in kazensko-pravnimi ukrepi in ni potrebe po spreminjanju sedanje politike na področjih delovanja policije, državnega tožilstva in sodišč.

Tomori pravi (v Šelih 2000, 91), da vedenje, ki je v skladu s širšimi družbenimi merili, temelji na posameznikovi sposobnosti in pripravljenosti za to, da svoje osebne težnje prilagaja omejitvam socialnega okolja. Dejavniki, ki mu to omogočajo, so pripadnost svojemu socialnemu krogu, potreba po sprejetosti v njem in izpolnjevanju pričakovanj njemu pomembnih oseb. Postopno razvijanje sposobnosti za razreševanje različnih preizkušenj in obremenitev ga med osebnostnim razvojem usposablja za smiselno obvladovanje stresov.

V adolescenci se z razvojem spoznavnih sposobnosti ter zmožnosti abstraktnega mišljenja že prične oblikovati mladostnikov lasten vrednostni sistem. Adolescenca kot razvojno obdobje je

že po mnogih svojih značilnostih tista faza življenja, v kateri je prestopanje zastavljenih meja in kršenje splošnih socialnih meril še posebno mogoče.

Dejavnikov, ki vplivajo na razvoj adolescenta, je več:

- slabo obvladovanje čustev;
- želja po vznemirjenju;
- potreba po sprostitvi;
- potreba po samopotrjevanju;
- sprejetost mladostnika od vrstnikov;
- odnos do avtoritet;
- vključevanje v širši družbeni prostor;
- vplivi psihosocialnih snovi.

Tomori ugotavlja (v Šelih 2000, 95), da so dejavniki tveganja za prestopniško vedenje tiste subjektivne in objektivne značilnosti, ki povečujejo možnost in verjetnost, da se tako vedenje razvije. Povezave med posameznimi dejavniki tveganja so lahko različne, običajno poslabšujejo možnosti uspešne obravnave prestopniškega vedenja.

Osebne značilnosti, ki se pogosto povezujejo s prestopniškim vedenjem, so biološki in psihosocialni vplivi.

Earls in Graham ugotavljata (v Šelih 2000, 96–104), da med konstitucijskimi značilnostmi odzivanja in vedenja raziskovalci neprilagojenega vedenja najpogosteje navajajo impulzivnost. To je takojšnje odzivanje brez poprejšnjega razmisleka. Razumsko so sicer sposobni oceniti neustreznost takega vedenja.

Ena od značilnosti, ki jo ugotavljajo raziskovalci pri mladoletnih prestopnikih, je zvišan prag za vznemirjenje, ki naj bi bil povezan z nižjo ravniyo adrenalnih glukokortikoidov v organizmu. To so snovi, ki so povezane z odvisnostjo na stres. Večkrat tudi sami s svojim vedenjem sprožijo čim bolj razburljivo dogajanje, da je njihovi potrebi zadovoljeno.

Med konstitucijskimi lastnostmi pri mladoletnih prestopnikih so tudi ekstravertiranost, usmerjenost navzven in vitalnost.

Med psihološkimi lastnostmi, ki pri mnogih mladoletnih prestopnikih opisujejo osebnost, značaj in način funkcioniranja v socialnem okolju, je težko presoditi, če so vzrok ali posledica dolge vrste neugodnih dogajanj in izkušenj.

Ne zadovoljujočo samopodobo in nizko raven samospoštovanja imajo mnogi mladoletni prestopniki. S svojim vedenjem prikrivajo sebi in drugim šibke točke.

Mladostniki čutijo tudi veliko potrebo po sprejetosti v skupini vrstnikov. Običajno se v skupinah mladoletnih prestopnikov družijo posamezniki s podobnimi obrambnimi mehanizmi.

Značilni lastnosti mladoletnih prestopnikov sta tudi slabša socialna zrelost in s tem povezana nesposobnost za prevzemanje odgovornosti za svoje vedenje.

Bučar Ručman pravi (2004, 35), da so neurejene družinske razmere in posledično učenje nasilja od staršev, primarni vzrok nasilja mladih. Otrok se nasilja nauči že v družini. Družina kot primarni dejavnik socializacije bistveno vpliva na njegovo zaznavanje, kaj je prav in kaj narobe. Otrok še nima lastnega sistema vrednot in tudi ne lastnega pojmovanja morale, ugotavlja Tomori (v Šelih 2000, 91). V adolescenci se z razvojem spoznavnih sposobnosti ter zmožnostjo abstraktnega mišljenja že prične oblikovati mladostnikov lasten vrednotni sistem. Mladostnik moralna načela internalizira, osvoji jih kot svoja lastna in jih počasi usklajuje z lastnimi stališči in prepričanji.

Glede na spol Tomorijeva (v Šelih 2000, 104) pravi, da je prestopniško vedenje v adolescenci približno desetkrat pogostejše pri fantih kot pri dekletih. Tudi pojavne oblike tega vedenja se razlikujejo glede na spol. Kulturna merila in vzgojna sporočila dajejo v našem okolju fantom in dekletom različne napotke in možnosti za socialno vedenje, samopotrjevanje in izražanje stiske. Pri fantih v celotnem vzgojnem procesu že zgodaj spodbujajo samostojno in dejavno uveljavitev in jih zato vedno tako ali drugače nagrajujejo za izkazovanje moči in obvladovanje okolja. Zato je razumljivo, da to usmerja vedenje že pri majhnih otrocih. Dekletom kultura ponuja drugačne možnosti. Posredno jih celo spodbuja k izražanju nemoči in nebogljenosti, pravi Tomori (v Šelih 2000, 105).

Zato pri dekletih, ki se vedejo prestopniško, zelo pogosto ugotavljamo vrsto nerazrešenih težav s sprejemanjem svoje spolne identitete.

2.1.7 Družina in postmoderne spremembe

Družino dojema vsak na svoj način, čeprav jo obravnavamo kot osnovno enoto človeške družbe in s to definicijo kot univerzalno družbeno institucijo. Tako je družina za nekatere »družbena skupina«, za katero so značilni skupno bivanje, ekonomsko sodelovanje in reprodukcija. Vključuje odrasle osebe obeh spolov, med katerimi najmanj dva vzdržujeta priznано seksualno razmerje in enega ali več otrok, lastnih ali posvojenih, ki živijo »skupaj«, za druge pa je družina tudi, če partnerja nimata otrok, ugotavlja Murdock (v Haralambos in Holborn 1999, 325). Iz tega izhaja, da je nuklearna družina, ki vključuje dve generaciji (starše in otroke), univerzalna družbena skupina, osnovna enota, iz katere se razvijejo bolj kompleksne oblike.

Razni strokovnjaki se že vrsto let ukvarjajo z oblikovanjem definicije družine, ki bi ustrezala vsem kriterijem in bi zajemala bistvene dimenzije družine. Rener pravi (2006, 15), da je po njenem mnenju težko oblikovati definicijo in tipologijo družin, ki bo hkrati

- raziskovalna (distinktivna) in bi zajemala tiste bistvene dimenzije družin, ki družine konstituirajo in razločujejo od podobnih oblik vsakdanjega življenja – gospodinjstvo in zakonska zveza;
- inkluzivna (nediskriminatorna) in bi zajemala vse oblike in načine družinskega življenja in ne bi razlikovala na podlagi ideoloških sodb;
- operativna (socialnopolitično, statistično in raziskovalno operacionalna.)

Problem se pojavlja zaradi drugačnega razumevanja pojma družin pri različnih vrstah strok, pravi Rener (prav tam). Sodobna statistična stroka daje prednost definiranju družine, ki se pogosto uporablja za popise in populacijsko statistične namene ter ga priporoča tudi Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo (UNECE) in se glasi:

»Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve osebi ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali starševskim razmerjem« (Keilman 2003 v Rener 2006, 15).

Socioloških definicij družine je razmeroma veliko in se med seboj razlikujejo, pravi Rener (2006, 16), pri veliki večini pa je poudarek v tem, da družino opredeljujejo kot vsaj dvogeneracijsko skupnost in družbeno institucijo, ki skrbi za otroke. V zadnjem desetletju je bila v socioloških raziskavah družine pogosta Brawnova tipologija družin, in te razvršča na:

- jedrne družine (družine dveh staršev in otrok);

- klasične razširjene družine (vertikalno in horizontalno razširjene družine ter družine, sestavljene iz več jedrnih družin, ki jih povezuje sorodstveno razmerje in strnjena lokacija bivanja);
- modificirane razširjene družine (družine, ki so geografsko ločene, vendar vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo vzajemno oporo);
- enostarševske družine
- reorganizirane družine (ponovno vzpostavljene družine oz. družine, v katerih je vsaj eden od staršev socialni, ne pa tudi biološki starš).

Rener meni (2006, 17), da bi bilo glede na družinske življenjske aranžmaje smiselno razlikovati med dvema vrstama družin:

- jedrno družino (dvostarševske družine, enostarševske družine in reorganizirane družine) in;
- razširjene družine (klasične razširjene družine in razpršene družine, te je Brown imenoval modificirane razširjene družine) (prav tam).

Večina družboslovcev meni, da je jedrna družina še vedno tista, ki najbolje urejuje človeško reprodukcijo in socializacijo, kljub raznovrstnosti družinskih oblik (Rener in drugi 2006, 23).

Poleg tega pa mediji, strokovnjaki in družba nenehno poročajo, da je družina v krizi, kot pravi Ule (2003). Danes se mnogo avtorji ne strinjajo s tem, ampak menijo, da so spremembe strukture družine in njene nove oblike kazalci uspešnega prilagajanja družin na spremenjene družbene razmere.

Raznovrstnost (pluralizacija) družinskih oblik in načinov življenja je sporna za tiste, ki so prepričani, da bi morala ideološko zaželena, religiozno in pravno sankcionirana oblika »klasične« (nuklearne) dvostarševske družine poročenih partnerjev s hierarhičnimi razmerji med generacijami in patriarhalnimi razmerji med spoloma prevladati enkrat za vselej, pravi Ule (2003).

Bolj kot o krizi družine je govoriti o novih oblikah družinskega življenja, ki se skušajo prilagajati spremembam sodobnega sveta, predvsem v smeri iskanja bolj uravnoveženih poti med individualnimi pravicami in socialno odgovornostjo. Družina je bila in še vedno je eden najpomembnejših dejavnikov socializacije, vsaj dokler otrok ne začne hoditi v šolo. V njej se posameznik razvija, ne le kot biološko bitje, temveč tudi kot duhovno bitje, skratka kot osebnost; v njej posameznik dosega svoj vrhunec, v njej dopolni svoje življenje. Družina je

prva človeška skupnost, v kateri se otrok znajde, ko se rodi. Družina daje posamezniku okrilje, v katerem doživlja ljubezen in sprejemanje, v katerem se lahko čuti zaželenega in varnega, pravi Musek (1995).

Demografska statistika je začela prva zaznavati spreminjanje družinskega življenja. Strokovna literatura največkrat navaja naslednje štiri sklope pokazateljev sprememb: spremembe oblik in kompozicije družine, materialne spremembe, rodnostne spremembe ter širše družbene in demografske spremembe, ugotavljata Švab in Čačinovič - Vogrinčič (Švab 2003; Čačinovič - Vogrinčič 1992). Spremembe družin po obliki so šle v smer pluralizacije družinskih oblik in zmanjševanje števila družinskih članov. Strukturne oblike družin so lahko »naravna družina« (sestavljata jo oba starša in otrok/otroci), enostarševska (oče ali mati ter otrok/otroci), mešana (oče ali mati, očim ali mačeha, otrok/otroci), institucionalna (stanovanjske skupine ipd.). Prav tako pa je pomembno dogajanje, ki se odvija znotraj družine, vsebina, ki napolnjuje družinski prostor; pomembni so: komunikacija, zaupanje, družinska pravila, spoštovanje, podpora (Musek 1995; Stergar 2006; Lukšič 2006).

Družina vse bolj izgublja pomen ekonomske skupnosti in vse bolj postaja socialno-emocionalna skupnost. Namesto materialnih interesov je romantična ljubezen način, kako ljudje stopajo v partnerstvo, zakon in družino. Poseben segment družinske polarizacije je spreminjanje življenjskega sveta družin. Z rahljanjem tradicionalnih vezi se je tudi ravnotežje v družinskih odnosih spremenilo v prid večje enakopravnosti na medgeneracijski in spolni osi, ugotavlja Ule (2003). Konflikt v medgeneracijskih razmerjih izpred nekaj desetletij je zamenjalo medsebojno priznavanje tako prostora kot življenjskega stila drugega, kar je bolj učinkovito in demokratično, predvsem pa predstavlja sprejemljivo strategijo v odnosih staršev do svojih drugače socializiranih otrok. Priče smo pluralizaciji družinskih življenjskih potekov, intradružinski diferenciaciji ter pluralizaciji vsakdanjega življenja družin oziroma vsakdanjih praks. Pluralizacija družinskih življenjskih potekov označuje spreminjanje maritalnega vedenja, ki postaja vedno bolj nedoločeno, nestabilno in spremenljivo. Intradružinska diferenciacija pomeni predvsem pluralizacijo posameznih družinskih vlog, vendar pa ne velja za vse družinske vloge (npr. materinstvo ostaja tipična družinska konstitutivna vloga, čeprav se deloma tudi pluralizira, vsaj v časovni diferenciaciji odločitve za materinstvo). Očetovstvo se pluralizira tako s pluralizacijo moških identitet kot z očetovsko nevpletenostjo v družinsko življenje, pojavlja se družbeno legitimna neprisotnost očeta, čeprav raziskave kažejo na pomen prisotnosti očeta v obdobju odraščanja (Fogel 2004). Pluralizacija vsakdanjega

življenja družin oziroma družinskih praks pa predstavlja različne načine dnevne organizacije družine, kot je usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti in nenazadnje prostega časa (Švab 2003). Postmoderne družine so nekakšna »rekombinacijska mreža« socialnega starševstva, ki se vedno bolj širi. Izbirnost življenjskih usmeritev in stilov ter medijska in tržna ponudba nas vsakodnevno postavljajo pred manjše in večje odločitve, s seboj pa prinašajo različna tveganja, ki jih ne moremo povsem predvideti in nadzorovati. Družinsko življenje postane nenehno lovljenje ravnotežja med nasprotnimi ambicijami, hotenji njenih članov, ki izhajajo iz visokih zahtev po mobilnosti, izobraževanju, vzgoji otrok, delu doma (Ule, Kuhar 2003, 25).

Družina ni zgolj pasivni objekt, ki se spreminja pod vplivom širših družbenih sprememb, ampak aktivni dejavnik, ki v razmerje z družbenim okoljem vstopa tako, da ga spreminja, a se nanj tudi adaptira in s tem spreminja, ugotavlja Švab (2001, 56). Ostri prehodi med posameznimi obdobji zaznamujejo klasičen moderen družinski potek, pri tem je ključen prehod iz mladosti v odraslost. Med obdobjem mladosti v družini staršev, ki se je navadno končalo z zaključkom šolanja in obdobjem odraslosti, ni bilo nobenega prehodnega obdobja.

Za postmodernost pa je značilen nov fenomen podaljševanja mladosti, ki se manifestira skozi LAT fazo – obdobje življenja skupaj s starši in hkrati narazen od njih, pravi Švab (2001, 169). Sociologi ugotavljajo, da je tipična lastnost podaljšanje mladosti ekonomska odvisnost in socialna neodvisnost mladih od njihovih staršev (Švab 2001, 171).

2.2 Vloga in spreminjanje prostega časa v odraščanju

V dvajsetem stoletju se je konstituirala mladina in odigrala pomembno vlogo v družbenem razvoju in ni naključje, da je šele evropski novi vek, ki pomeni vzpon meščanskega individualizma in razbitja tradicionalnih socialnih povezav, »odkril« mladost kot obdobje med otroštvom in odraslostjo. Pred tem so mladost razumeli kot obdobje »mladih odraslih« (Gillis 1999, 238).

V tradicionalnih družbah je mlad človek zgolj prevzemal vzorce vedenja, motivacij in ideoloških predstav, ki so mu jih posredovale avtoritete družine in okoliške družbe in mu ni bilo treba skrbeti za njihovo utemeljitev in vrednotenje. V (novoveških) postmodernih in

modernih družbah pa je moral poskrbeti tudi za upravičenje in ovrednotenje vedenjskih in motivacijskih vzorcev in ideoloških predstav, pravi Ule (v Gillis 1999, 239).

Razsvetljenstvo je uveljavilo ideal človeka, ki ravna po razlogih in principih, ne zgolj po navadah in tradicijah. Tako posamezniki šele tedaj postanejo »objekti« socialnega vpliva, predvsem vzgojno-izobraževalnega.

Proces industrializacije je povzročil ločitev med delovnim in bivalnim okoljem, med produkcijo, reprodukcijo in potrošnjo. Nastale so meje med posameznimi področji življenja, kot so plačano delo, družina in prosti čas. V tem obdobju se je izoblikoval sodobni pojem prostega časa kot dopolnila k delu (Černigoj - Sadar 1991, 13).

2.2.1 Pojmovanje prostega časa

Evropsko združenje za prosti čas in rekreacijo ELRA (European Leisure and Recreation Association) zadnje čase opredeljuje, da je »prosti čas v širšem pomenu ves čas zunaj poklicnega (plačanega) dela, v ožjem pomenu pa le tisti čas, ki je individualno svobodno disponiran čas«. Vsekakor je prosti čas del družbenega ekonomskega, političnega, kulturnega življenja, pravi Lešnik (1982, 13). Razumevanje prostega časa je odvisno od temeljne idejne opredelitve družbe in posameznika, kakor so od tega odvisna tudi moralna merila in vrednote resničnih družbeno-ekonomskih razmer (Lešnik 1982, 14; Černigoj - Sadar 1998, 86).

Značilnost prostega časa ni brezdelje, temveč dejavnost, ki poteka v tem času in služi predvsem lastnim namenom.

Prosti čas ni samo sproščujoča protiutež delu in nekoristno zapravljanje časa z brezdelnim veseljačenjem in podobno ampak veliko več. V prostem času mladi uresničujejo svoja nagnjenja, interese in sposobnosti, ki jih ne morejo uveljaviti pri pouku in delu. Velikokrat daje prosti čas posamezniku celo večje možnosti osebnega razvoja in osebnostnega uveljavljanja kot šolsko delo, zato prostočasne aktivnosti štejemo za pomemben dejavnik kakovosti življenja.

»Pri prostem času lahko govorimo o kalkulativnem hedonizmu: v prostem času počneš aktivnosti, ki ti koristijo v drugih sferah: npr. skrbiš za privlačno telo, s katerim si dviguješ ceno na ženitnem trgu. Pogosto se govori tudi o aktivni, konstruktivni ali celo inteligentni

uporabi prostega časa in pasivni uporabi prostega časa. Vsekakor pa ne smemo zanemariti, da prispevajo k izbiri o izrabi prostega časa ekonomski in kulturni faktorji.« (Ule 2002, 69)

Najbolj splošno lahko prosti čas opredelimo kot hkratnost specifičnih aktivnosti (te naj bi bile vezane neposredno na ekonomske vloge), izkušenj (pozitivne) in časa, ki ga predstavlja tako imenovani zunaj delovni čas, pravi Roberts (v Černigoj - Sadar 1991).

Prosti čas je sestavljen iz aktivnega in pasivnega prostega časa. Najbolje je, da sta pasivno in aktivno preživljanje prostega časa v ravnovesju.

- Pasivni prosti čas, v katerem smo pasivni: na primer gledamo televizijo, se ukvarjamo z računalnikom, počivamo, poslušamo radio ali glasbo ... Pasivni prosti čas je čas, ki ga ljudje po navadi preživimo doma ob aktivnostih, ki so sproščujoče in ne zahtevajo večjega navora ter so potrebne za psihično sprostitev. Take aktivnosti so tipično sedeče in ne izboljšajo fizičnega zdravja ali kognitivnega delovanja.
- Aktivni prosti čas skrbi za fizično in psihično korist, ki vključuje priložnosti za razvoj veščin, učenje in socializacijo. Nekatere aktivne prostočasne dejavnosti ne vsebujejo skoraj nič fizičnega navora, vsebujejo pa močan psihični napor, kot sta na primer igranje šaha ali slikanje slike. Aktivni prosti čas in rekreacija se značilno prekrivata (Simpson 1989).

Naštete značilnosti pa se ne ujemajo vedno. Ni jasnih in rigidnih mej, ki bi ločevale prosti čas od preostalih področij življenja. Meje prostega časa so relativne in v mnogih primerih zgolj subjektivno določljive.

Svoboda je sestavni del konvencionalne definicije prostega časa. Prosti čas se nanaša na proces socialne kontrole ali sisteme legitimizacij, ki so sestavni del prakse vsakdanjega življenja. Kot pravi Kelly (v Černigoj - Sadar 1991, 53), »prosti čas ni 'odprt prostor' brez vlog in strukture, ampak je socialni prostor z določenimi vrstami odprtosti«, torej ni definiran z odsotnostjo pravil, ampak z njihovo prisotnostjo. Različni sistemi legitimizacije sicer osmišljajo individualno prakso, toda če jih je preveč ali pa so izključujoči, lahko povsem blokirajo posameznikovo ekspresijo, ki pa je tesno povezana z drugim elementom opredelitve prostega časa, to je z zadovoljstvom, veseljem, užitkom. Iz psihološkega zornega kota bi ta element lahko opredelili kot optimalno razmerje med posameznikovo sposobnostjo in interesi

ter izvajanjem aktivnosti. Gledano zgodovinsko je bil prosti čas v preteklosti privilegij manjšine (Černigoj - Sadar 1991, 53).

Prosti čas razširja možnosti osebnega razvoja, kultiviranja, socializacije in vzpodbuja ustvarjalnost. To je čas, ki ga preživimo zunaj šolskih in delovnih obveznosti in s katerim prostovoljno in samovoljno razpolagamo. Glede na funkcije, ki jih prosti čas opravlja, ga delimo na počitek, zabavo in razvijanje osebne identitete. Kot pravi Rus (v Kordeš 2003, 38) je hierarhija potreb in njihovo zadovoljevanje pomemben dejavnik, ki vpliva na subjektivno, psihološko dojetje prostega in ne prostega časa. Vsak posameznik drugače vrednosti prosti in ne prosti čas, odvisno od tega, koliko je zanj frustrirajoče. Csikszentmihalyi (v Ule in drugi 2000, 53) pa pravi, da je pasivno preživljanje prostega časa eden ključnih dejavnikov dolgočasje, še zlasti pri mladih. Pri dolgočassju ne gre zgolj za subjektivna občutja posameznikov, temveč za izkušnjo »praznega« časa.

Moderna družba s svojimi zahtevami in storilnostnimi pritiski ustvarja številne identitetne izgube na vseh življenjskih področjih, zato je prosti čas sodobnemu človeku nujno potreben, da si odpočije, nabere novih moči, vzdržuje socialne mreže, ki so zanj nujna opora v vsakdanjem življenju (Robida 2001).

Zaradi številnih dejavnikov, ki so delovali na razvoj mladine v razvitih družbah, zlasti pa zaradi vse bolj univerzalnih in vse življenjskih učno-izobraževalnih procesov, ki zajemajo v tendenci vse generacije ljudi in zaradi drugačnih zahtev trga, postaja potreba po starostnem segmentiranju družbe na mlade in odrasle v zadnjem času vse manj aktualna, pravita Ule in Rener (1998) v raziskavi Prosti čas mladih v Ljubljani. Ta proces je usmerjen v ukinjanje mladine in mladosti, toda paradoksalno tako, da nekatere pomembne značilnosti mladosti razširja na vse generacije in na vse življenje. Med temi je na prvem mestu potreba po stalnem izobraževanju, samooblikovanju, po stalnem redefiniranju svoje identitete (tudi spolne, poklicne ...) in oblikovanju svojega življenjskega stila (Ule, Rener 1998).

Pomemben del posameznikove identitete je spolna identiteta: niz predstav, ki jih ima posameznik o sebi kot o pripadniku določenega spola in o svoji vlogi v zvezi s tem. Začne se oblikovati že v otroštvu, z zavestjo o lastnem spolu. Kot pravita Musek in Pečjak (1996), je spolna vloga sklop obnašanj, stališč in interesov, ki jih v določeni družbi pripisujemo pripadnikom enega ali drugega spola kot primerne in ustrezne. Moški in ženske različno

doživljajo vsakdanjost, ker so različno umeščeni v delitev dela in prostora, ki strukturirata vsakdanje življenje. Spol oziroma spolna razlika kot socialno konstruirana razlika je vpisana v socialna pričakovanja, v telesa in govorico vsakdanjosti (Rener 1993). Pogosto jih lahko prepoznamo že v ustaljenih, tradicionalnih predstavah o tem, kaj je značilno in primerno za moške in ženske (spolni stereotip), kar je povezano tudi z njihovim preživljanjem prostega časa. Tako se od deklic na primer pričakuje, da ostajajo doma, pomagajo materam pri gospodinjskem delu, starši pa jih strogo nadzorujejo. Kot pravi Rener (1995), tudi sodobne ženske bistveno več opravijo gospodinjskega dela kot moški. Popolnoma zanesljivo je samo nekaj, da je družinsko delo spolno določeno. Je v glavnem neplačano žensko delo (Rener 2000). Pri izobraževanju dekleta rajši izberejo predavanja o umetnosti in družini.

V raziskavi »Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih« (Tomori 1998) se je izkazalo, da se v prostočasnih dejavnostih dekleta zatekajo v poslušanje glasbe, se ukvarjajo s kakšnim konjičkom, igrajo na inštrument ali pojejo, berejo, se potepajo po mestu z družbo. Fantje pogosteje kot dekleta drvijajo z motorji, igrajo računalniške igrice in na igralne avtomate za denar ter se ukvarjajo s športom.

Prosti čas je za mlade pomemben tudi za to, da se sprostijo, da se učijo samokontrole. Tudi v prostem času mladi razvijajo svoje potenciale, si pridobivajo delovne in druge navade in navezujejo stike. Dejavnosti v prostem času imajo svoj namen, in sicer posameznik z njimi vzpostavi osebno ravnotežje med prostim časom in časom z obveznostmi. Dejavnosti ga krepijo, osvežijo, sproščajo, zabavajo in mu omogočajo celostno izražanje – telesno, čustveno in ustvarjalno. Prostočasne dejavnosti posameznika socializirajo, izobražujejo, vzgajajo in oblikujejo ter ga pripravljajo na življenje, pravi Lešnik (v Derganc 2004, 30).

Pomembna za mlade je še ena dimenzija prostega časa. Prosti čas naj ne bi dajal le večje svobode pri izbiri dejavnosti in odnosov, ampak pomeni tudi čas zmanjšane kontrole nad posameznikom. Ravno to področje torej področje kontrole in nadzora nad prostim časom mladih, je največkrat izvor največjih dilem in konfliktov med odraslimi in mladimi. Toda ali ne gre le za drugačno obliko kontrole? Že sodobna industrija prostega časa za mlade s produkcijo modnih stilov, trendov, elektronike in zabavne industrije hote ali nehote zmanjšuje prostor avtonomije in vzdržuje kontrolo nad prostim časom mladih. Temu pa se pridružujejo še vsi, ki bdijo nad vzgojo in odraščanjem mladih in skušajo s svojimi pedagoškimi

intervencijami, načrtovanji, omejitvami, vzpodbudami, načrtovati in nadzirati tudi prosti čas in ne samo »delovni« čas mladih (Ule, Rener 1998).

Bistveni dejavniki, ki prostočasne aktivnosti ločijo od ne-prostočasnih, so: uživanje, možnost svobodne izbire, sproščenost, notranja motivacija in odsotnost evalvacije ob koncu aktivnosti, pravi Derganc (2004, 35).

V sodobnem svetu nasploh, kakor tudi v Sloveniji, pridobiva pomen prostovoljno delo različnih vrst kot oblika prostočasnih aktivnosti (Ule, Rener 1998). Nekateri družboslovci, kot je na primer Rifkin (prav tam), celo mislijo, da bo prostovoljno delo na lokalni ravni predstavljajo poglavitno obliko novega socialnega kapitala prihodnosti.

Elmer in Reicher (v Ule in sod. 2000, 158) pojasnjujeta slojevsko razlike v prestopništvu mladih s slojevsko diferenciranimi možnostmi preživljanja prostega časa. Otroci iz premožnejših družin naj bi imeli lažji dostop do bolj raznolikih oblik preživljanja prostega časa. Imajo torej večjo možnost izbire, hkrati pa lahko njihove načine preživljanja prostega časa starši in vzgojitelji bolj nadzorujejo.

2.2.2 Prosti čas skozi čas

Prosti čas je socio-genetski pojav, ki je nastajal in se razvijal skozi tokove družbenih dogajanj ter je zgodovinsko in razredno zaznamovan.

V antični Grčiji zasledimo v Aristotelovem delu Politika navedbe, da naj se občani ne ukvarjajo z ročnim delom, kmetijstvom ter da je treba za človekove vrline in državne posle veliko prostega časa. Trdi, da se ljudje odločajo za vojno zaradi miru, za delo pa zaradi prostega časa. Cilj vojne je torej mir, cilj dela pa je prosti čas (Kristančič 2007, 15).

Za tedanje obdobje je prosti čas predpogoj za vse, kar je dobro, lepo, neprecenljiva vrednota, ki naredi življenje dostojno človeka. Tudi pri vseh grških modrecih poleg Aristotela, kot so Platon, Epikur, Sokrat, je prisotna misel, da sreča obstaja le v prostem času človeka.

V antičnem Rimu je bil sprejet grški stil prostega časa – otium. Preživljanje prostega časa se je odvijalo na javnih mestih, v amfiteatrih, forumih, termah, cirkusih, stadionih ..., kjer so se odvijala tudi različna tekmovanja, predvsem v dvovprežnih in gladiatorskih igrah. Akterji so bili sužnji, poklicni gladiatorji – organizatorji, ki jih je organiziral rimski plebs pod vodilno mislijo: »Planem et circenses!« – »Kruha in iger!«

Največje spremembe se dogajajo v pojmovanju in pomenu prostega časa pod vplivom novih družbeno-ekonomskih in političnih odnosov v fevdalni družbeni ureditvi. Cerkev ima velik vpliv, saj propagira molitev in delo. Prosti čas je začetek vsega hudega in hudobij, le da se nanaša na nižje družbene sloje – razrede, medtem ko plemstvo in pripadniki višjih fevdalnih in cerkvenih krogov uživajo v sadovih dela nižjih slojev, ki niso imeli časa za telesni počitek – obnovitev moči.

Renesansa in humanizem sicer razglašata novo usmeritev človekove svobode v smislu grške in rimske kulture, vendar je vse to le v okvirih oblastniških razredov, aristokratske inteligence. Nižji sloji so iskali rešitev in smisel življenja v cerkvenih verovanjih, navadah, delu in molitvi.

Nekateri predstavniki humanizma (Tomas Moor) pa so v boju za novo, pravičnejšo družbeno ureditev svobodnih ljudi, za bolj človeške družbene in medsebojne odnose posebno pozornost posvečali organizaciji dela in prostega časa.

Kapitalistični monopolizem in avtomatizacija sta vplivala na to, da je vladajoči razred prevzel in izkoriščal kult in etiko dela, ki so jo propagirale katoliške cerkvene skupnosti. Porajalo se izkoriščanje ljudi, tako glede težavnosti, vrednotenja in dolžine trajanja delovnega časa. Delo je postajalo tlaka, breme in mora. Prosti čas je bil skopo odmerjen in namenjen počitku in telesni regeneraciji.

Šele v 19. stoletju so se pojavljali prvi poskusi skrajševanja delovnega časa in demokratizacije prostega časa. Robert Owen (v Kristančič 2007, 16) je prvi v svoji tovarni urejal namenske prostore za izkoriščanje prostega časa.

Pojavljale so se prve sociološke interpretacije pomena prostega časa in njegovega odnosa do dela in obveznosti. Karl Marx je trdil, da je prosti čas oblika presežka dela in je nova razsežnost, prostor in možnost človekovega razvoja.

Prosti čas današnje dobe je svoboda, s katero posamezniki razpolagajo po svojih željah in svoji volji. Prosti čas je svojevrstna potreba v življenju človeka; delo je potreba, da se zagotovi obstoj; prosti čas pa, da ta obstoj doživi. V dobi industrializacije se je začel boj za skrajševanje delovnega časa in demokratizacijo prostega časa. Takrat so se pojavljale tudi prve sociološke razprave in spoznanja o dialektični povezavi dela in prostega časa (Kristančič 2007, 15–18).

2.2.3 Družina in prosti čas

Družina je primarna celica socializacije, prostor identifikacije, posnemanja, vzgoje in vzpostavljanja različnih odnosov. Družina ima poleg reproduktivne vloge še čustveno, ekonomsko, pravno in vzgojno nalogo. Gledano skozi prizmo prostega časa sta izpostavljeni njena vzgoja in čustvena vloga (Šket 2002, 38). Starši vplivajo na svoje otroke z zgledom kot primarni učitelji, hkrati pa bi jim morali zagotoviti emocionalno stabilnost in podporo, ugotavlja Moore (v Šket 2002, 39).

Prosti čas lahko preživljamo individualno ali pa kolektivno oziroma skupinsko. K slednjemu načinu sodi tudi družina, ki svoj prosti čas načrtuje in preživlja skupaj. Zlasti načrtovanje povezuje člane in ustvarja prijetno dinamiko, ki jo družina nadvse potrebuje. Dobro preživljanj prostega časa ima oblikovalni namen – oblikovanje osebnosti, preventivni namen – preprečuje negativne vidike razvoja in kurativni namen – blaži, odpravlja obstoječe negativne vzorce vedenja.

Družina bi morala izkoristiti svojo primarno vlogo ter otroku z vidika prostega časa omogočiti optimalni razvoj, pravi Šket (2002, 40).

2.3 Uporaba elektronskih medijev in njihov vpliv na nasilno vedenje otrok in mladostnikov

Nasilje je velik javno-zdravstveni, socialni, ekonomski problem, katerega dejavniki tveganja so slabo razumljeni, pravijo Zimmerman in drugi (2005, 384). Vsaka ura izpostavljenosti televiziji na dan pri štirih letih ima statistično značilen vpliv na nasilje kasneje v osnovni šoli. Latkowitz (v Bučar Ručman 2004, 150) ugotavlja: večja kot je bila nagnjenost dečkov do gledanja televizijskega programa z nasiljem pri osmih letih, toliko večja je bila njihova agresivnost pri tej starosti in tudi 10 let kasneje. Ta odnos med zgodnjim gledanjem televizijskih programov in kasnejšo agresivnostjo prevladuje tako pri stopnji agresivnosti do vrstnikov kot tudi pri kasnejših stopnjah njegove agresivnosti.

Raziskave kažejo (Ozmert, Yoyran & Yurdakok 2002, 1), da je pri otrocih, ki gledajo nasilje na televiziji, več nasilnega vedenja, težav pri socialnih veščinah, zlorabi drog. Raziskovalci ugotavljajo, da ima televizija pozitivne in negativne učinke v šoli, da so tisti otroci, ki gledajo več televizije, osamljeni, imajo več socialnih in miselnih problemov, problemov pri koncentraciji, se nasilno vedejo in imajo slabše ocene v šoli (Ozmert, Yoyran & Yurdakok 2002, 1).

Bandura je že v sedemdestih letih prejšnjega stoletja ugotavljal, da so imeli videoposnetki in risanke na otroke enak učinek kot resnična doživetja. Zato so tem poskusom sledile številne raziskave (v Ule 2008, 199), ki so ugotovljale neposredno povezavo med gledanjem predvsem agresivnih prizorov na TV, videu, kinu in med povečanjem agresivnega obnašanja ljudi, zlasti otrok.

Brad in Rowel (2006, 1) sta raziskovala kratkoročne in dolgoročne posledice množičnih medijev, ki prikazujejo nasilne vsebine, na nasilno vedenje mladih in odraslih. Ugotovili so, da so negativni učinki agresivnih sporočil v množičnih medijih, televiziji, kinu, video igrinah ipd. pri odraslih kratkotrajni, medtem ko so pri otrocih dolgotrajni. Izkazalo se je tudi, da je pomembna dolžina izpostavljenosti agresivnim sporočilom.

Obsežen dokaz, da izpostavljenost sporočilom množičnih medijev vpliva na obnašanje in vrednote mladih, so našli tudi Comstock (1994), Christenson (2007) in Roberts (1999). Verjetno je, da od vseh množičnih medijev televizija najbolj vpliva na mlade. Ugotovili so tudi, da je televizija od vseh množičnih medijev najbolj gledana.

Ivory (2001, 2) v 20-letni raziskavi glede vpliva video igrice na mladostnike ugotavlja, da imajo množični mediji negativen vpliv na mladostnike. Prav tako pravi, da je televizija prejela največ slabih kritik pri vplivu množičnih medijev na mladostnike.

Igranje nasilnih video igrice na računalniku igralca vznemiri – pri različni stopnji izpostavljenosti nasilnosti se povečajo aktivnost v možganih, bitje srca, krvni pritisk. Ko se igralec nasilnih video igrice navadi na stopnjo nasilnosti, potrebuje višjo stopnjo nasilnih dejanj v video igrice. Kot sta ugotovila Anderson in Bushman (2001, v Suhn Lee 2004), ljudje, ki igrajo nasilne video igrice razvijejo nasilno mišljenje, ki je predispozicija za nasilno obnašanje v prihodnosti v realnem življenju.

Slaba stran računalnikov in računalniških igrice je možnost ustvarjanja virtualnega sveta. To je svet, ki je samo otrokov in nedotakljiv in vedno bolj postaja tudi njegov »realni svet«, postane njegovo življenje. Sedaj se mladina zateka v individualno zasebnost – med domače štiri stene in v virtualne svetove. Vse je preprostejše, vse je na doseg kliku miške. Ni potrebno vlagati velikega napora, ni se potrebno ukvarjati z drugimi ljudmi, jih poslušati, se pogajati, sklepati kompromise. Vendar ko računalnik ugasnemo, smo sami in izolirani od okolice (Lukšič 2005). Kot pravi Gross (2004), še vedno ne vemo dovolj o tem, s kom in zakaj se otroci in mladi na internetu pogovarjajo ter kako je to povezano z njihovo blaginjo. Zelo težko je odgovoriti na vprašanje, ali uporaba interneta pri najstnikih povzroča socialno izolacijo in depresijo. Verjetno so predstave o najstnikih, ki samevajo v svojih sobah in navezujejo virtualne stike s tujci, napačne. Današnji otroci in mladostniki se namreč s svojimi prijatelji ne družijo le neposredno, ampak pogosto tudi z elektronsko pošto in to ne individualno, temveč v skupinah. To do neke mere nasprotuje Eriksonovi teoriji intimnosti, po kateri je kritična razvojna naloga adolescence razrešiti krizo identitete, se pa identitetna formacija niti ne začne niti ne konča z adolescenco (Erikson 2014, 139). Internet sicer z anonimnostjo ustvarja okolje, ki je idealno za preizkušanje in preigravanje različnih identitet ter razvijanje spletnih razmerij.

Turow (v Subrahmanyam in drugi 1999) ugotavlja, da so starši kupovali domače računalnike in priključitev na internet zaradi izobraževanja mladostnikov in njihovo pripravo na informacijsko dobo. Čeprav starše skrbita vpliv spleta na mladostnike in izražajo razočaranje nad mladostniki, ker uporabljajo računalnik za aktivnosti, kot so igranje računalniških igrice in

uporabljajo internet za kopiranje glasbe in slike glasbenih zvezd, menijo, da je bolje zapravljati čas z računalnikom, kot s televizorjem in celo menijo, da so otroci brez računalnika v zapostavljenem položaju.

Prvotno navdušenje staršev in odraslih nad novimi znanji in izkušnjami, ki jih ponujajo okolja elektronskih medijev, se je po desetletju ali dveh marsikje že obrnilo v nasprotno smer. Pogoste so pritožbe, da naj bi mediji pasivizirali mlade, jim vsiljevali sporne lepote ideale, umetne potrošniške želje. Internet naj bi jih socialno osamil (Ule 2008, 198).

2.3.1 Socialna konstrukcija agresije

Agresivnost je eden najbolj nejasnih in protislovnih pojmov, ki jih uporabljamo v psihologiji pravi Bučar - Ručman (2004, 25). Kadar se nanaša na trenutno reakcijo, navadno uporabljamo izraz agresija, medtem ko agresivnost pomeni trajno značilnost posameznika, pravi Pušnik (1999, 24). Glede na izvor glavnih izhodišč, ki naj bi pojasnjevala agresivno vedenje, bi lahko klasificirali pojmovanje agresivnosti na:

- prirojene, instinktivne dejavnike;
- zunanje provokacije, ki sprožijo določene notranje vzgibe in reakcije;
- vzajemne vplive danih socialnih okoliščin s predhodnimi izkušnjami ali učenjem, kot pravi Tušek (v Bučar - Ručman 2004, 25).

Nekateri avtorji navajajo, da je pojmu agresivnost po pomenu najbližje pojem nasilje, ki ga lahko definiramo kot grob napad na drugo osebo ali osebe, rezultat pa je izrazito poškodovanje ali prizadevanje fizične škode tem osebam, ugotavlja Žužul (v Bučar - Ručman 2004, 25).

Nekateri avtorji pa v termin agresivnosti zajemajo tudi obnašanje, ki poleg rezultata fizičnega poškodovanja prizadene tudi druge vrste negativnih posledic, pravi Berkowitz (v Bučar - Ručman 2004, 27) in navaja, da je agresija vsako obnašanje (fizično ali verbalno), ki se izvaja z namenom prizadeti nekoga. Prav tako pravi Ule (v Bučar-Ručman 2004, 27), ki definira agresivnost kot obnašanje, za katerega ni nujno, da je samo fizično nasilje. Njenemu mnenju se pridružujeta tudi Finn in Pušnik (prav tam).

Pri definiranju agresivnosti pa se moramo zavedati, da vsako obnašanje, s katerim nekoga prizadenemo, ni agresija, lahko je na primer nesreča in samoobramba.

Bučar - Ručman (2004, 35) razlaga, da pogosto doživljanje frustracij, ki jih posameznik razlaga kot neupravičene oziroma namerne, lahko pod določenimi pogoji pripelje do razvoja močnih agresivnih navad, ki povzročijo, da se oseba odziva agresivno na večje število situacij. In agresivnost je pojmovana kot osebnostna lastnost, ki v interakciji s situacijo predstavlja pomemben izvor agresivnih občutij in vedenja. Da je agresivnost trajna osebnostna lastnost, je zagovarjal eden redkih avtorjev Berkowitz (v Bučar - Ručman 2004, 27), ki pojmuje agresivnost kot osebnostno potezo z vplivom na konsistentnost vedenja. Agresivna oseba se hitro vzburi in se agresivno odzove na večje število dražljajev. Včasih lahko že misel na frustracijo sproža agresivno vedenje.

2.3.2 Pojavne oblike agresivnosti

Žužul (v Bučar - Ručman 2004, 28) ugotavlja, da glede na delitev agresivnega obnašanja na verbalno in fizično lahko ugotovimo, da obstajata dve osnovni obliki agresivnosti – verbalna in fizična. Verbalna se kaže s kletvicami, vpitjem, grožnjami, žalitvami ... Fizična pa se kaže v direktnem fizičnem napadu na drugo osebo. Fizično nasilje je lahko usmerjeno tudi proti samemu sebi. Ločimo direktno in preneseno agresivnost. Direktna oblika se izvaja proti osebi, ki je na določen način izzvala agresivno obnašanje. O preneseni agresivnosti pa govorimo takrat, kadar se ta izvršuje nad nadomestnimi cilji, osebami ali predmeti, pravi Žužul (v Bučar - Ručman 2004, 28).

Ule (v Bučar - Ručman 2004, 27) navaja, da v psihologiji obstajajo različne klasifikacije agresije:

- instrumentalna agresija, ki nastopi, kadar je agresivno dejanje sredstvo za dosego cilja;
- sovražna agresija, kjer pride do sovraštva med akterjem in žrtvijo;
- aktivna agresija, kjer storimo agresivno dejanje s posebnimi agresivnimi dejanji;
- pasivna agresija, kjer akter povzroči škodo s svojo pasivnostjo.

Ule tudi pravi (prav tam), da številni psihologi razlagajo obstoj agresivnosti s tem, da smo ljudje za agresivno obnašanje nagrajeni. Da bi se lahko sprožil proces socialnega učenja, mora posameznik najprej spoznati agresivno obnašanje in se pri tem naučiti, da lahko uporabi to obnašanje kot sredstvo za pridobitev zaželenih stvari.

2.3.3 Vrstniško nasilje – »Bullying«

Pri nas se uporabljata dva prevoda besede »Bullying«, in sicer ustrahovanje, kot ga uporablja Dekleva, in trpinčenje, kot ga uporabljata Dogoša in Pušnik (Pušnik 1999).

Preučevanje vrstniškega nasilja se je začelo v Skandinaviji, Angliji in na Japonskem. Praviloma je šlo za samomore otrok, ki so jih vrstniki dlje časa trpinčili in iz stiske niso videli drugega izhoda kot samomor. Trpinčenje je trajalo dlje časa in v šolskem prostoru bi ga lahko zaposleni opazili, a se nanj niso odzvali, ugotavlja Pušnik (1999, 24). Pri opredeljevanju izraza »Bullying« različni avtorji poudarjajo različne vidike tega nasilja. Skupna značilnost definicije je ta, da se ne omejujejo le na telesno nasilje. Omenjajo, da ima nasilje lahko verbalno, psihično in socialno obliko, pravi Pušnik (1999, 24).

Dekleva (v Kanduč 2002, 44) pravi, da bullying oziroma ustrahovanje vključuje poleg fizičnega nasilja tudi psihično in socialno povzročanje bolečin in strahu, ki se ponavlja in se ga posamezniki ne morejo učinkovito ubraniti. Za vse te oblike vedenja, ki lahko potekajo tudi v okviru socialno sprejetih dejavnosti, je značilno, da onemogočajo uresničevanje potreb ali pravic tistih učencev, ki jih lahko tako vedenje zadeva. Dekleva pravi (prav tam), da je ustrahovanje nezaželen pojav in da ga je potrebno preprečevati ali odpravljati.

Razlage ustrahovanja se razlikujejo glede na svoja izhodišča:

- Individualistične ali psihopatološke razlage, ki raziskujejo ustrahovanje predvsem kot dogajanje in kako bi ga prepoznali in obravnavali še preden bi se zgodilo, ali tik po njem.
- Psihosocialni pristop izhaja iz značilnosti medosebnih procesov v skupini, recimo šole.
- Najširši pristop se ukvarja z značilnostmi kulture, družbenih vrednot. Sem sodijo tekmovalnost, solidarnost, socialna, politična in ekonomska razslojenost, rasizem ...

Različne definicije pa imajo naslednje skupne značilnosti:

- Trpinčenje je tisto nasilje, ki traja dlje časa.
- Lahko je verbalno, psihično ali fizično.
- Vključuje neravnovesje moči med žrtvijo in napadalcem.

Žrtev se ne more braniti, občuti nemoč in strah (Pušnik 1999, 24).

3. EMPIRIČNI DEL

3.1 Formulacija problema in cilji raziskave

Otroci v naši družbi preživijo več časa ob gledanju televizije kot ob katerikoli drugi dejavnosti, razen spanja (Erjavec in Volčič 1999, 5). V razvitem svetu šoloobvezni otroci gledajo televizijo v povprečju 35 ur na teden. Dodatne 3 ure na dan pa igrajo igrice na računalnik in video igrice (prav tam, 12).

V nalogi bomo obravnavali preživljanje prostega časa med mladostniki in enega od tveganih vedenj – nasilno vedenje. Iz raziskave HBSC sem izbrala vprašanja, ki se nanašajo na preživljanje prostega časa pred televizijo med tednom in vikendom ter na to, koliko časa mladostniki presedijo pred računalnikom za igranje igrice med tednom in vikendom, koliko med tednom in vikendom uporabljajo elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet itd.. Iz iste raziskave sem izbrala tudi vprašanja, ki se nanašajo na trpinčenje in pretepanje.

Pri vsem tem pa nas bo zanimalo, kakšne so razlike v preživljanju prostega časa med dekleti in fanti in med subjektivno oceno, kako gre mladostnikovi družini.

Cilj

Cilj naloge je poiskati primerna in v praksi izvedljiva izhodišča za razrešitev predmetne problematike. V konkretnem primeru to pomeni, da bi mladostniki manj časa preživeli pred televizijo, računalnikom in s telefonom v roki.

3.1.1 Metode magistrskega dela

Empirično analizo podatkov bomo naredili s pomočjo programa SPSS 12.0 (Statistical Package for the Social Science), sama analiza in preverjanje zastavljenih hipotez bosta potekala v korakih, ki so opisani spodaj.

V prvem koraku bomo na deskriptivni ravni (s pomočjo podprograma crosstabs) analizirali spremenljivke, ki predstavljajo sedeča¹ in nasilna vedenja glede na spol in subjektivno oceno (denarnega) statusa družine. V analizi bodo zajeti podatki iz obdobja štirih let, tj. 2002, 2006,

¹izraz sedeča vedenja je preveden iz angleškega izraza "sedentary behaviour", ki ga uporablja tudi Svetovna zdravstvena organizacija (Trembley). V HBSC publikaciji so sedeča vedenja opredeljena kot:

Sedeča vedenja zajemajo vrsto različnih vedenj, za katere je značilna nizka energijska poraba. Za zagotavljanje koristi za zdravje otrok in mladostnikov se priporoča omejevanje sedečih vedenj, in sicer na dan do največ dve uri sedenja pred ekrani, omejevanje sedečega transporta, omejevanje prekomernega sedenja (več kot 4 ure na dan) in časa, preživetega v zaprtih prostorih.

2010 in 2014. Rezultate bomo predstavili s pomočjo grafov, pri čemer vsak graf predstavlja rezultate posamezne spremenljivke za vsa štiri leta, ki jih bomo interpretirali za vsako leto posebej. Na koncu pa bomo predstavili tudi trend za obdobje 2002–2014.

V drugem koraku bomo s pomočjo bivariatne analize poskušali potrditi zastavljeni hipotezi o povezanosti med odvisno in neodvisno spremenljivko. Povezanosti bomo ugotavljali s pomočjo Pearsonovega koeficienta korelacije (Wikipedia 2016), ki meri moč linearne povezanosti. Koeficient zavzema vrednosti na intervalu $[-1, 1]$, pri čemer negativna vrednost pomeni negativno povezanost (z večanjem vrednosti ene spremenljivke se manjša vrednost druge), pozitivna pa pozitivno povezanost (z večanjem vrednosti ene spremenljivke se večja tudi vrednost druge). V primeru, da je vrednost koeficienta enaka 0, povezanosti med spremenljivkami ni.

V tretjem koraku pa bomo s pomočjo regresijske analize poskušali ugotoviti moč vpliva neodvisne spremenljivke na odvisno, v kolikor se bo izkazalo, da med neodvisno in odvisnimi spremenljivkami obstaja korelacija. Regresijska analiza je sicer statistična metoda, s katero lahko analiziramo linearni odnos med odvisno in neodvisno spremenljivko.

Vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko predstavimo v obliki regresijskega modela, s pomočjo katerega lahko iz vrednosti neodvisnih spremenljivk napovemo vrednost odvisne spremenljivke. Regresijsko analizo bomo naredili s pomočjo metode Enter.

Raziskovalni inštrument je mednarodni standardizirani vprašalnik, ki omogoča zbiranje podatkov v vseh državah in merjenje vzorcev ključnih vrst vedenj, povezanih z zdravjem, kazalnikov zdravja in drugih spremenljivk.

3.1.2 Raziskovalno vprašanje

Glede na postavljene cilje in glede na teoretična izhodišča postavljamo naslednja raziskovalna vprašanja:

Ali obstajajo razlike med spoloma pri gledanju televizije in uporabo računalnika v prostem času med tednom in vikendom?

Ali obstajajo razlike med mladostniki pri času, ki ga namenijo gledanju televizije in uporabe računalnika, glede na materialni status družine?

Ali obstaja povezava med uporabo elektronskih naprav in tveganim oziroma nasilnim vedenjem mladih?

Glede na to, da drugega podatka nimamo na voljo, bomo kot indikator denarnega stanja družine uporabili spremenljivko, ki meri subjektivno (denarno) oceno statusa družine, ki bo tudi naša neodvisna spremenljivka. Kot odvisne spremenljivke pa bomo uporabili spremenljivke, ki predstavljajo sedeča in nasilna vedenja pri mladostnikih.

Neodvisna spremenljivka: »Kaj meniš, kako dobro (denarno) gre tvoji družini?«

Vrednosti: 1 – zelo dobro; 2 – še kar dobro; 3 – povprečno; 4 – ne preveč dobro; 5 – sploh ne dobro

Odvisne spremenljivke:

- **sedeča vedenja**

»Koliko ur na dan običajno v prostem času gledaš televizijo, videoposnetke (vključno z You Tubom ali podobno), DVD-je in druge zabavne vsebine, ki jih lahko gledaš na ekranu/zaslону od ponedeljka do petka – ob šolskih dnevih?« oziroma »od sobote do nedelje – ob vikendih?«

»Koliko ur na dan običajno v prostem času igraš igrice na računalniku, igralni konzoli, tablici (kot je iPad), pametnem telefonu ali drugi elektronski napravi (brez iger, ki vključujejo gibanje ali telovadbo) od ponedeljka do petka – ob šolskih dnevih?« oziroma »od sobote do nedelje – ob vikendih?«

»Koliko ur na dan običajno v prostem času uporabljaš elektronske naprave, kot so računalniki, tablice (npr. iPad) ali pametni telefon, za druge namene, na primer za domače naloge, pošiljanje e-pošte, tvitanje, facebook, klepetanje/chat, surfanje po internetu od ponedeljka do petka – ob šolskih dnevih?« oziroma» od sobote do nedelje – ob vikendih?«

Vse spremenljivke so imele iste vrednosti, in sicer:

1 – sploh nič; 2 – približno pol ure na dan; 3 – približno 1 uro na dan; 4 – približno 2 uri na dan; 5 – približno 3 ure na dan; 6 – približno 4 ure na dan; 7 – približno 5 ur na dan; 8 – približno 6 ur na dan; 9 – približno 7 ur ali več na dan

Vrednosti smo združili v naslednje razrede:

1 – sploh nič; 2 – približno pol ure do 1 ure na dan; 3 – približno 2 do 3 ure na dan; 4 – približno 4 do 5 ur na dan; 5 – približno 6 ali več ur na dan

- nasilna vedenja

»Kolikokrat v preteklih 12. mesecih si se pretepal/-a?«²

»Kako pogosto si sodeloval/-a pri trpinčenju nekega učenca/dijaka ali učenke/-dijakinje v šoli v preteklih mesecih?«³

»Kako pogosto v preteklih mesecih si bil/-a trpinčen/-a v šoli?«⁴

²Vrednosti: 1 – nisem se pretepal/-a v preteklih 12 mesecih; 2 – 1 krat; 3 – 2-krat; 4 – 3-krat; 5 – 4-krat ali bolj pogosto

³ Vrednosti: 1 – v zadnjih mesecih nisem sodeloval/-a pri trpinčenju v šoli; 2 – zgodilo se je le 1-krat ali 2-krat; 3 – 2- ali 3-krat na mesec; 4 – približno 1-krat na teden; 5 – večkrat na teden

⁴ Vrednosti: 1 – v zadnjih mesecih nisem bil/-a trpinčen/-a v šoli; 2 – zgodilo se je le 1-krat ali 2-krat; 3 – 2- ali 3-krat na mesec; 4 – približno 1-krat na teden; 5 – večkrat na teden

3.1.3 Hipotezi

Preverjali bomo povezanosti med subjektivno oceno (denarnega) statusa družine (neodvisna spremenljivka) in odvisnimi spremenljivkami sedečega in nasilnega vedenja. V kolikor se bo izkazalo, da med njimi obstaja korelacija, pa bomo poskušali ugotoviti tudi moč vpliva neodvisne spremenljivke subjektivne ocene (denarnega) stanja družine na odvisne spremenljivke sedečega in nasilnega vedenja,

Čeprav smo v osnovi zastavili le dve hipotezi, bomo tako korelacijo kakor tudi vpliv subjektivne ocene (denarnega) statusa družine na odvisne spremenljivke ugotavljali za vsako spremenljivko posebej.

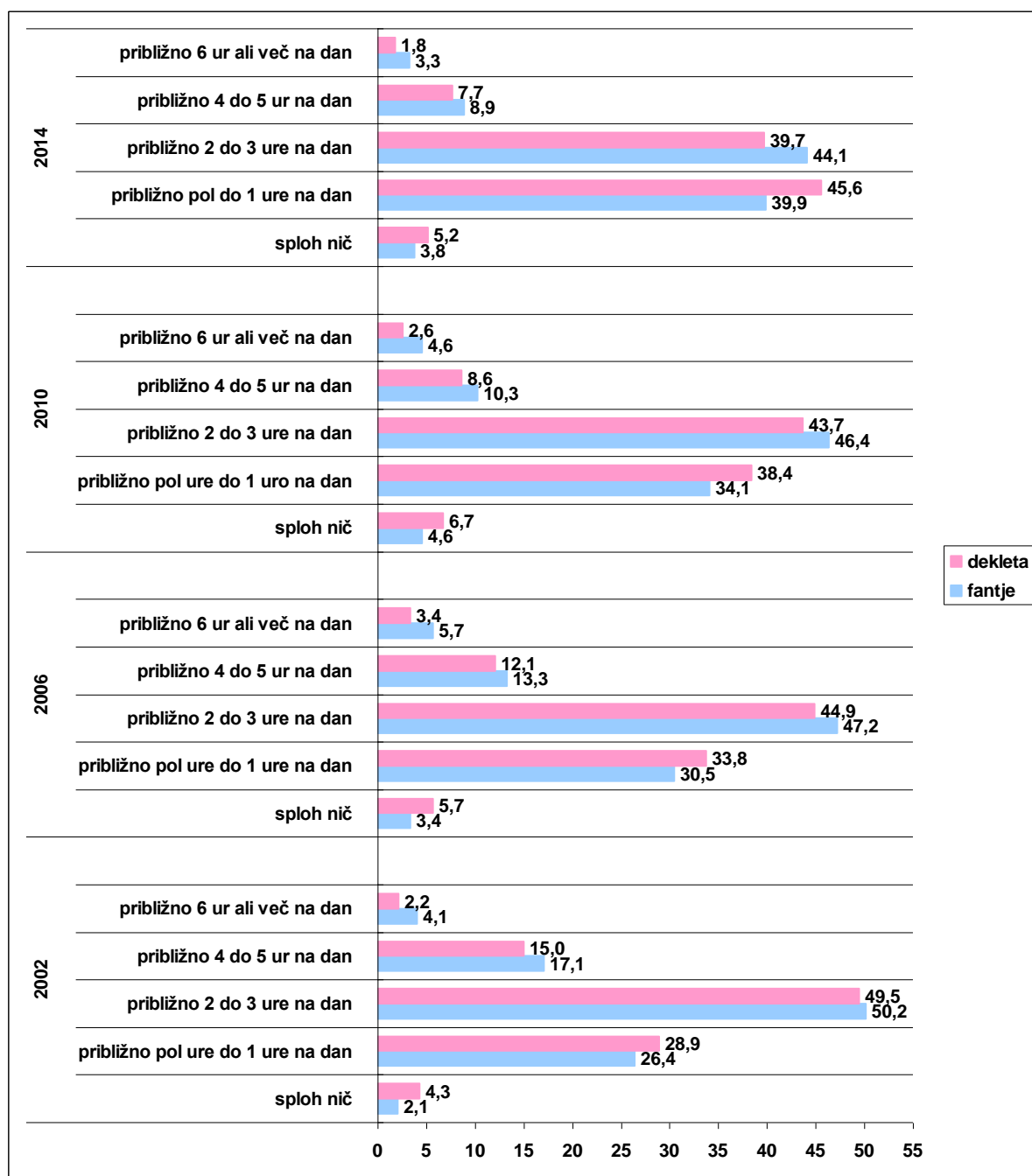
Hipoteza 1: Med subjektivno oceno (denarnega) statusa družine in sedečimi vedenji (med šolskim tednom/vikendom) obstaja korelacija.

Hipoteza 2: Med subjektivno oceno (denarnega) statusa družine in nasilnimi vedenji obstaja korelacija.

3.2 Predstavitev rezultatov

V spodnjih grafih in tabelah bomo predstavili rezultate magistrskega dela.

Graf 3.2.1: Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom / spol – leto 2002 (n=3945; p=0,000); leto 2006 (n=5083; p=0,000); leto 2010 (n=5377; p=0,000); leto 2014 (n=4847; p=0,000)

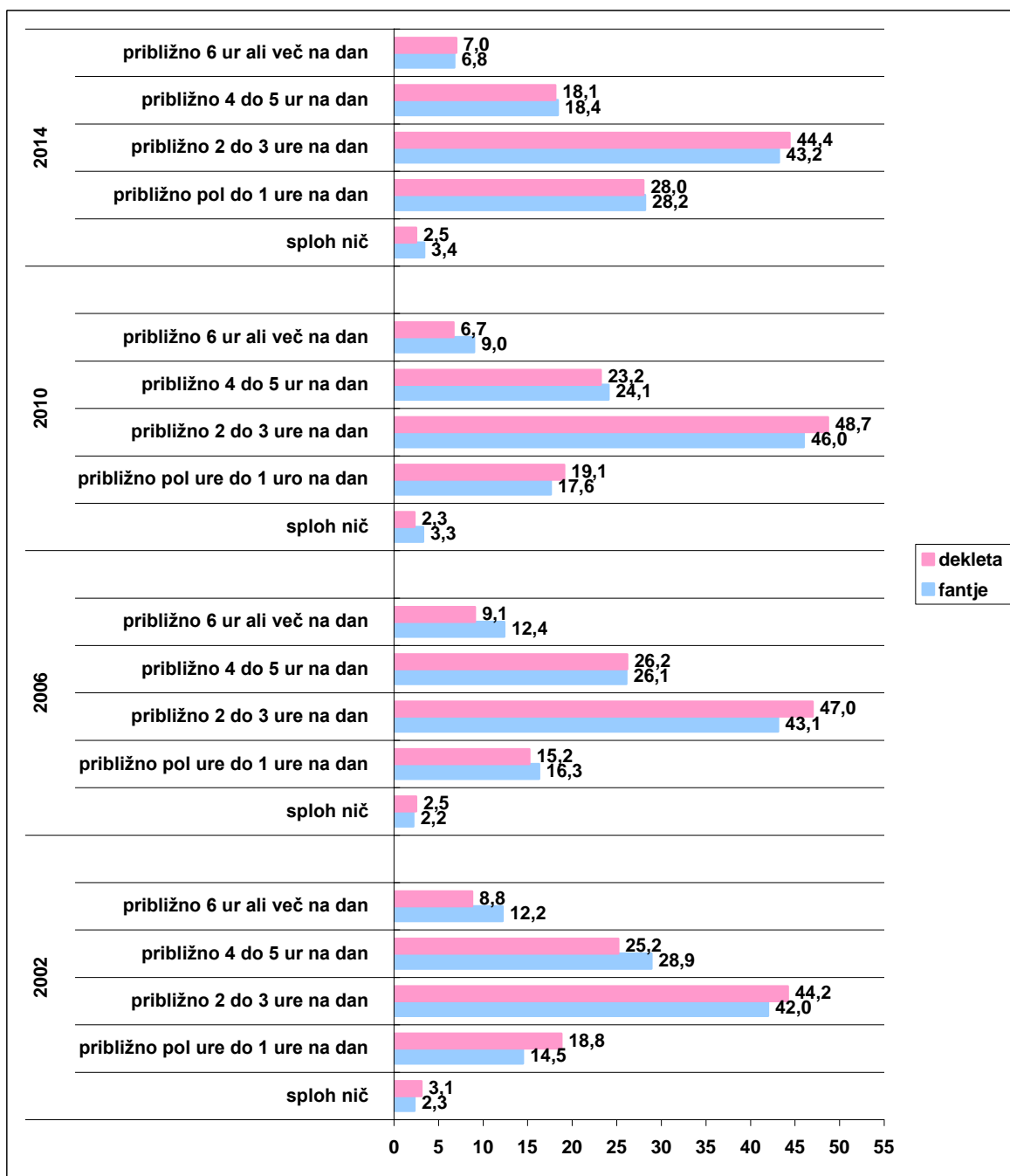
V vseh štirih letih vidimo upad pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med tednom, pri postavki od 4 do 5 ur na dan pri dekletih in fantih in 6 ur in več. Še vedno pa je 44,1 % fantov, ki gledajo televizijo 2 do 3 ure na dan in 39,7 % deklet. Kar je veliko. Erjavec in Volčič (1999, 8) pravita, da tako naše kot tuje raziskave kažejo, da otroci gledajo televizijo od 20 do 36 ur na teden. Ko je povprečen učenec star enajst let, je preživel že 22.000 ur pred ekranom (prav tam, 10).

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin v prostem času med šolskim tednom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol. V vseh štirih letih so razlike statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. V vseh štirih letih so fantje v primerjavi z dekleti televizijo, videoposnetke in ostale zabavne vsebine med tednom pogosteje gledali 2 uri ali več, dekleta pa so jim pogosteje namenila do 1 ure ali manj. Prav tako za oba spola velja, da so tej dejavnosti med tednom najpogosteje namenili 2–3 ure dnevno, z izjemo leta 2014, ko so dekleta tej dejavnosti najpogosteje namenila od pol ure do 1 ure.

V letu 2002 je gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med tednom 6 ur ali več namenilo še enkrat več fantov (4,1 %) kakor deklet (2,2 %). Fantje so v večjem deležu tej dejavnosti namenili tudi 4–5 ur dnevno, in sicer v 17,1 %, dekleta pa v 15 %. Dekleta pa so v primerjavi s fanti tej dejavnosti v večjem deležu namenila pol do 1 ure, takih je bilo 28,9 %, fantov 26,4 %. Televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin pa med tednom ni gledalo še enkrat več deklet (4,3 %) kakor fantov (2,1 %). V letu 2006 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom namenili 6 ur ali več, takih je bilo 5,7 %, deklet 3,4 %, kakor tudi 4-5 ur dnevno s 13,3 % in pri dekletih z 12,1 %. Dekleta pa v primerjavi s fanti v nekoliko večjem deležu televizije in ostalih zabavnih vsebin sploh niso gledala, in sicer v 5,7 %, med fanti pa je bilo takih 3,4 %. Tretjina deklet je sicer tej dejavnosti med tednom namenila pol do 1 ure, med fanti pa je bilo takih 30,5 %. V letu 2010 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom namenili 6 ur ali več, takih je bilo 4,6 %, med dekleti pa 2,6 %, kakor tudi 4-5 ur dnevno, in sicer 10,3 % fantov in 8,6 % deklet. Dekleta pa v primerjavi s fanti v nekoliko večjem deležu televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom sploh niso gledala, in sicer v 6,7 %, med fanti pa je bilo takih 4,6 %. V letu 2014 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom namenili 6 ur ali več, takih je bilo 3,3 %, deklet 1,8 %, kakor tudi 4-5 ur dnevno, in sicer 8,9 % fantov in 7,7 % deklet. Dekleta pa v primerjavi s fanti v nekoliko večjem

deležu sploh niso gledala televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom, in sicer je bilo takih 5,2 %, fantov 3,8 % oziroma so jim namenile pol do 1 ure, takih je bilo 45,6 %, fantov pa 39,9 %.

Graf 3.2.2: Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom / spol – leto 2002 (n=3928; p=0,000); leto 2006 (n=5079; p=0,001); leto 2010 (n=5372; p=0,001); leto 2014 (n=4848; p=0,434)

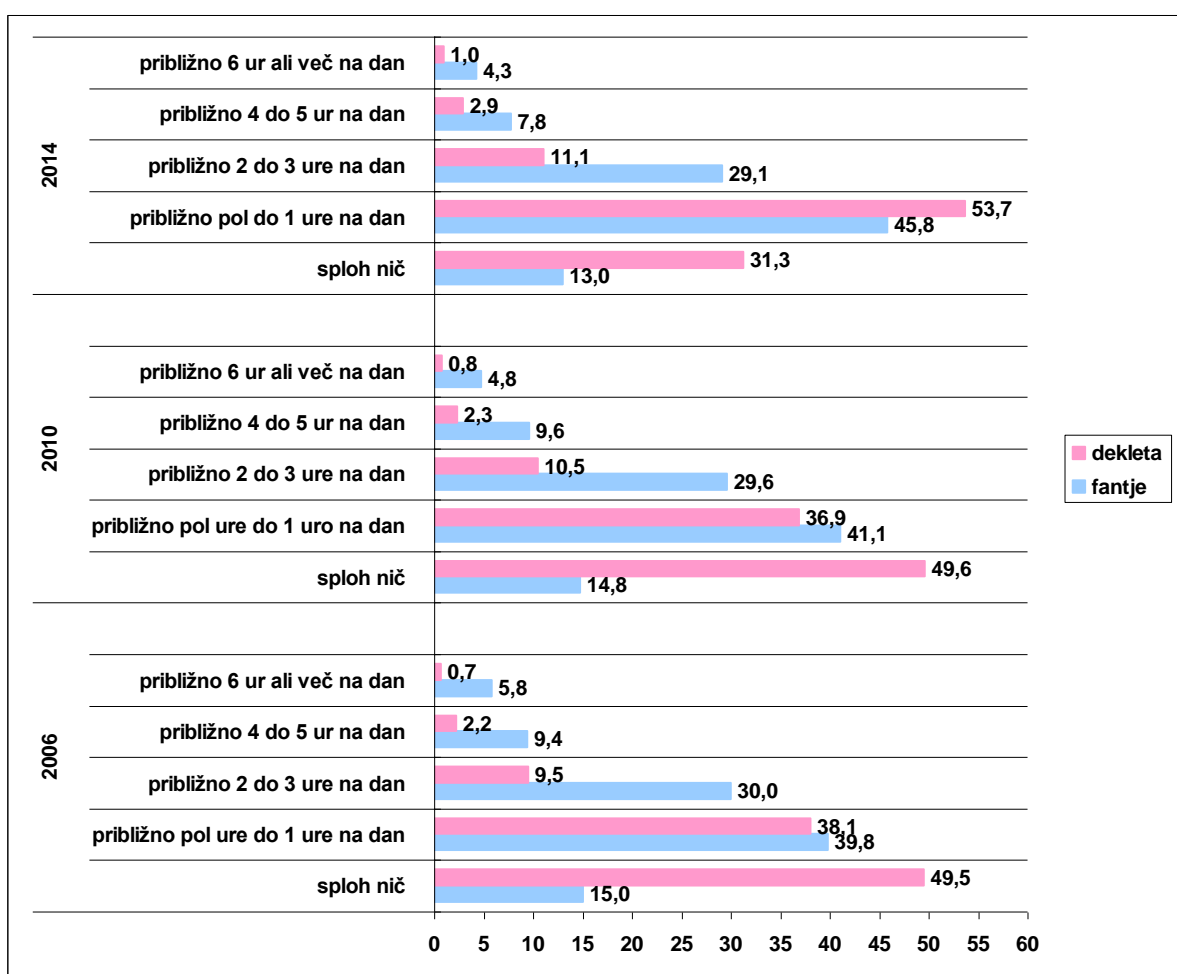
V zadnjem letu vidimo upad gledanja televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom pri postavki od 4 do 5 ur na dan, čeprav je tako deklet kot fantov še vedno skoraj petina. Povečalo pa se je število deklet in fantov, ki gledajo televizijo, videoposnetke in druge zabavne vsebine od pol ure do 1 ure na dan, teh je malo manj kot tretjina. Med 40% in 50% tako deklet in fantov v vseh štirih raziskavah gleda televizijo 2 do 3 ure na dan med vikendom. Erjavec in Volčič ugotavljata (1999, 12), da šoloobvezni otroci v razvitem svetu gledajo televizijo 25 ur na teden in se tri ure na dan igrajo z računalnikom in video igricami. Začetek sedečega življenjskega stila v otroštvu lahko vpliva na fizično zdravje in razvoj možganov.

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin v prostem času med vikendom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol. V letih 2002, 2006 in 2010 so razlike statistično značilne pri signifikanci $p \leq 0,001$, medtem ko v letu 2014 statistično značilnih razlik ni ($p > 0,05$). V letih 2002 in 2010 so fantje v primerjavi z dekleti pogosteje gledali televizijo, videoposnetke in ostale zabavne vsebine med vikendom 2 uri ali več, dekleta pa so jim pogosteje namenila do 1 ure ali manj, medtem, ko je bilo v letih 2006 in 2014 je stanje obratno. V vseh štirih letih so tako dekleta kot fantje tej dejavnosti med vikendom najpogosteje namenili 2–3 ure dnevno.

V letu 2002 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom namenili 4-5 ur, in sicer v 28,9 %, dekleta v 25,2 %, kakor tudi 6 ur ali več, in sicer v 12,2 % fantje in dekleta v 8,8 %. Dekleta so v primerjavi s fanti tej dejavnosti v večjem deležu namenila pol do 1 ure dnevno (18,8 %; fantov 14,5 %) oziroma jih sploh niso gledala, takih je 3,1 % (fantov 2,3 %). V letu 2006 so fantje v nekoliko večjem deležu v primerjavi z dekleti gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom namenili 6 ur ali več, in sicer v 12,4 %, dekleta v 9,1 %, kakor tudi pol do 1 ure (16,3 % fantov; 15,2 % deklet). Nekoliko večji delež deklet v primerjavi s fanti med vikendom sploh ni gledalo televizije in ostalih zabavnih vsebin (2,5 % deklet; 2,2 % fantov). Več kot četrtnina tako fantov kot deklet je tej dejavnosti med vikendom namenila 4-5 ur (26,1 % fantov in 26,2 % deklet). V letu 2010 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin namenili 6 ur ali več, in sicer v 9 %, dekleta v 6,7 %, kakor tudi 4-5 ur dnevno (24,1 % fantov in 23,2 % deklet). Zanimivo je, da fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu sploh niso gledali televizije in ostalih zabavnih vsebin med vikendom, takih je 3,3 %, deklet pa 2,3 %. Dekleta so v primerjavi s fanti v večjem deležu tej dejavnosti namenila pol do 1 ure dnevno med

vikendom (19,1 %; fantov 17,6 %). V letu 2014 pa kljub temu, da med spoloma nismo ugotovili statistično značilnih razlik pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom, lahko vseeno povemo, da jih je dobri dve petini tej dejavnosti namenilo 2-3 ure dnevno (44,4, % deklet; 43,2 % fantov), slaba petina 4-5 ur dnevno (18 %) ter približno 7 % 6 ur ali več dnevno. Slabih 30 % jih je gledalo pol do 1 ure, takih, ki jih sploh niso gledali, pa je bilo 2,5 % deklet in 3,5 % fantov.

Graf 3.2.3: Igranje igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom / spol – leto 2006 (n=5070; p=0,000); leto 2010 (n=5378; p=0,000); leto 2014 (n=4847; p=0,000)

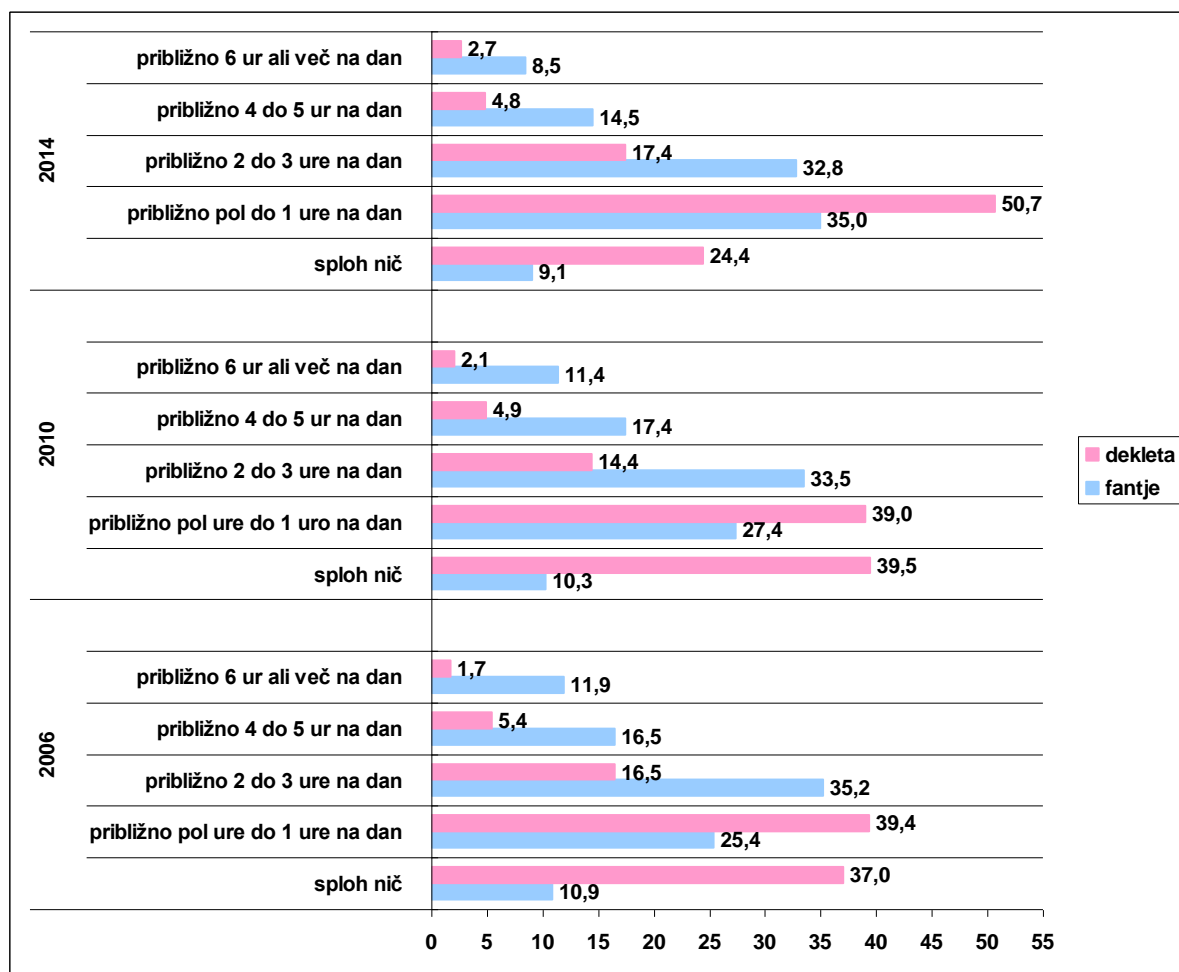
Pri igranju igrice 6 ur in več na računalnikih ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom zaznamo rahel upad pri fantih in rahel porast pri dekletih. V zadnjem letu se je zmanjšal tudi delež pri fantih, ki so tej dejavnosti med tednom namenili 4 do 5 ur na dan, medtem ko je delež pri dekletih rahlo narasel. Po drugi strani je zaznati zmanjšani delež pri dekletih iz malo manj kot polovice na tretjino, ki igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah sploh niso igrali, medtem ko je pri fantih v vseh treh raziskavah približno enak.

Kowashima ugotavlja (v Sigman 2012, 4), da je svetovno združenje nevrologov pojav opisalo takole: računalniške igrice zavirajo proces razvoja frontalnega dela možganov in pri otrocih prizadenejo zmožnost nadzora asocialnih elementov obnašanja, zaskrbljujoče je, da so računalniške igrice zavrle razvijajoči um.

Pri igranju igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah v prostem času med šolskim tednom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol. V vseh treh letih so razlike statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. V letu 2002 omenjeno vprašanje v raziskavi ni bilo zastavljeno. V vseh treh letih so fantje v primerjavi z dekleti igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah med tednom pogosteje igrali 2 uri ali več, dekleta pa so jim pogosteje namenila do 1 ure ali manj. Fantje so v vseh letih igranju igrice najpogosteje namenili od pol ure do 1 ure, medtem, ko jih dekleta v letih 2006 in 2010 najpogosteje sploh niso igrala oziroma so jim v letu 2014 enako kot fantje najpogosteje namenile od pol ure do 1 ure dnevno.

V letu 2006 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu igranju igrice na računalnikih in drugih elektronskih napravah med tednom namenili 6 ur in več, in sicer v 5,8 %, dekleta le v 0,7 %, kakor tudi 4-5 ur, takih je bilo 9,4 % in deklet 2,2 %. Najmanjše razlike med spoloma zasledimo pri igranju igrice pol do 1 ure, kjer je bilo pri fantih takih 39,8 % in pri dekletih 38,1 %. Igrice med tednom v večjem deležu sploh niso igrala dekleta, takih je bilo 49,5 %, fantov le 15 %. 30 % fantov je igranju igrice namenilo 2-3 ure dnevno, deklet slaba desetina. V letu 2010 so fantje v primerjavi z dekleti igranju igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah med tednom v večjem deležu namenili 6 ur ali več, in sicer v 4,8 % pri dekletih le slab odstotek. Prav tako je večji delež fantov tej dejavnosti namenil 4-5 ur dnevno, in sicer je bil takih 9,6 % in deklet 2,3 %. Razlika med spoloma je nekoliko manjša v primeru igranja igrice pol do 1 ure dnevno (36,9 % deklet in 41,1 % fantov). Med dekleti je sicer skoraj polovica takih, ki igrice med tednom sploh niso igrale (49,6 %), med fanti je takih 14,8 %. V letu 2014 so fantje v primerjavi z dekleti igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med tednom v večjem deležu namenili 6 ur ali več, in sicer v 4,3 %, deklet le 1%, 4-5 ur dnevno 7,8 % fantov in 2,9 % deklet, kakor tudi 2 do 3 ure dnevno, takih je bilo 29,1 % fantov in 11,1 % deklet. Dekleta pa v primerjavi s fanti igrice pogosteje sploh niso igrala med tednom, takih je bilo 31,3 %, pri fantih le 13 %, oziroma so jim namenila pol do 1 ure, in sicer v 53,7 %, fantje v 45,8 %.

Graf 3.2.4: Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom / spol – leto 2006 (n=5062; p=0,000); leto 2010 (n=5377; p=0,000); leto 2014 (n=4622; p=0,000)

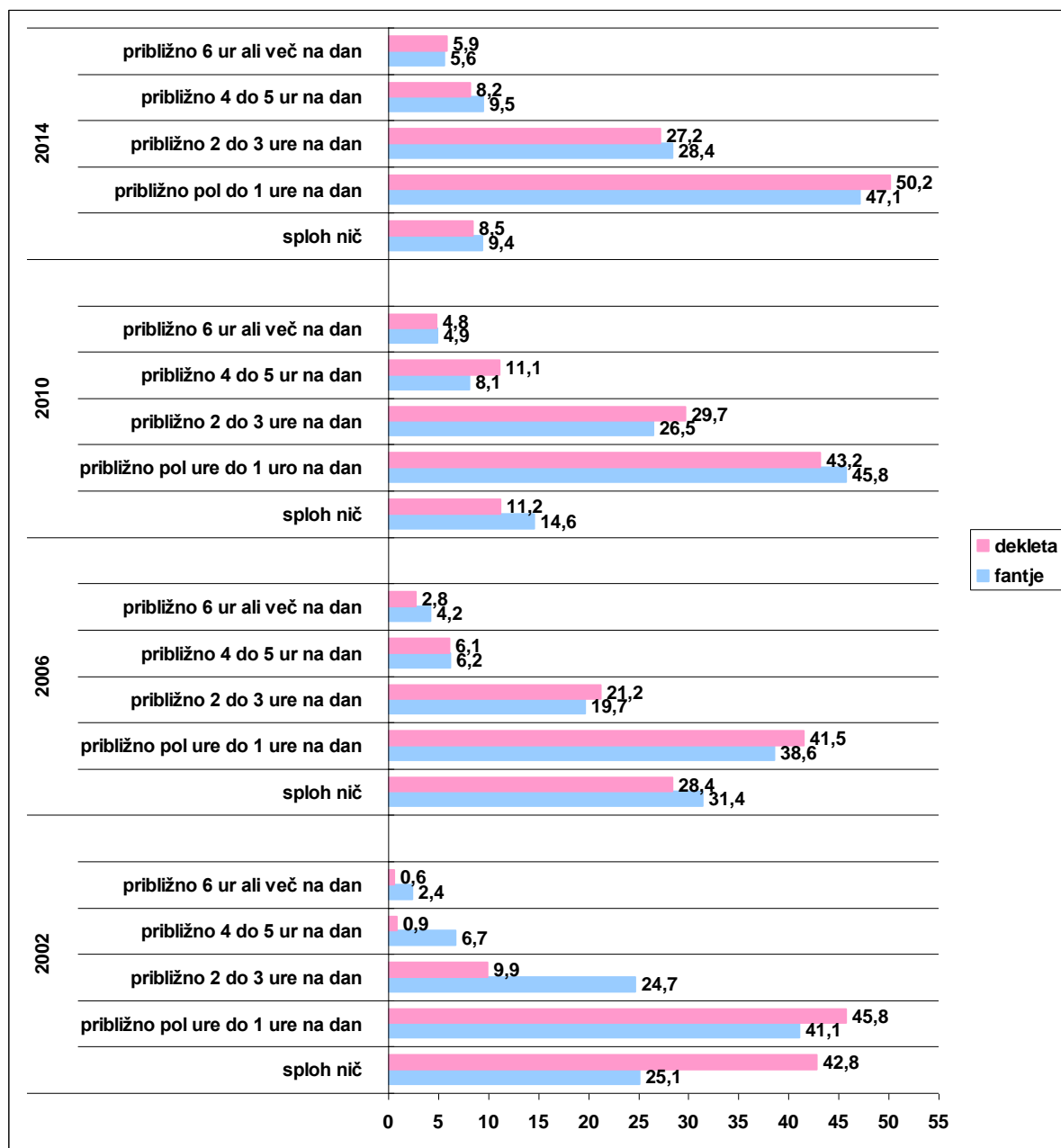

Pri igranju igrice 6 in več ur na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom zaznamo rahel upad pri fantih in rahel porast pri dekletih. Zmanjšal se je delež pri dekletih in fantih pri igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom pri postavki od 4 do 5 ur na dan. Zelo se je zmanjšal delež pri dekletih, ki igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom sploh niso igrale iz 37% v letu 2006 na 24,4 v letu 2014. Pri fantih je približno enak, 10% v vseh treh letih. V raziskavi Mladina 2000 so ugotovili, da pred računalniškim zaslonom preživi manj kot eno uro 34,3 % mladih, do dve uri pa 17,4 %. Raziskava Medijske navade med slovenskimi mladostniki (Dolničar in Nadoh 2004, 67) je pokazala, da so računalniške igre, ki vzbujajo tekmovalnost in agresivnost, predvsem v domeni fantov. Dekleta se večinoma navdušujejo nad pustolovskimi, ustvarjalnimi in izobraževalnimi igrami.

Pri igranju igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah v prostem času med vikendom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol. V vseh treh letih so razlike statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. V letu 2002 omenjeno vprašanje v raziskavi ni bilo zastavljeno. V vseh treh letih so fantje v primerjavi z dekleti igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah med vikendom pogosteje igrali 2 uri ali več, dekleta pa so jim pogosteje namenila do 1 ure ali manj. Dekleta so v letih 2006 in 2014 igranju igrice najpogosteje namenila od pol ure do 1 ure dnevno, oziroma jih v letu 2010 najpogosteje sploh niso igrala, medtem ko so jim fantje v letih 2006 in 2010 najpogosteje namenili 2 do 3 ure v letu 2014 pa pol ure do 1 ure dnevno.

V letu 2006 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu igranju igrice na računalnikih ali drugih elektronskih napravah med vikendom namenili 6 ur ali več, takih je bilo 11,9 %, pri dekletih le 1,7 %, kakor tudi 4-5 ur dnevno, takih je bilo 16,5 %, pri dekletih 5,4 %. Približno 40 % deklet je igranju igrice med vikendom namenilo od pol do 1 ure, fantov 25,4 %. 37 % deklet igrice med vikendom sploh ni igralo, pri fantih le desetina, medtem, ko je 2 do 3 ure igrice igralo 35,2 % fantov in 16,5 % deklet. V letu 2010 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu igranju igrice namenili 6 ur ali več, in sicer dobra desetina ter le 2,1 % deklet, kakor tudi 4 do 5 ur dnevno, takih je 17,4 % in zgolj 4,9 % deklet. Približno 40 % deklet je igrice na računalniku med vikendom igralo tako od pol do 1 ure oziroma jih v enakem deležu sploh niso igrale. Med fanti je slednjih le 10,3 %, medtem ko jih je pol do 1 ure igrice igralo 27,4 %. Približno 2 do 3 ure dnevno je igrice igralo 33,5 % fantov in 14,4 % deklet. V letu 2014 so med vikendom fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah namenili 6 ur ali več, takih je bilo 8,5 %, pri dekletih 2,7 %, kakor tudi 4-5 ur dnevno, takih je bilo pri fantih 14,5 % in pri dekletih 4,8 % ter 2-3 ure dnevno s 32,8 % pri fantih in 17,4 % pri dekletih. Dekleta so jih v primerjavi s fanti v večjem deležu igrale pol do 1 ure dnevno, takih je kar polovica (50,7 %), pri fantih 35 %, medtem, ko jih četrtina sploh ni igrala (24,4 %), pri fantih pa je bilo takih 9,1 %.

Graf 3.2.5: Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom / spol – leto 2002 (n=3914, p=0,000); leto 2006 (n=5075; p=0,006); leto 2010 (n=5390; p=0,000); – leto 2014 (n=4820; p=0,156)

Tako pri dekletih kot pri fantih opazimo porast uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet...med tednom pri postavkah od 4 do 5 ur ter 6 in več ur. Deklet in fantov, ki računalnika in drugih elektronskih naprav za omenjene dejavnosti med tednom sploh niso uporabljali, je bilo v zadnjem letu le še slaba desetina. V zadnjem delu se kaže porast uporabe elektronskih naprav za omenjene dejavnosti od pol do 1 ure. Kar polovica je

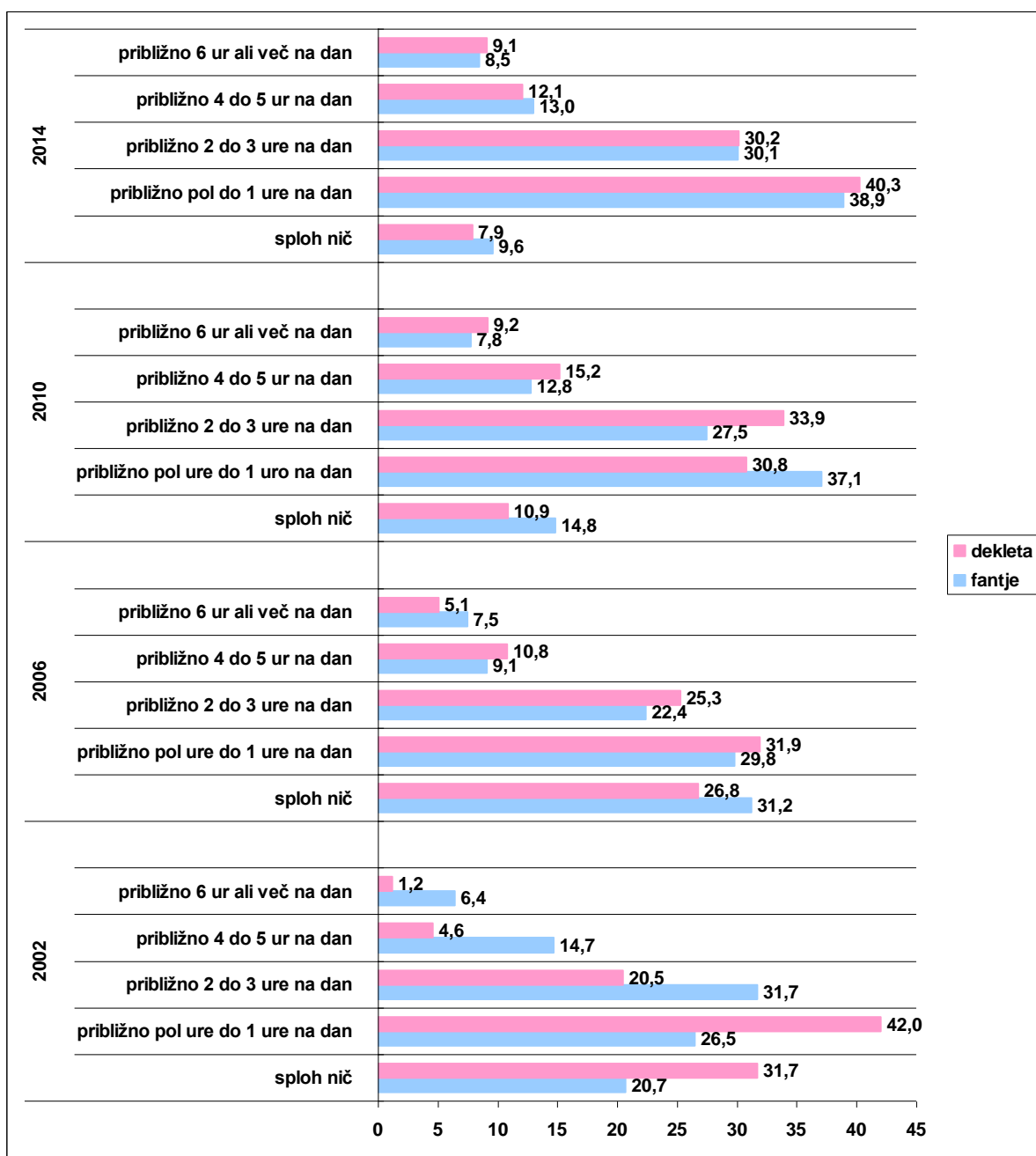
deklet in malo manj kot polovica fantov. Glede na obdobje, ko so računalniki, pametni telefoni in ostale tehnologije čedalje bolj dostopni in praktično nepogrešljivi v vsakdanjem življenju, je bilo pričakovati, da se bo povečala njihova uporaba tudi med mladostniki. K temu je pripomogel tudi razvoj družbenih omrežij, ki jih mladostniki vsakodnevno obiskujejo in ne nazadnje tudi dejstvo, da so računalniki postali nepogrešljiv učni pripomoček.

Pri uporabi elektronskih naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošta, klepet, ...) v prostem času med šolskim tednom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol v vseh letih, z izjemo leta 2014 ($p > 0,05$). Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p = 0,000$ (2002; 2010) oziroma $p = 0,006$ (2006). V letih 2002 in 2014 so fantje v primerjavi z dekleti elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet ..., med tednom pogosteje uporabljali 2 uri ali več, dekleta pa so jih pogosteje uporabljala do 1 ure ali manj, medtem, ko je bilo v letu 2010 stanje obratno. V letu 2006 pa so jih v enakem deležu uporabljali 2 uri ali več (v 30 %). Tako fantje kakor dekleta so v vseh štirih letih elektronske naprave za omenjene dejavnosti najpogosteje uporabljali od pol ure do 1 ure dnevno.

V letu 2002 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu elektronske naprave za različne dejavnosti (domača naloga, e-pošta, klepet, ...) med tednom uporabljali 6 ur ali več, in sicer v 2,4 %, dekleta v 0,6 %, kakor tudi 4-5 ur dnevno, fantje v 6,7 % in dekleta v 0,9 % ter 2-3 ure dnevno, fantje v 24,7 % in deklet v 9,9 %. Dekleta pa jih v primerjavi s fanti v večjem deležu sploh niso uporabljala, takih je bilo 42,8 % in četrtina pri fantih, kakor tudi pol do 1 ure, pri dekletih je bilo takih 45,8 % in pri fantih 41,1 %. V letu 2006 so dekleta v primerjavi s fanti v večjem deležu elektronske naprave za različne dejavnosti (domača naloga, e-pošta, klepet, ...) med tednom uporabljale pol do ene ure dnevno, in sicer v 41,5 %, fantov pa 38,6 % ter 2 do 3 ure dnevno v 21,2 %, fantov pa 19,7 %. 6 ur ali več pa so v večjem deležu elektronske naprave za omenjene dejavnosti uporabljali fantje, in sicer je bilo takih 4,2 %, pri dekletih pa 2,8 %. Fantje pa prav tako v večjem deležu elektronskih naprav za omenjene dejavnosti sploh niso uporabljali, in sicer je bilo takih 31,4 %, med dekleti pa 28,4 %. Delež deklet oziroma fantov, ki so elektronske naprave uporabljali 4-5 ur pa znaša dobrih 6 %. V letu 2010 so dekleta v primerjavi s fanti v večjem deležu el. naprave za različne dejavnosti (domača naloga, e-pošta, klepet, ...) med tednom uporabljale 2 do 3 ure dnevno, in sicer je bilo takih 29,7 %, pri fantih 26,5 %, kakor tudi 4-5 ur, z 11,1 % in z 8,1 % pri fantih. Fantje jih v primerjavi z dekleti v večjem deležu sploh niso uporabljali, takih je bilo 14,6 % in pri dekletih 11,2 % oziroma so jih uporabljali pol do ene ure, takih je bilo 45,8 % in pri dekletih 43,2 %. V letu 2014 pa pri uporabi elektronskih naprav za različne dejavnosti (domača naloga, e-

pošta, klepet, ...) med tednom med mladostniki nismo ugotovili statistično značilnih razlik med spoloma. Vseeno lahko povemo, da je približno polovica mladostnikov (fantov 47,1 %; deklet 50,2 %) el. naprave za omenjene dejavnosti uporabljala pol do 1 ure dnevno, slabih 30 % 2 do 3 ure ter približno 6 % 6 ur ali več dnevno. Zanimivo, je da približno enak delež deklet t.j. dobrih 8 % el. naprav sploh ni uporabljalo oziroma jih je uporabljalo 4 do 5 ur, kar velja tudi za dobrih 9 % fantov.

Graf 3.2.6: Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom / spol – leto 2002 (n=3903; p=0,000); leto 2006 (n=5067; p=0,000); leto 2010 (n=5380; p=0,000); leto 2014 (n=4821; p=0,239)

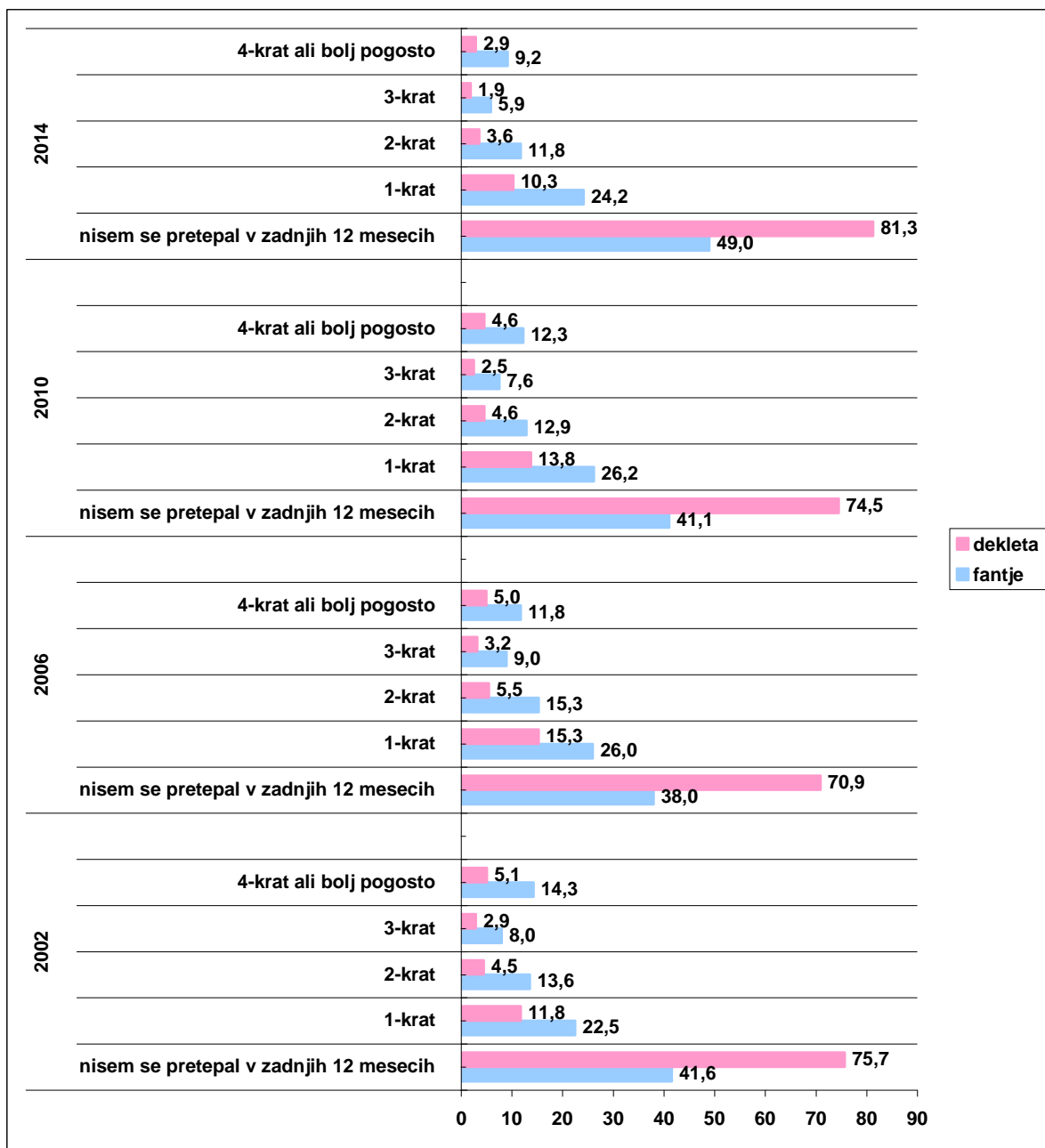
Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... 6 ur in več kaže porast v vseh štirih letih, tako pri fantih kot pri dekletih, pri čemer so dekleta v zadnjih dveh letih prehitela fante. Prav tako so dekleta prehiteli fante pri uporabi elektronskih naprav od pol do 1 ure na dan in 2 do 3 ure na dan. Med vikendom je bilo v zadnjem letu le še slabih 10 % deklet in fantov, ki elektronskih naprav za omenjene dejavnosti sploh niso uporabljali.

Pri uporabi elektronskih naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošto, klepet, ...) v prostem času med vikendom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol v vseh letih, z izjemo leta 2014 ($p > 0,05$). Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p = 0,000$. V letih 2006 in 2010 so dekleta v primerjavi s fanti elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom pogosteje uporabljala 2 uri ali več, fantje pa so jih pogosteje uporabljali do 1 ure ali manj, medtem, ko je bilo v letu 2002 stanje obratno. V letu 2014 pa so jih v enakem deležu uporabljali 2 uri ali več (v 51,5 %). Dekleta so sicer uporabi elektronskih naprav za omenjene dejavnosti v letih 2002 in 2006 najpogosteje namenila od pol ure do 1 ure ter v letu 2010 2 do 3 ure dnevno. Fantje pa so v letu 2002 uporabi elektronskih naprav za omenjene dejavnosti najpogosteje namenili od 2 do 3 ure, v letu 2006 jih najpogosteje sploh niso uporabljali, v letu 2010 pa so jim najpogosteje namenili od pol do 1 ure. V letu 2014 so tako fantje kot dekleta med vikendom uporabi največkrat namenili od pol do 1 ure dnevno.

V letu 2002 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu el. naprave za različne dejavnosti (domača naloga, e-pošta, klepet, ...) med vikendom uporabljali 6 ur ali več, takih je bilo 6,4 %, deklet le 1,2 %, kakor tudi 4–5 ur dnevno, kjer je bilo takih 14,7 % pri dekletih pa le 4,6 %. Dekleta pa so v večjem deležu kot fantje naprave za omenjene dejavnosti uporabljala pol do 1 ure, in sicer v 42 %, pri fantih pa 26,5 %, medtem, ko je deklet, ki jih sploh niso uporabljale, bilo 31,7 %, pri fantih pa 20,7 %. 2 do 3 ure dnevno pa jih je uporabljalo 31,7 % fantov in petina deklet. V letu 2006 so fantje v primerjavi z dekleti v večjem deležu el. naprave za različne dejavnosti (domača naloga, e-pošta, klepet, ...) med vikendom uporabljali 6 ur ali več, takih je bilo 7,5 %, pri dekletih pa 5,1 % oziroma jih sploh niso uporabljali, takih je bilo 31,2 %, deklet pa 26,8 %. Dekleta pa so v primerjavi s fanti v večjem deležu el. naprave za omenjene dejavnosti med vikendom uporabljala 4–5 ur dnevno, in sicer je bilo takih 10,8 %, pri fantih pa 9,1 %, kakor tudi 2-3 ure, takih deklet je bila četrtnina in fantov 22,4 % in pol do 1 ure, s 31,9 % pri dekletih in 29,8 % pri fantih. V letu 2010 so dekleta v primerjavi s fanti v večjem deležu el. naprave za različne dejavnosti med vikendom uporabljala 6 ur in več, takih je bilo 9,2 %, fantov pa 7,8 %, kakor tudi 4–5 ur, kjer je bilo

takih 15,2 %, fantov 12,8 % in tudi 2–3 ure s 33,9 % pri dekletih in 27,5 % fantov. Fantje pa so v večjem deležu uporabi elektronskih naprav za omenjene dejavnosti namenili pol do 1 ure, takih je bilo 37,1 %, pri dekletih 30,8 % oziroma jih sploh niso uporabljali, takih je bilo 14,8 % in pri dekletih pa 10,9 %. V letu 2014 pa pri uporabi el. naprav za različne dejavnosti (domača naloga, e-pošta, klepet, ...) med vikendom med mladostniki nismo ugotovili statistično značilnih razlik glede na spol. Povemo sicer lahko, da je približno 40 % mladostnikov (fantov 38,9 %; deklet 40,3 %) elektronske naprave za omenjene dejavnosti uporabljalo pol do 1 ure ter približno 30 % 2 do 3 ure. Delež med mladostniki, ki so el. naprave za omenjene dejavnosti uporabljali 6 ur ali več dnevno med vikendom pa je večji pri dekletih (9,1 %; fantov 8,5 %), takih, ki pa jih sploh niso uporabljali pa je več pri fantih (9,6 %; deklet 7,9 %).

Graf 3.2.7: Kolikokrat v preteklih 12 mesecih si se pretepal/a / spol – leto 2002 (n=3894; p=0,000); leto 2006 (n=5085; p=0,000); leto 2010 (n=5408; p=0,000); leto 2014 (n=4949; p=0,000)

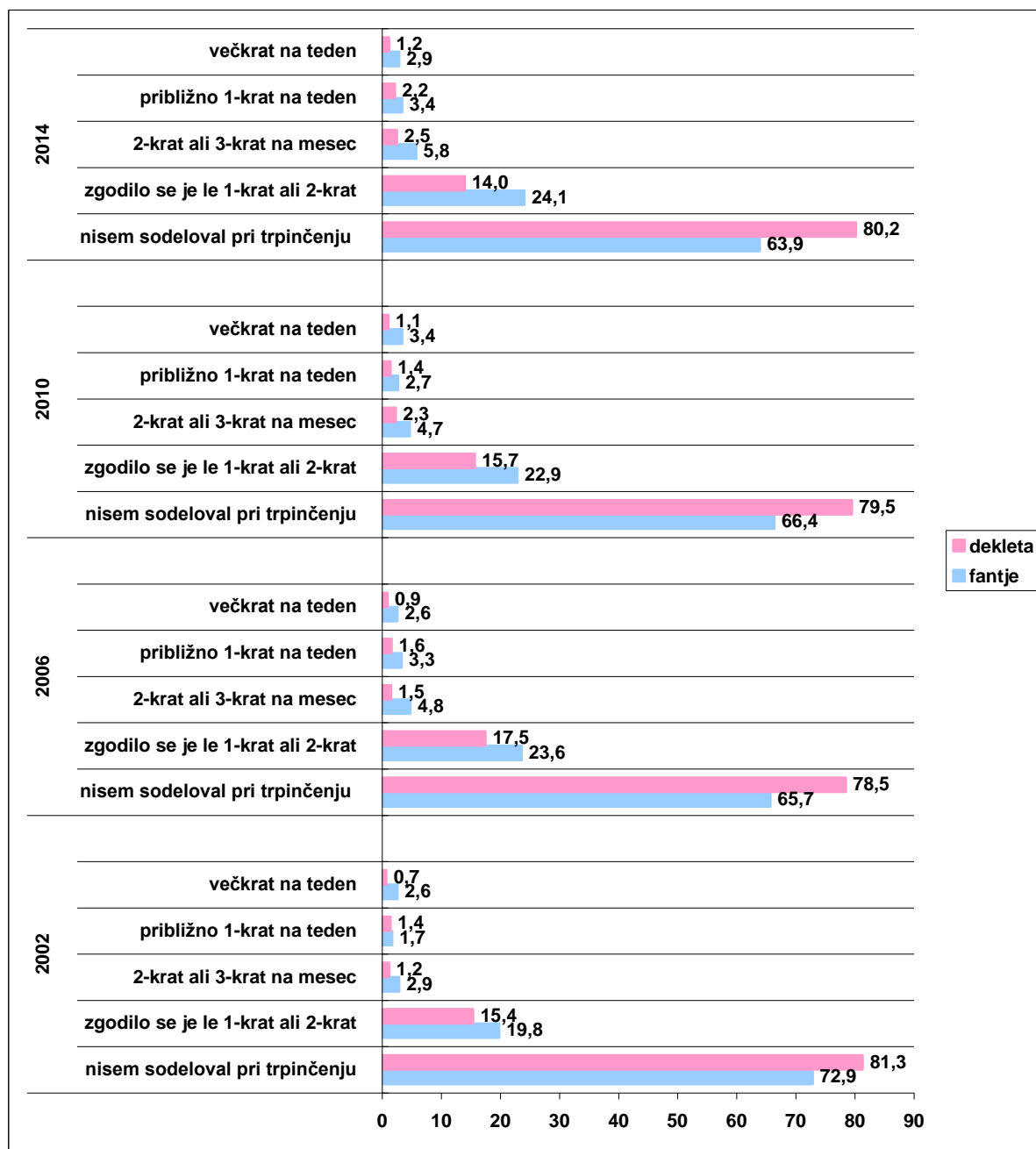
Približno desetina fantov se je v preteklih 12 mesecih pretepal/a 4x ali bolj pogosto. Pri dekletih se je v letu 2014 delež tistih, ki so se pretepile 4x ali več, znižal skoraj za polovico, iz 5,1 % na 2,9 %. Štiri petine deklet se v zadnjem letu ni pretepal/a, fantov pa je bila skoraj

polovica. Kot ugotavlja Pušnik (1999, 30), kulturne norme in vzgojna sporočila dajejo fantom in dekletom zelo različne napotke in možnosti za socialno vedenje, samopotrjevanje in izražanje stiske. Pri fantih v celotnem vzgojnem procesu že zgodaj spodbujamo sposobnost za samostojno, dejavno uveljavitev. Pri dekletih pa veliko vzgojnih usmeritev spodbuja odvisnost od močnejših, pasivnost in nebogljenost. Pušnik (prav tam) ugotavlja, da je agresivnost med dekleti bolj prikrita in mogoče je, da je agresivnosti več, kot je predpostavljamo.

Pri pogostosti pretepanja v šoli v zadnjih 12. mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol v vseh letih. Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. V vseh štirih letih so se fantje v primerjavi z dekleti pogosteje preteпали. Ne glede na spol pa se mladostniki najpogosteje sploh niso preteпали.

V letu 2002 se je 4–krat ali pogosteje preteपालo 14,3 % fantov in le 5, 1 % deklet, medtem ko se je 3–krat v zadnjih 12 mesecih preteपालo 8 % fantov in 2,9 % deklet, 2–krat pa 13,6 % fantov in 4,5 % deklet. 1–krat pa se je v zadnjih 12 mesecih preteपालa dobra petina fantov in dobra desetina deklet. V letu 2006 je bilo fantov, ki so se preteपालi 4–krat ali pogosteje 11,8 %, deklet za polovico manj (5 %). 3–krat se je v zadnjih 12 mesecih preteपालo 9 % fantov in le 3,2 % deklet, medtem, ko se jih je 2–krat preteपालo 15,3 % fantov in 5,5 % deklet. 1–krat v zadnjih 12 mesecih se je preteपालa četrtnina fantov in 15,3 % deklet. V letu 2010 se je 4–krat ali pogosteje preteपालa dobra desetina fantov (12,3 %) in kar 4,6 % deklet. 3–krat se v zadnjih 12 mesecih preteपालo 7,6 % fantov in 2,5 % deklet, 2–krat pa 12,9 % fantov in 4,6 % deklet. V zadnjih 12 mesecih se je 1–krat preteपालa dobra četrtnina fantov in dobra desetina deklet (13,8 %). V letu 2014 pa se je v zadnjih 12 mesecih 1–krat preteपालa slaba četrtnina fantov in desetina deklet. 11,8 % fantov in 3,6 % deklet se je preteपालo 2–krat ter 5,9 % fantov in 1,9 % deklet 3–krat. Slaba desetina fantov (9,2 %) se je v zadnjih 12 mesecih preteपालa vsaj 4–krat, deklet pa le 2,9 %.

Graf 3.2.8: Kako pogosto si sodeloval/a pri trpinčenju vrstnika v šoli v preteklih parih mesecih / spol – leto 2002 (n=3875; p=0,000); leto 2006 (n=5027; p=0,000); leto 2010 (n=5375; p=0,000); leto 2014 (n=4922; p=0,000)

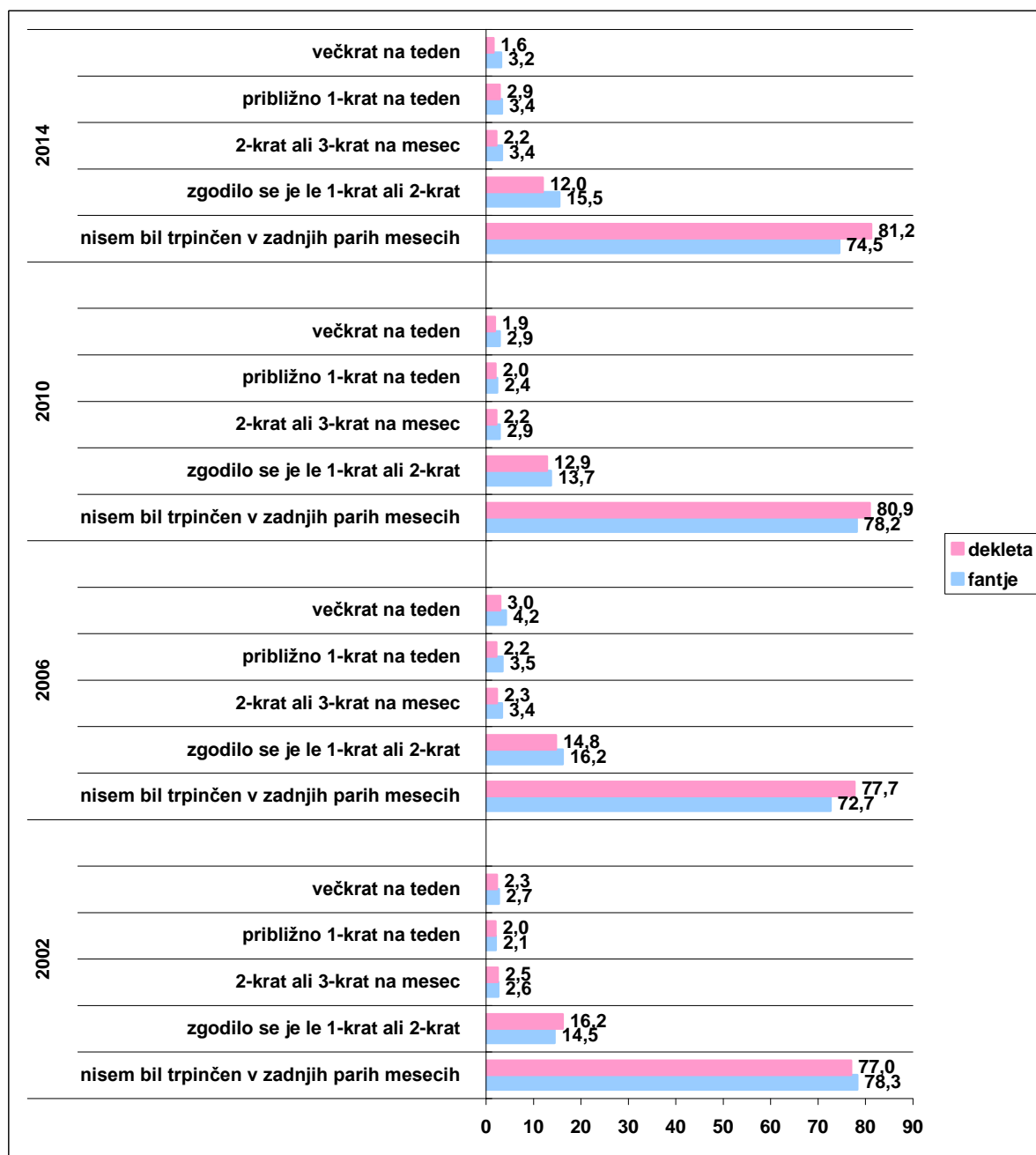
Sodelovanje pri trpinčenju vrstnikov pri pogostosti 1x ali 2x se z leti povečuje pri fantih, teh je skoraj četrtina. Pri dekletih pa pogostost upada. Ne glede na leto je sicer približno 3 % fantov in 1 % deklet večkrat sodelovalo pri trpinčenju. Štiri petine deklet in več kot polovica fantov pri trpinčenju v zadnjem letu ni sodelovalo. Ule in drugi (2000, 153) pravijo, da se

največji razkorak med spoloma kaže pri medsebojnem nasilju in pripravljenosti zanj. Fantje so v povprečju štirikrat pogosteje nasilni kot dekleta. Pušnik pa navaja (1996), da več kot 10 % otrok nastopa v vlogi žrtve in povzročitelja.

Pri pogostosti sodelovanja pri trpinčenju v šoli v preteklih nekaj mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol v vseh štirih letih. Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. V vseh štirih letih so fantje v primerjavi z dekleti pogosteje sodelovali pri trpinčenju v šoli. Ne glede na spol mladostniki najpogosteje niso sodelovali pri trpinčenju.

V letu 2002 je delež fantov, ki so večkrat na teden sodelovali pri trpinčenju znašal 2,6 %, pri dekletih pa le 0,7 %. Približno enak delež tako fantov kot deklet je pri trpinčenju sodeloval približno 1–krat tedensko (1,7 % fantov; 1,4 % deklet), medtem, ko je 2–krat ali 3–krat mesečno pri trpinčenju sodelovalo 2,9 % fantov in 1,2 % deklet. 1–krat ali 2–krat pa je pri trpinčenju sodelovala slaba petina fantov (19,8 %) in 15,4 % deklet. V letu 2006 je delež fantov, ki so večkrat tedensko sodelovali pri trpinčenju v šoli znašal 2,6 % in slab 1 % pri dekletih. Nekoliko večji delež jih je pri trpinčenju sodelovalo približno 1–krat tedensko, in sicer 3,3 % fantov in 1,6 % deklet. 2–krat ali 3–krat na mesec pa je pri trpinčenju sodelovalo 4,8 % fantov in 1,5 % deklet. Takih, ki so sodelovali približno 1–krat ali 2–krat je bilo 23,6 % pri fantih in 17,5 % pri dekletih. V letu 2010 je večkrat tedensko pri trpinčenju sodelovalo 3,4 % fantov in 1,1 % deklet, približno 1–krat na teden pa 2,7 % fantov in 1,4 % deklet. Medtem, ko je 4,7 % fantov sodelovalo 2–krat ali 3–krat na mesec (deklet 2,3 %), jih je dobra petina sodelovala zgolj 1–krat ali 2–krat (22,9 %; deklet 15,7 %). V letu 2014 je delež fantov, ki so pri trpinčenju sodelovali večkrat tedensko znašal 2,9 %, pri dekletih pa 1,2 %, delež tistih, ki so sodelovali približno 1–krat na teden pa 3,4 % pri fantih in 2,2 % pri dekletih. Medtem, ko je 5,8 % fantov in 2,5 % deklet pri trpinčenju sodelovalo 2–krat ali 3–krat na mesec, je 24,1 % fantov in 14 % deklet sodelovalo zgolj 1–krat ali 2–krat.

Graf 3.2.9: Kako pogosto v preteklih parih mesecih si bil/a trpinčen/a v šoli / spol – leto 2002 (n=3898; p=0,600); leto 2006 (n=5028; p=0,000); leto 2010 (n=5365; p=0,034); leto 2014 (n=4869; p=0,000)

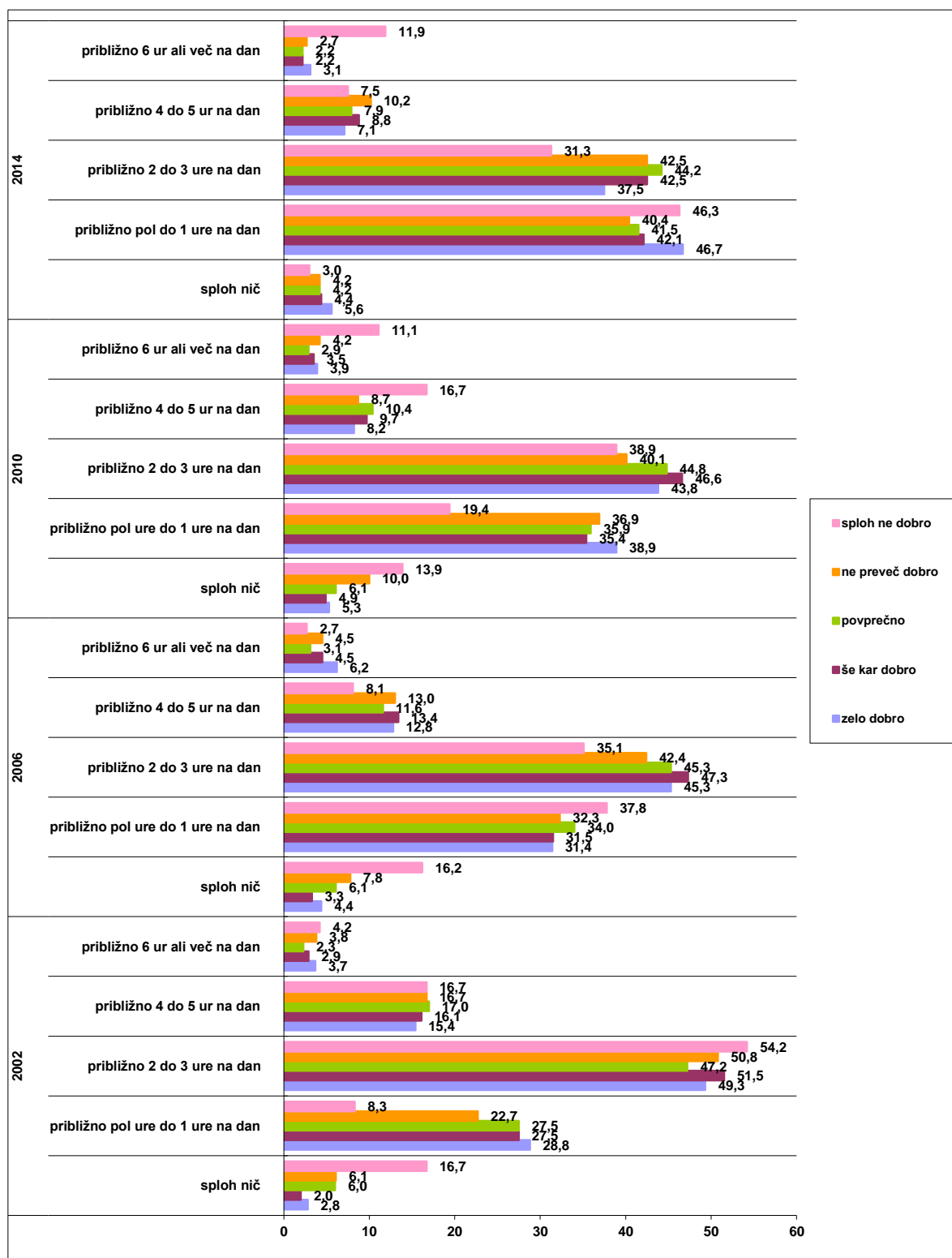
Odstotek deklet, ki so bila trpinčena v preteklih mesecih večkrat na teden, se je zmanjšal. Pri fantih pa je odstotek fantov, ki so bili trpinčeni, nihal, in sicer se je v letih 2006 in 2014 v primerjavi s predhodnim letom nekoliko povečal in je znašal 4,2 % oziroma 3,2 %, medtem ko je v letih 2002 in 2010 znašal slabe 3 %. 1–x ali 2–x v preteklih mesecih v letu 2014, so

bila dekleta trpinčena v 12 %, fantje pa v 15,5%. Skoraj štiri petine deklet in fantov ni bilo trpinčenih v zadnjih mesecih. Mugnaioni (2002, 8) pravi, da sta zelo pomembna notranja šolska komunikacija in odnos do nasilja. Pomembni so tudi odnosi vodstva in učiteljev, raven odnosov in sodelovanja s starši, jasne pristojnosti pri reševanju problemov in zaščita žrtev. Nujno je postaviti šolsko strategijo nične tolerance do nasilja in bolj prijazno komunikacijo v šoli.

Pri pogostosti izpostavljenosti trpinčenju v šoli v zadnjih mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol v vseh letih, z izjemo leta 2002 ($p > 0,05$). Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p = 0,000$ (2006; 2014) oziroma $p < 0,05$ (2010). V vseh letih so bili fantje pogosteje podvrženi trpinčenju v šoli kakor dekleta, z izjemo leta 2002, ko ni bilo podvrženih trpinčenju za dober odstotek več fantov. Ne glede na spol mladostniki v vseh štirih letih najpogosteje sploh niso bili trpinčeni.

V letu 2002 pri pogostosti izpostavljenosti trpinčenju v zadnjih mesecih med spoloma nismo ugotovili statistično značilnih razlik, lahko pa vseeno povemo, da so bila dekleta v primerjavi s fanti pogosteje trpinčena 1–krat ali 2–krat (16,2 %; fantov 14,5 %), fantje pa večkrat tedensko (2,7 %; deklet 2,3 %). 2–krat ali 3–krat na mesec je bilo trpinčenih približno 2,5 % mladostnikov, približno 1–krat na teden pa 2 %. V letu 2006 je bilo večkrat tedensko trpinčenih 4,2 % fantov in 3 % deklet. Približno 1–krat tedensko je bilo trpinčenju podvrženih 3,5 % fantov in 2,2 % deklet ter 2–krat ali 3–krat mesečno 3,4 % fantov in 2,3 % deklet. Le 1–krat ali 2–krat pa je bilo trpinčenih 16,2 % fantov in 14,8 % deklet. V letu 2010 je delež mladostnikov, ki so bili trpinčeni večkrat tedensko pri fantih znašal 2,9 % in pri dekletih 1,9 %. Približno 1–krat tedensko je bilo trpinčenih 2,4 % fantov in 2 % deklet, medtem, ko jih je bilo 2–krat ali 3–krat mesečno trpinčenih 2,9 % med fanti in 2,2 % med dekleti. 1–krat ali 2–krat pa je bilo trpinčenih 13,7 % fantov in 12,9 % deklet. V letu 2014 je bilo trpinčenju večkrat tedensko podvrženih 3,2 % fantov in polovica manj deklet (1,6 %), medtem, ko je bilo približno 1–krat tedensko trpinčenih 3,4 % fantov in 2,9 % deklet. 2–krat ali 3–krat mesečno je bilo trpinčenih 3,4 % fantov in 2,2 % deklet ter 1–krat ali 2–krat 15,5 % fantov in kar 12 % deklet.

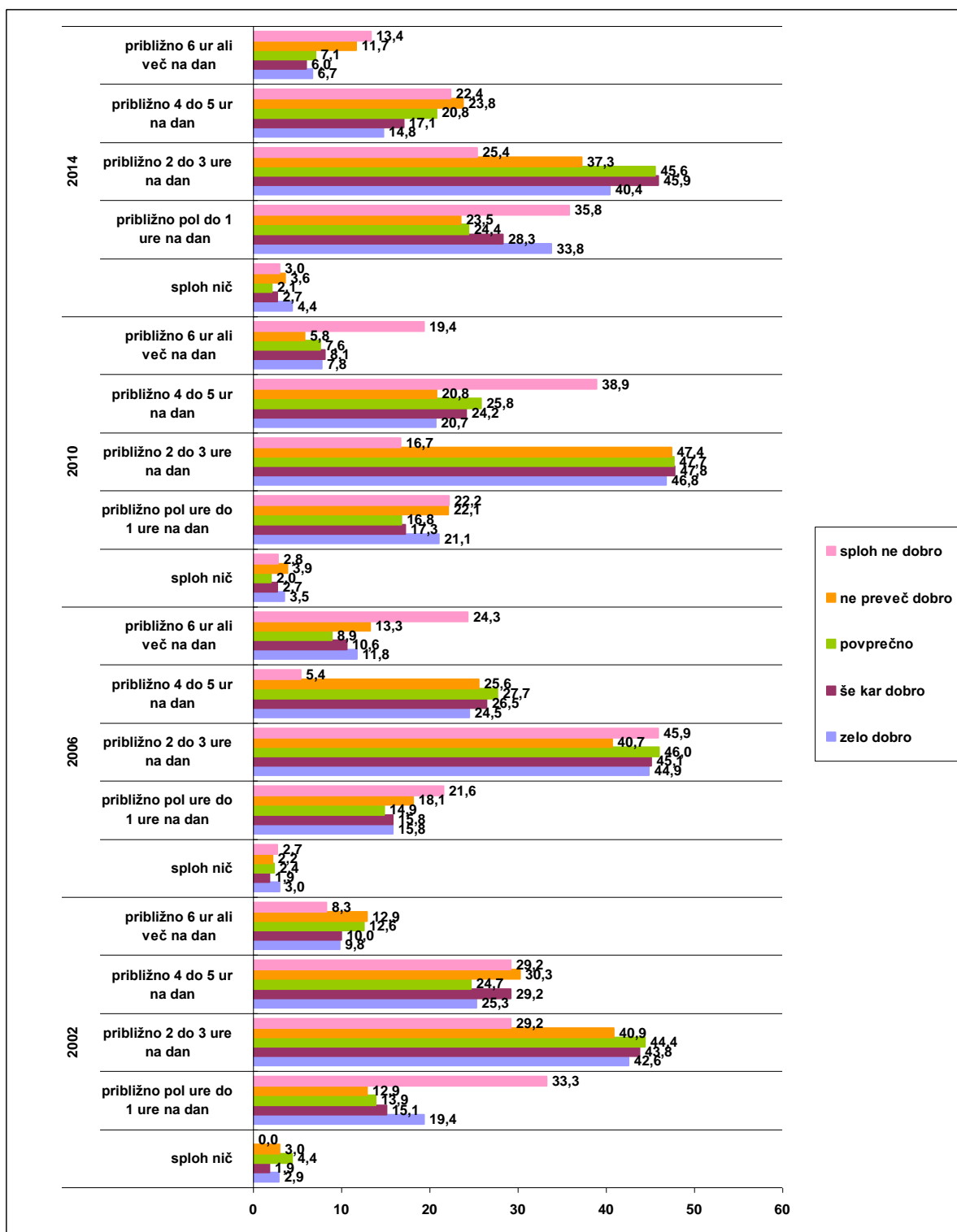
Graf 3.2.10: Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom / fas – leto 2002 (n=3902; p=0,000); leto 2006 (n=5040; p=0,000); leto 2010 (n=5338; p=0,000); 2014 (n=4827; p=0,000)

Delež mladostnikov, ki so gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med tednom namenili od 4 do 5 ur dnevno, se je v vseh družbenih slojih mladostnikov v zadnjem letu zmanjšal in sicer je bilo takih približno 10%. Upad deleža opazimo tudi pri mladostnikih, ki so tej dejavnosti med tednom namenili 6 ur in več, pri čemer zmanjšanje v nobeni kategoriji mladostnikov ni pretirano (približno 1 % ali manj). Izjema so le mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro. Pri teh se je delež v letu 2014 povečal za več kot polovico, in je znašal 11,9 %, pri ostalih pa 2–3 %. Delež mladostnikov, ki pa televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med tednom sploh niso gledali, pa se je v letu 2014 pri mladostnikih, ki menijo, da gre njihovi družini zelo dobro in še kar dobro delež v primerjavi z letom 2002 podvojil in je znašal 5,6 % oziroma 4,4 %. Pri ostalih pa je delež upadel, in sicer je največji upad zaznati pri mladostnikih, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, tj. iz 16,7 % na le 3 % v letu 2014. Zanimiv je upad deleža mladostnikov, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, in sicer iz dobre polovice v letu 2002 na le tretjino v letu 2014. Tem dejavnostim so med tednom namenili od 2 do 3 ure. Mladostniki sami odločajo, kakšne vsebine bodo gledali in kdaj bodo gledali televizijo. Dostikrat se jim podredijo tudi ostali družinski člani, oziroma imajo že svoj aparat v svoji sobi.

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. V vseh štirih letih so razlike statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. V obdobju od 2002–2010 so mladostniki ne glede na oceno statusa družine gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom najpogosteje namenili 2–3 ure dnevno, z izjemo mladostnikov, ki menijo, da jim sploh ne gre dobro, ki so v letu 2006 tej dejavnosti najpogosteje namenili pol do 1 ure. V letu 2014 so mladostniki tej dejavnosti prav tako najpogosteje namenili 2–3 ure, z izjemo mladostnikov, ki menijo, da gre njihovi družini zelo dobro oziroma jim sploh ne gre dobro, ki so tej dejavnosti najpogosteje namenili od pol do 1 ure.

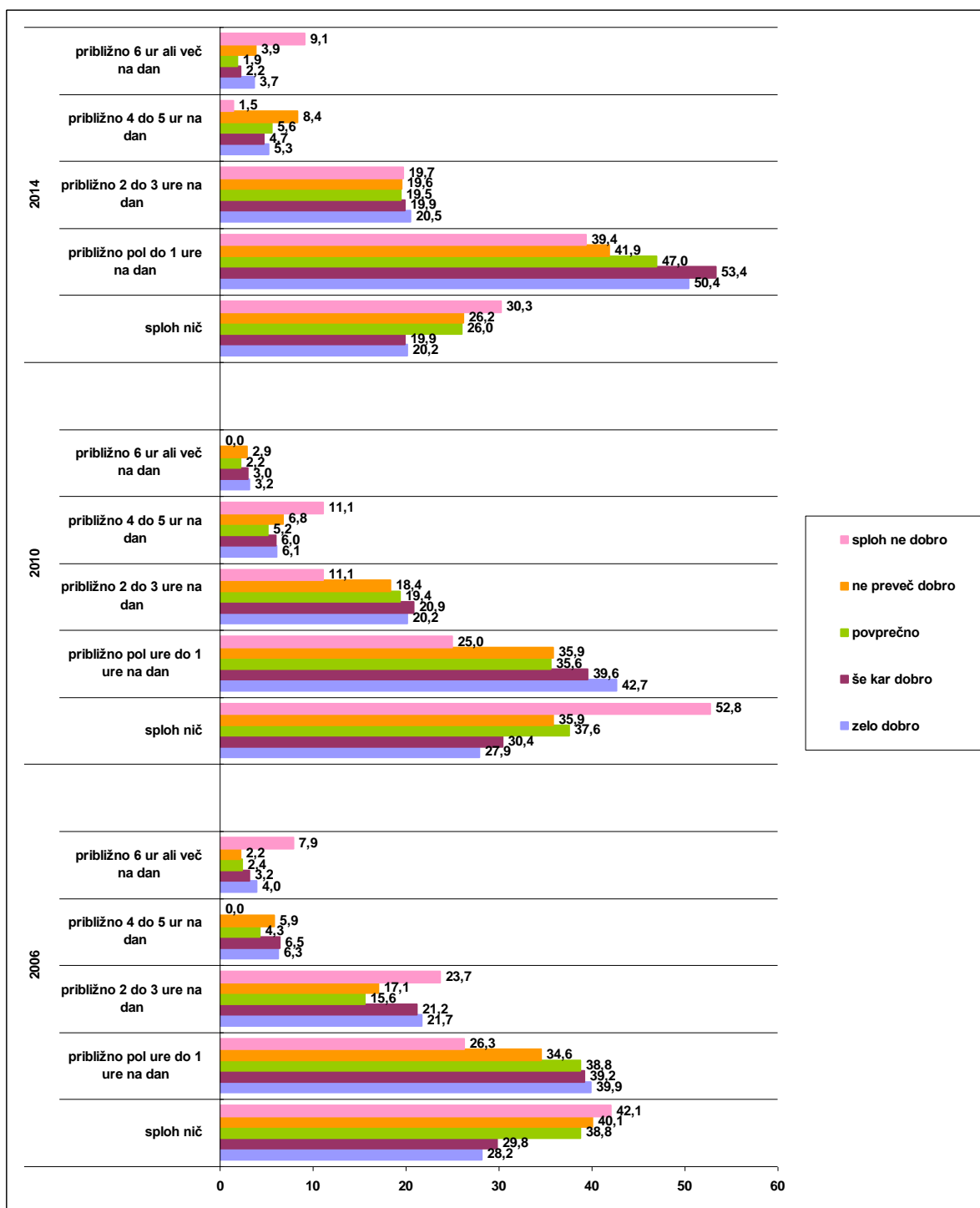
Graf 3.2.11: Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom / fas – leto 2002 (n=3885; p=0,001); leto 2006 (n=5037; p=0,017); leto 2010 (n=5333; p=0,000); leto 2014 (n=4828; p=0,000)

Delež mladostnikov, ki so gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med vikendom namenili od 4 do 5 ur dnevno, se je v vseh družbenih slojih mladostnikov v zadnjem letu zmanjšal, razen pri tistih, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro in se je delež povečal iz petine (2010) na četrtno. Zmanjšal se je tudi delež pri mladostnikih, ki so tej dejavnosti namenili 6 in več ur, in sicer pri mladostnikih, ki menijo, da gre njihovi družini zelo dobro, še kar dobro, povprečno in sploh ne gre dobro. Pri tistih mladostnikih, ki menijo da njihovi družini ne gre preveč dobro pa se je procent zvišal. Mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro so v primerjavi z ostalimi, v vseh letih v največjem deležu tej dejavnosti namenili pol do 1 ure. Še vedno pa je približno med 2–4 % mladostnikov, ki televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom sploh niso gledali. Med 40-50 % pa je tudi mladostnikov, ki so jih gledali 2 do 3 ure. Izjema so le mladostniki, ki menijo, da jim sploh ne gre dobro, kjer je bilo takih z izjemo leta 2006 nekaj manj kot ostalih.

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p \leq 0,001$ (2002, 2010, 2014) oziroma $p < 0,02$ (2006). V vseh štirih letih so mladostniki ne glede na subjektivno oceno statusa družine gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom najpogosteje namenili 2–3 ure, z izjemo mladostnikov, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, ki so v letu 2002 in 2014 tej dejavnosti najpogosteje namenili od pol ure do 1 ure in v letu 2010 4–5 ur.

Graf 3.2.12: Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom / fas – leto 2006 (n=5028; p=0,000; leto 2010 (n=5339; p=0,000); leto 2014 (n=4826; p=0,000)

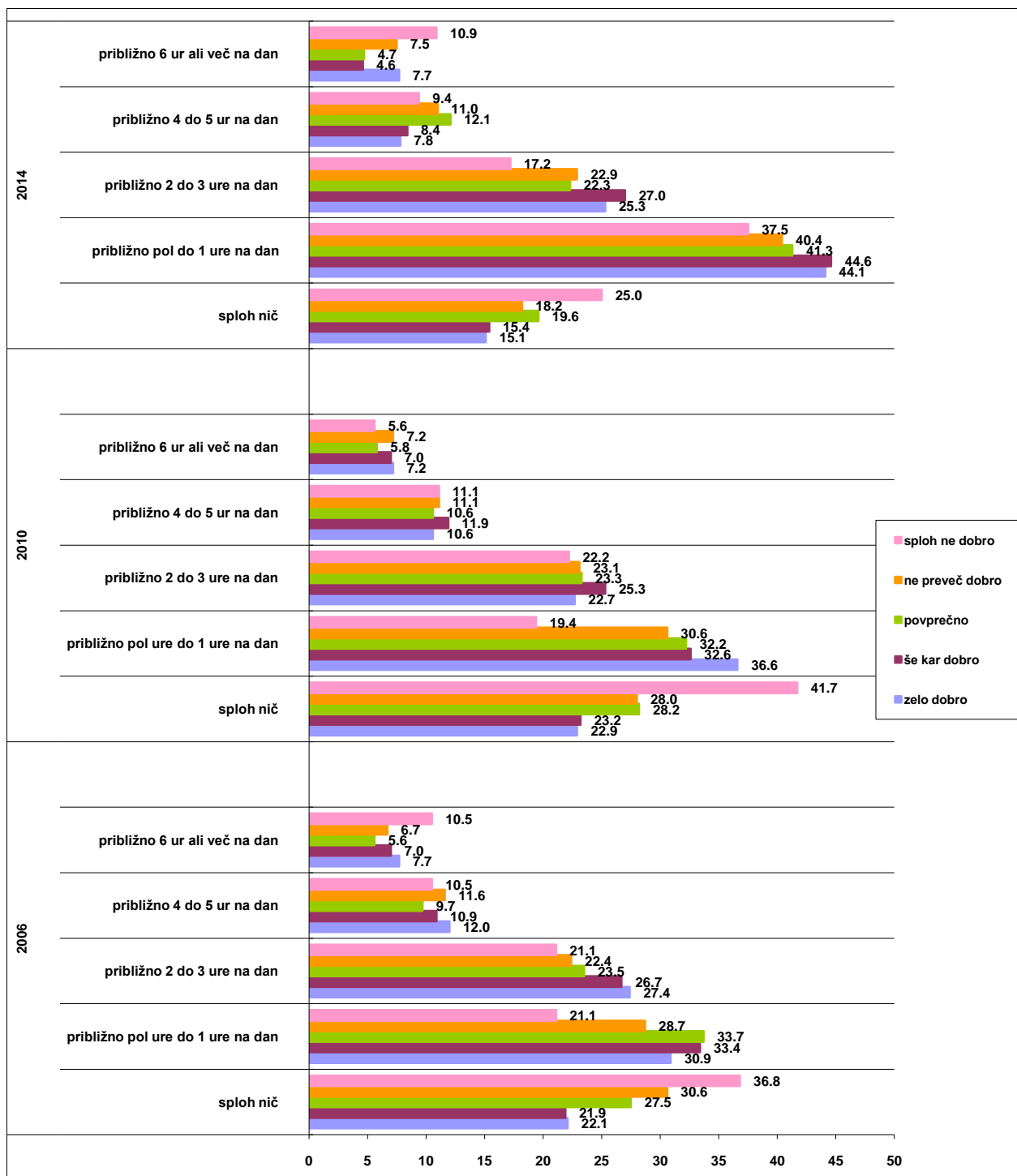

Pri vseh družbenih slojih mladostnikov zasledimo upad deleža tistih, ki igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med tednom sploh niso igrali. Povečal pa se je delež mladostnikov, ki so med tednom igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah igrali

6 ur in več, in sicer pri mladostnikih, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, takih je približno desetina, in pri mladostnikih, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro (3,9 %). Približno desetina pa je tudi mladostnikov, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro, je igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med tednom igralo od 4 do 5 ur dnevno, medtem ko delež pri ostalih (zelo dobro, še kar dobro, povprečno) znaša približno 5 %. Najmanjši je delež pri mladostnikih, ki menijo, da jim sploh ne gre dobro (1,5 %). Ne glede na sloj je petina mladostnikov tej dejavnosti namenila 2 do 3 ure dnevno. Sigman (2013, 2) pravi, da je evropsko povprečje časa, preživetega pred zasloni, med 4 do 5 urami na dan. Severne dežele težijo k večjemu številu ur, južne pa k manjšemu. Jasno pa je, da imajo danes otroci na razpolago več zaslonov in preživijo več časa pred televizijo, računalniki in na internetu.

Pri igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. V vseh treh letih so razlike statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. Za leto 2002 podatkov nimamo na voljo. V letu 2006 in 2010 so mladostniki ne glede na subjektivno oceno statusa igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah najpogosteje namenili od pol ure do 1 ure, z izjemo mladostnikov, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro jim ne gre preveč dobro oziroma jim gre povprečno, ki igrice najpogosteje sploh niso igrali. Slednji (povprečno) so jim v enakem deležu v letu 2006 namenili tudi od pol do 1 ure, v letu 2010 pa to velja za mladostnike, ki menijo, da jim ne gre preveč dobro. V letu 2014 pa so tej dejavnosti vsi mladostniki najpogosteje namenili od pol do 1 ure.

Graf 3.2.13: Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom / fas – leto 2006 (n=5021; p=0,001); leto 2010 (n=5338; p=0,015); leto 2014 (n=4600; p=0,000)

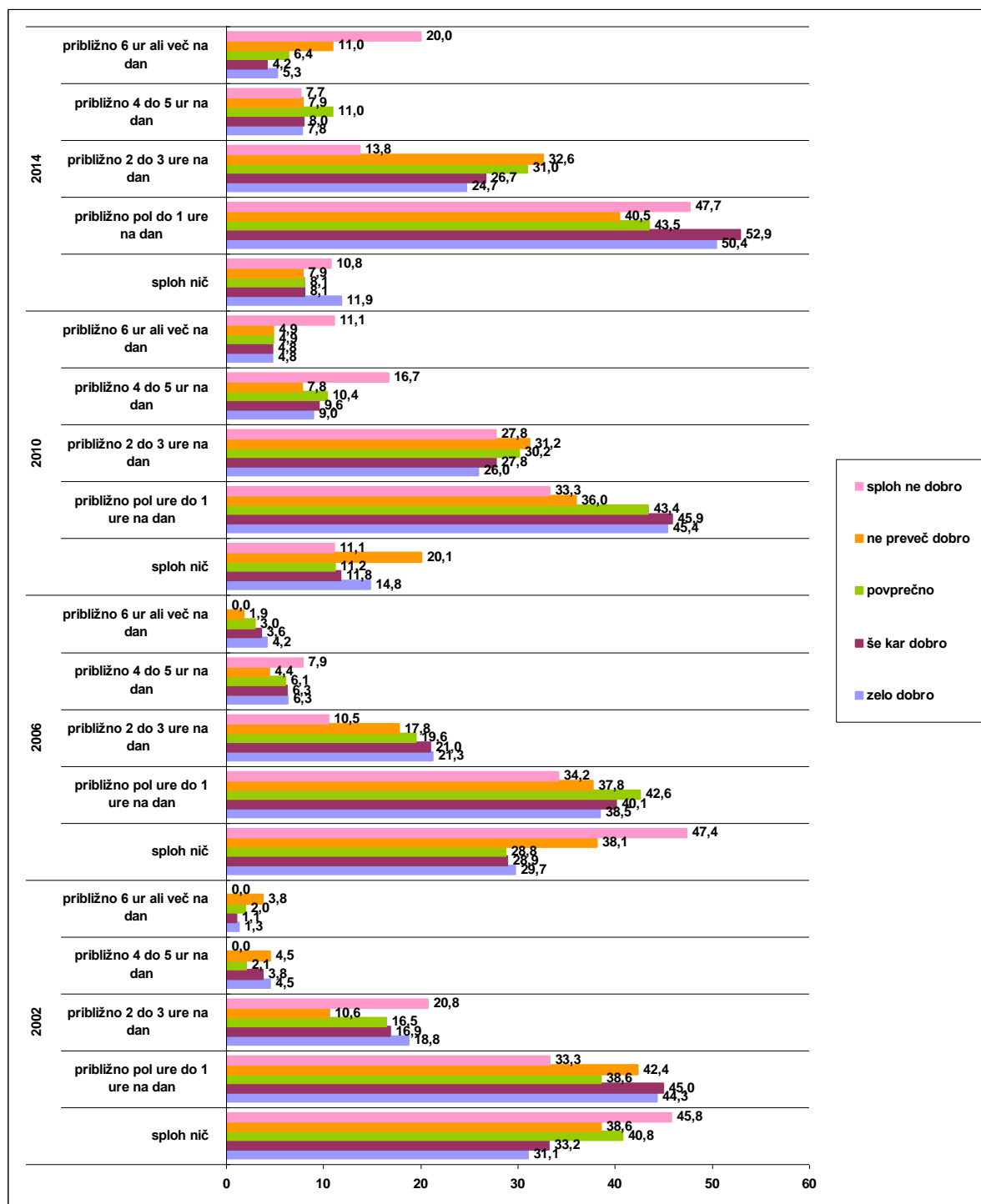

Delež mladostnikov iz vseh družbenih slojev, ki sploh niso igrali igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom, se je občutno znižal. V največjem deležu (25 %) jih sicer v zadnjem letu niso igrali mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre

dobro. Slednji so sicer v največjem deležu (10 %) tej dejavnosti v zadnjem letu namenili tudi 6 ur in več in v nekoliko manjšem deležu mladostniki, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro in gre zelo dobro (8 %). Delež je upadel le pri mladostnikih, ki menijo, da gre njihovi družini še kar dobro in povprečno ter znaša približno 5 %. Še vedno približno 10 % mladostnikov igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom nameni od 4 do 5 ur na dan, pri mladostnikih, ki menijo, da gre njihovi družini zelo dobro oziroma še kar dobro, pa je takih približno 8%. Med 20 % in 27 % mladostnikov iz vseh družbenih slojev nameni igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah približno 2 do 3 ure na dan med vikendom. Sigman (2013, 2) navaja, da je ravno pred letom 2000 življenje postalo virtualno. Ljudje so več časa preživeli pred zaslonom kot pa v odnosu z drugimi ljudmi. Otroci v Veliki Britaniji v starosti med 11. in 15. letom preživijo pred zaslonom 55 % svojega budnega časa, 7,5 ur dnevno, sedem dni v tednu.

Pri igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p \leq 0,001$ (2006, 2014) oziroma $p < 0,02$ (2010). V letu 2002 tega vprašanja mladostnikom nismo zastavili. V letu 2006 in 2010 so mladostniki, ne glede na subjektivno oceno statusa družine, igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom najpogosteje namenili od pol do 1 ure, izjema so mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, in jih najpogosteje sploh niso igrali. V letu 2014 pa so jim vsi mladostniki najpogosteje namenili od pol do 1 ure.

Graf 3.2.14: Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom / fas – leto 2002 (n=3870; p=0,001); leto 2006 (n=5032; p=0,043); leto 2010 (n=5353; p=0,001); leto 2014 (n=4800; p=0,000)

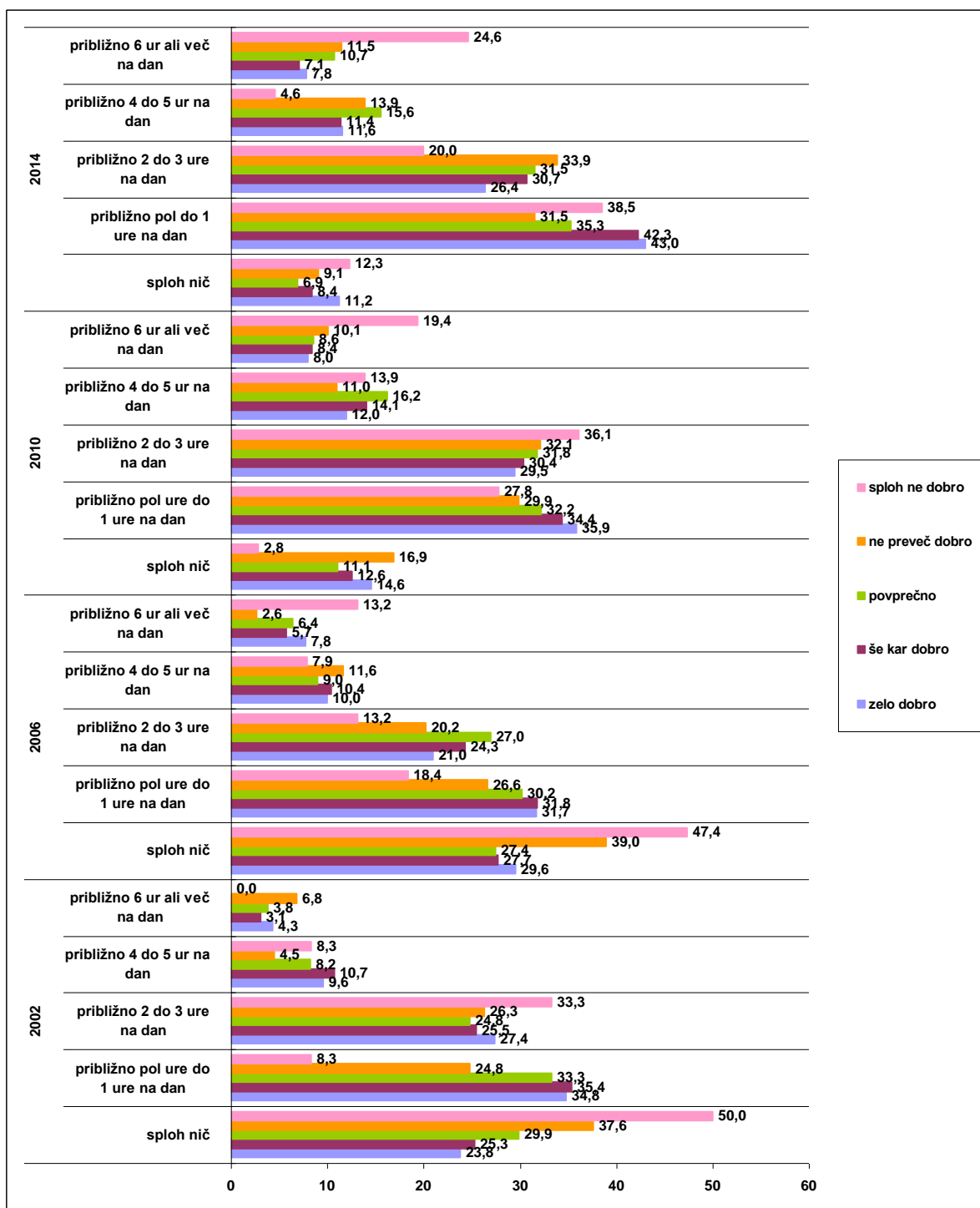

Znatno se je zmanjšal delež mladostnikov iz vseh slojev, ki elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet, med tednom sploh ne uporabljajo. Kljub vsemu je takih še vedno približno 10 %. Po pričakovanjih pa se je povečal delež mladostnikov, ki elektronske naprave

za omenjene dejavnosti uporabljajo 6 ur in več. Pri mladostnikih, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, se je delež povečal kar za polovico v primerjavi z letom 2010, tj. na 20 %, medtem ko med njimi takih v letih 2002 in 2006 sploh ni bilo. Sledijo pa jim mladostniki, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro z 11 %, medtem ko pri ostalih mladostnikih ta delež znaša 4–6 %. Približno 8 % mladostnikov elektronske naprave za omenjene dejavnosti uporablja od 4 do 5 ur dnevno (v letu 2010 1–2 % več), pri čemer z 11 % prevladujejo mladostniki, ki menijo, da gre njihovim družinam povprečno. Približno polovica mladostnikov, ne glede na družbeni sloj, pa elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med tednom uporablja od pol do 1 ure, kar je nekoliko večji delež kot leta prej. To je nekako razumljivo, saj v šoli nalagajo mladostnikom vse več domačih nalog, ki so povezane z iskanjem vsebin preko interneta.

Pri uporabi elektronskih naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošta, klepet, ...) med šolskim tednom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p \leq 0,001$ (2002, 2010, 2014) oziroma $p < 0,05$ (2006). Mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, v letih 2002 in 2006 elektronskih naprav za različne namene med tednom najpogosteje sploh niso uporabljali, pri čemer v letu 2002 to velja tudi za mladostnike, ki menijo, da jim gre povprečno, in v letu 2006 za mladostnike, ki menijo, da jim ne gre preveč dobro. Ostali so jim najpogosteje namenili od pol do ene ure na teden. V letih 2010 in 2014 pa so mladostniki ne glede na subjektivno oceno statusa družine elektronske naprave za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošto, klepet, ...) med tednom najpogosteje uporabljali od pol do 1 ure.

Graf 3.2.15: Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom / fas – leto 2002 (n=3860; p=0,000); leto 2006 (n=5023; p=0,000); leto 2010 (n=5342; p=0,003); leto 2014 (n=4801; p=0,000)

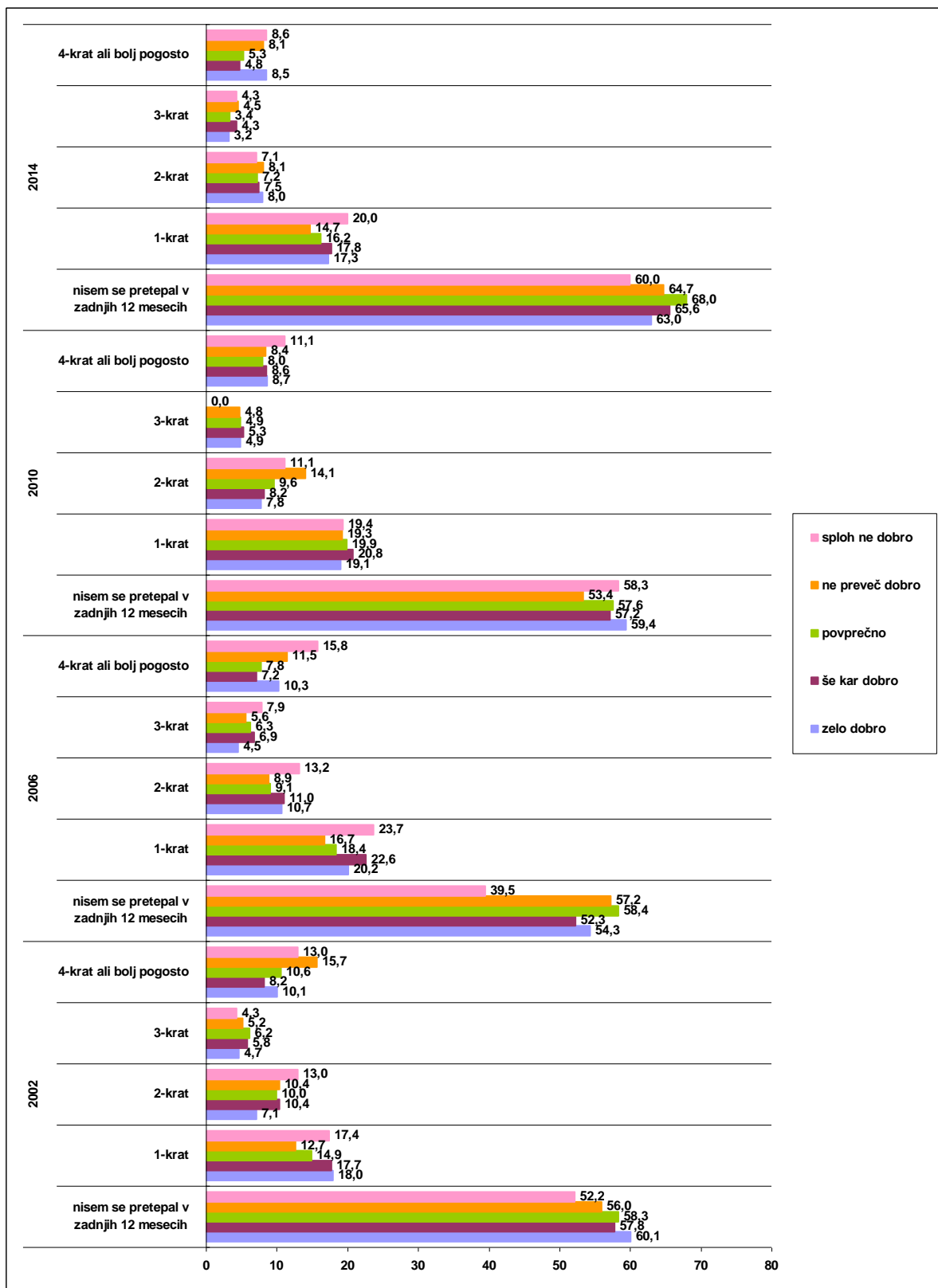

Znatno se je zmanjšal delež mladostnikov, ki menijo, da njihovim družinam sploh ne gre dobro in ki elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom sploh ne

uporabljajo, in sicer iz polovice v letih 2002 in 2006 na le desetino v letu 2014. Dokaj velik upad pa je zaznati tudi v ostalih kategorijah mladostnikov. Mladostniki, ki menijo, da njihovim družinam sploh ne gre dobro, izstopajo tudi v primeru uporabe elektronskih naprav za omenjene dejavnosti 6 ur in več med vikendom. Takih je kar četrtina (v letu 2002 jih ni bilo), medtem ko delež pri ostalih znaša približno 7–10 %, podobno kot leta prej, z izjemo leta 2002, kjer so bili deleži nekoliko nižji. 11–15 % mladostnikov, podobno kot leta prej, pa elektronske naprave za omenjene dejavnosti uporablja 4 do 5 ur dnevno. Med njimi izstopajo mladostniki, ki menijo, da njihovim družinam sploh ne gre dobro, z le 4,6 %, njihov delež pa je upadel. Ne glede na družbeni sloj je nekoliko narasel delež mladostnikov, ki elektronske naprave za omenjene dejavnosti uporabljajo 2 do 3 ure dnevno, takih je približno tretjina. Verjetno so mladostniki, ki menijo, da njihovim družinam sploh ne gre dobro, dobili računalnike, oziroma so si pridobili dostop do le teh pri prijateljih ali v institucijah, kjer je dostop do računalnikov omogočen.

Pri uporabi elektronskih naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošta, klepet, ...) med vikendom smo med mladostniki v vseh štirih letih ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p \leq 0,003$. V letih 2002 in 2006 mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro oziroma jim ne gre preveč dobro, elektronske naprave za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošta, klepet, ...) med vikendom najpogosteje sploh niso uporabljali, medtem ko so jih ostali mladostniki najpogosteje uporabljali od pol do 1 ure. V letu 2010 so jim mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro oziroma jim ne gre preveč dobro, najpogosteje namenili 2 do 3 ure dnevno. V letu 2014 so jim 2 do 3 ure najpogosteje namenili le še slednji, medtem ko so jim ostali mladostniki najpogosteje namenili od pol do 1 ure.

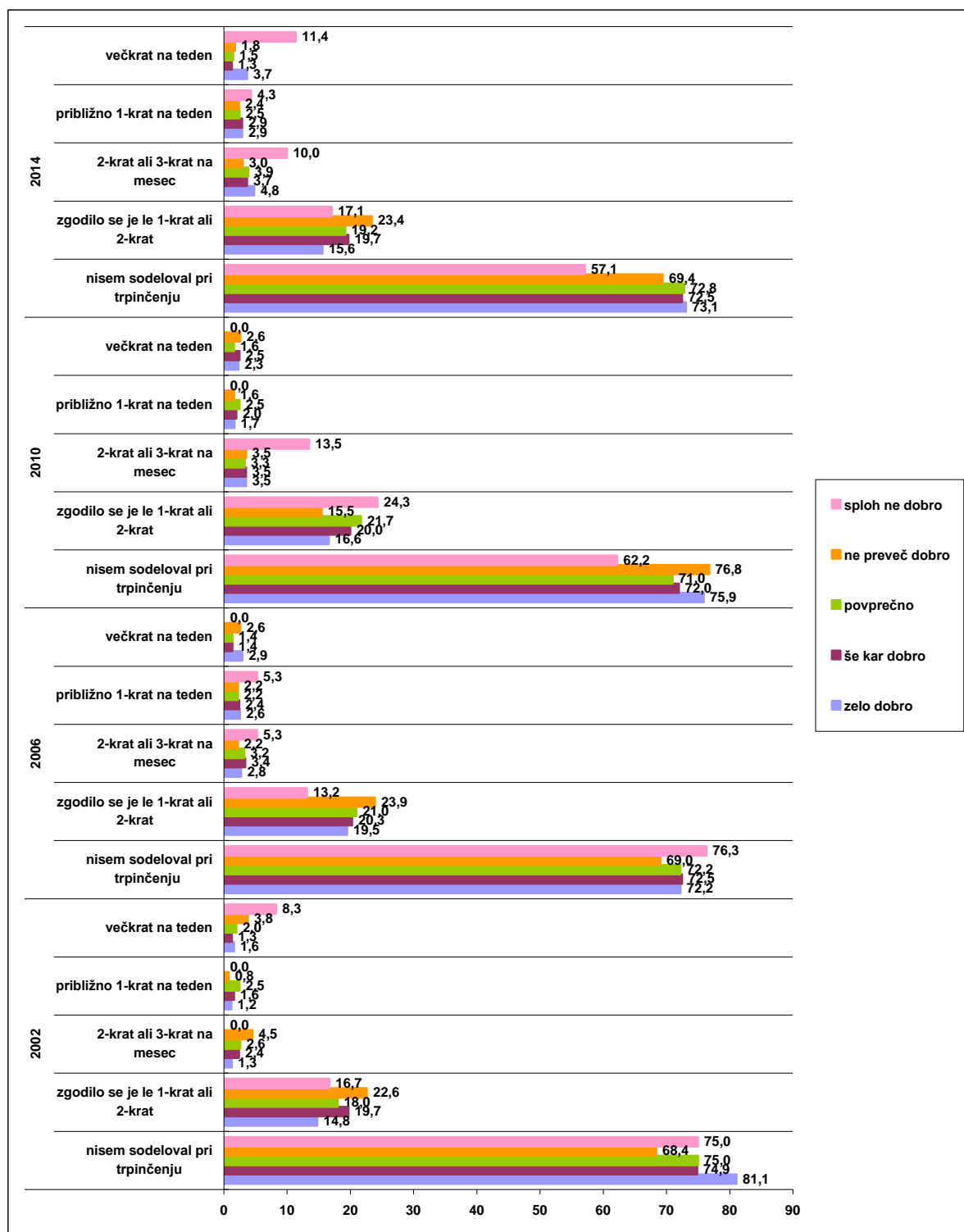
Graf 3.2.16: Kolikokrat v preteklih 12 mesecih si se pretepal/a / fas – leto 2002 (n=3891; p=0,027); leto 2006 (n=5042; p=0,000); leto 2010 (n=5365; p=0,217); leto 2014 (n=4907; p=0,023)

Razveseljivo je dejstvo, da se je v letu 2014 povečal delež mladostnikov, ne glede na družbeni sloj, ki se v zadnjih dvanajstih mesecih niso pretepali. Hkrati pa zasledimo tudi najnižji delež mladostnikov v vseh kategorijah, ki so se v zadnjih dvanajstih mesecih pretepali 4–x ali bolj pogosto. V največjem deležu so se 4–x ali pogosteje sicer pretepali mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, takih je bilo v letu 2014 8,6 %. Za slednje to velja tudi v letu 2010 (11,1 %) in v letu 2006 (15,8 %), medtem ko so se v letu 2002 v največjem deležu 4x ali pogosteje pretepali mladostniki, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro (15,7 %). Še vedno pa ostaja približno petina mladostnikov, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, in so se pretepali 1–x v preteklih 12 mesecih.

Glede pogostosti pretepanja v preteklih 12 mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine v vseh letih, z izjemo leta 2010 ($p > 0,05$). Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p < 0,03$ (2002; 2014) oziroma $p = 0,000$ (2010). V vseh štirih letih se mladostniki, ne glede na subjektivno oceno statusa družine, v preteklih 12 mesecih najpogosteje sploh niso pretepali.

Graf 3.2.17: Kako pogosto si ti sodeloval/a pri trpinčenju vrstnika v šoli v preteklih parih mesecih / fas – leto 2002 (n=3872; p=0,000); leto 2006 (n=4987; p=0,169); leto 2010 (n=5336; p=0,005); leto 2014 (n=4872; p=0,000)

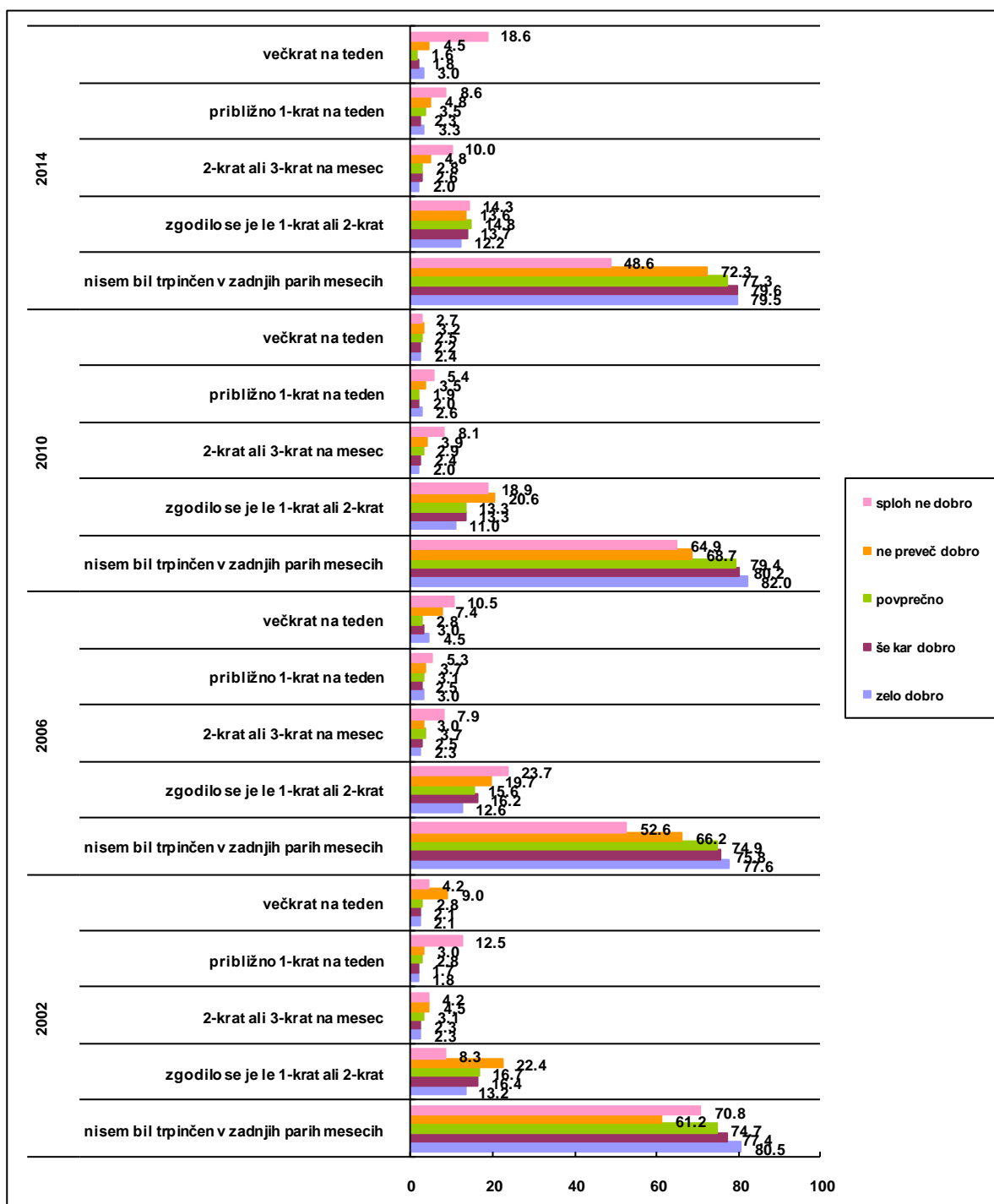
V zadnjem letu se je povečal delež mladostnikov, ki so sodelovali pri trpinčenju vrstnika v šoli večkrat na teden in ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro. Takih je 11,4 %. 10

% slednjih je v zadnjem letu pri trpinčenju vrstnika v šoli sodelovalo 2–krat ali 3–krat na mesec, medtem ko jih je 4,3 % sodelovalo približno 1–krat tedensko v preteklih mesecih. Največji delež mladostnikov, ki meni, da gre njihovi družini zelo dobro (73,1 %), v zadnjem letu sploh ni sodelovalo pri trpinčenju vrstnikov v šoli, najnižji delež pa zasledimo pri mladostnikih, ki menijo, da jim sploh ne gre dobro (57,1 %). Čeprav se je zmanjšal tudi delež mladostnikov, ki menijo, da gre njihovi družini zelo dobro, pa vseeno ostaja največji delež tistih, ki niso sodelovali pri trpinčenju vrstnikov v šoli.

Morda to lahko pripišemo boljši izobrazbi, statusu, vzgoji?

Pri pogostosti sodelovanja pri trpinčenju v šoli v preteklih mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine v vseh letih, z izjemo leta 2006 ($p > 0,05$). Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p \leq 0,005$. V vseh štirih letih mladostniki ne glede na subjektivno oceno statusa, v preteklih nekaj mesecih najpogosteje sploh niso sodelovali pri trpinčenju v šoli.

Graf 3.2.18: Kako pogosto v preteklih parih mesecih si bil/a trpinčen/a v šoli / fas – leto 2002 (n=3895; p=0,000); leto 2006 (n=4988; p=0,000); leto 2010 (n=5324; p=0,000); leto 2014 (n=4828; p=0,000)

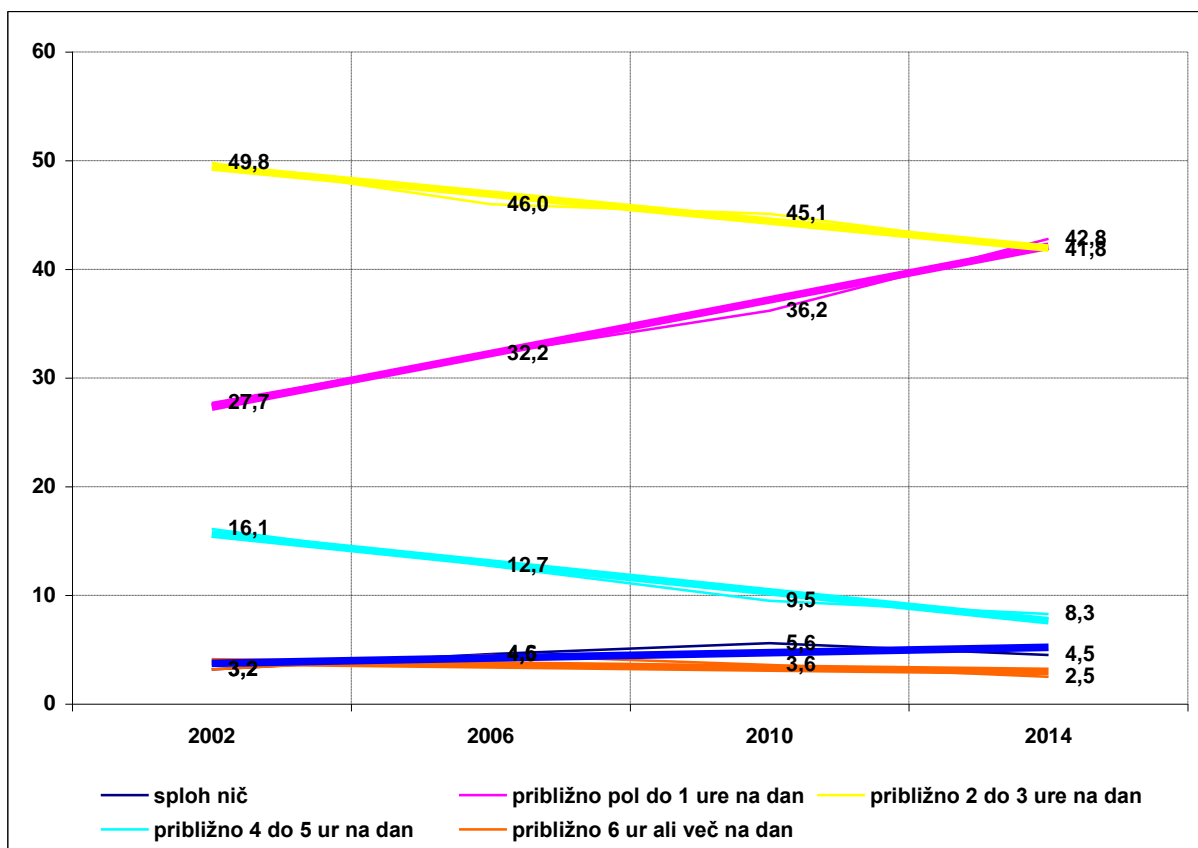

Ugotovili smo, da so bili v zadnjem letu mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, najpogosteje trpinčeni. Tako jih je bilo v zadnjem letu večkrat tedensko trpinčenih kar 18,6 %, dva do trikrat na mesec 10 % in 8,6 % enkrat na teden. Mladostnikov, pri katerih se je zgodilo trpinčenje enkrat ali dvakrat, pa je bilo iz vseh kategorij v zadnjem letu približno

14 %. V letu 2002 so bili večkrat tedensko najpogosteje trpinčeni mladostniki, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro (9 %), v letu 2010 pa mladostniki, ki menijo, da jim ne gre preveč dobro (3,2 %). Pri tem se poraja vprašanje, ali je možno, da so trpinčeni mladostniki iz drugih etničnih skupin in kakšna je toleranca ostalih mladostnikov do njih? Vprašanje o etnični pripadnosti ni bilo postavljeno.

Pri pogostosti izpostavljenosti trpinčenju v šoli v zadnjih mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike v vseh štirih letih. Razlike so statistično značilne pri signifikanci $p=0,000$. V vseh štirih letih mladostniki ne glede na subjektivno oceno statusa najpogosteje sploh niso bili podvrženi trpinčenju v šoli.

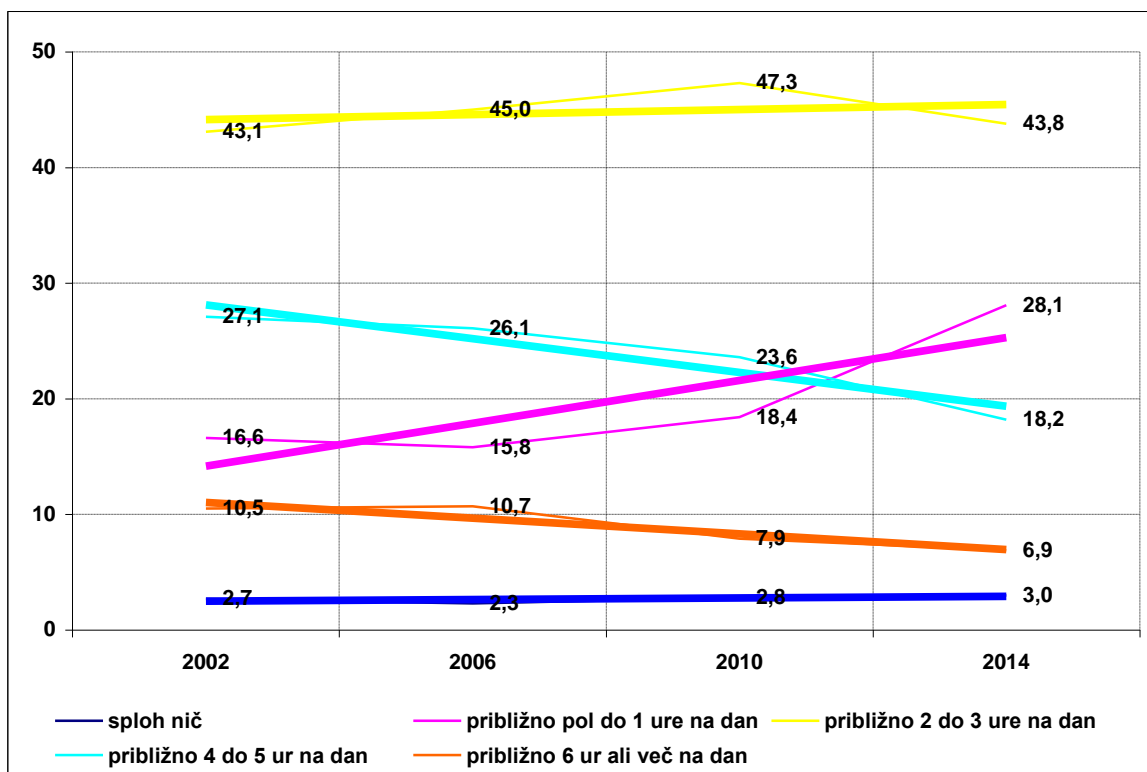
Graf 3.2.19: Primerjava gledanja televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin v prostem času med šolskim tednom za obdobje 2002–2014 – leto 2002 (n=3945); leto 2006 (n=5083); leto 2010 (n=5377); leto 2014 (n=4847); $p=0,000$ *podatki so prikazani v tabeli 3.2.3

Glede časa, ki so ga mladostniki namenili gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med šolskim tednom, smo ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

V letu 2014 se je v primerjavi s preteklimi leti (2002, 2006, 2010) povečal delež mladostnikov, ki so gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med tednom namenili pol do 1 ure, in sicer iz 27,7 % v letu 2002 na 42,8 % (2006 32,2 %; 2010 36,2 %). Na drugi strani pa se je v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti znižal delež mladostnikov, ki so tej dejavnosti med tednom namenili 2–3 ure dnevno, in sicer iz 49,8 % v letu 2002 na 41,8 % (2006 46 %; 2010 45,1 %), kakor tudi 4–5 ur dnevno, in sicer iz 16,1 % v letu 2002 na le 8,3 % (2006 12,7 %; 2010 9,5 %). Prav tako so mladostniki v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti v manjšem deležu gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin namenili 6 ur ali več, in sicer je bilo takih le še 2,5 % mladostnikov, pri čemer je delež v letu 2006 ko je bilo takih mladostnikov največ t.j. 4,5 % v primerjavi z letom 2002 narasel, in nato začel upadati. (2002 3,2 %; 2010 3,6 %). Delež mladostnikov, ki televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom sploh niso gledali pa je v letu 2014 v primerjavi z letom 2010, ko je bil ta najvišji in je znašal 5,6 % nekoliko upadel t.j. na podobno raven iz leta 2006 (4,6 %) in je znašal 4,5 %, medtem, ko je bilo takih mladostnikov najmanj v letu 2002 (3,2 %).

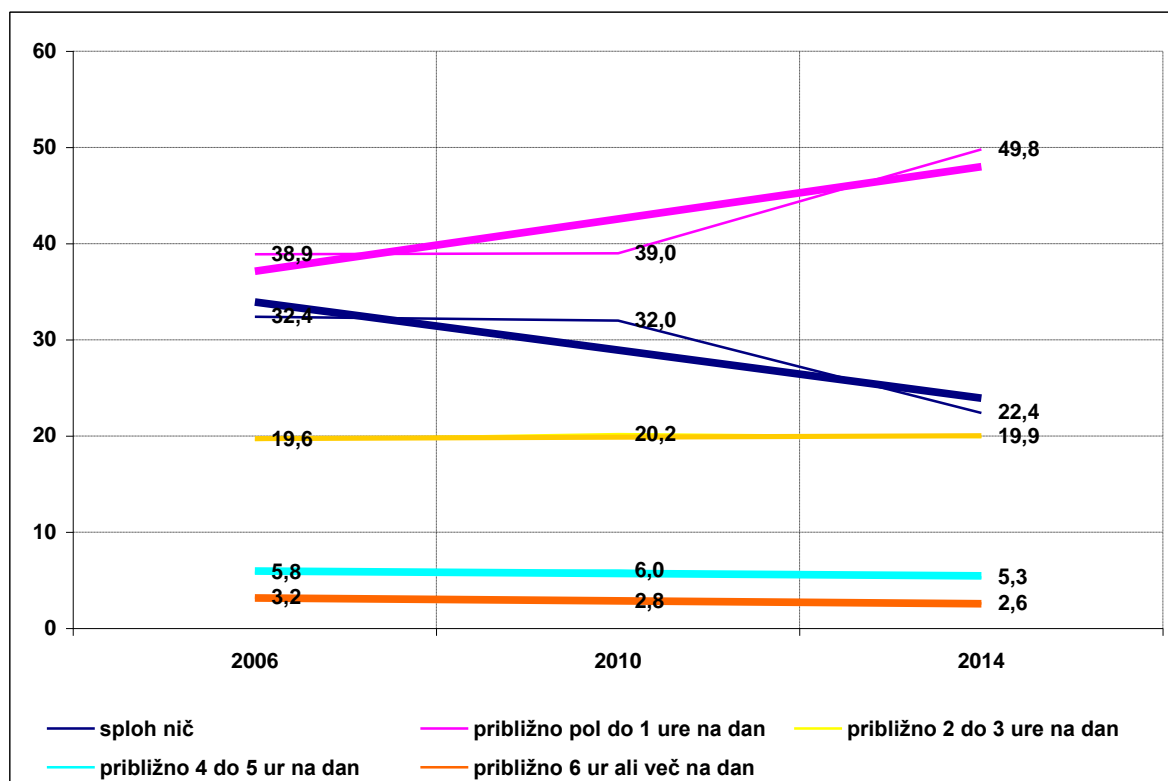
Graf 3.2.20: Primerjava gledanja televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin v prostem času med vikendom za obdobje 2002–2014 – leto 2002 (n=3928); leto 2006 (n=5079); leto 2010 (n=5372); leto 2014 (n=4848); p=0,000

Glede časa, ki so ga mladostniki namenili gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med vikendom, smo ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

V letu 2014 se je v primerjavi s preteklimi leti (2002, 2006, 2010) povečal delež mladostnikov, ki so gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med vikendom namenili pol do 1 ure, in sicer iz 16,6 % v letu 2002 na 28,1 %, pri čemer je bilo najmanj takih mladostnikov v letu 2006 t.j. 15,8 % (leta 2010 18,4 %). Prav tako se je v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti povečal delež mladostnikov, ki televizije in zabavnih vsebin med vikendom sploh ne gledajo, in sicer iz 2,7 % v letu 2002 na 3 %, pri čemer je bilo najmanj takih mladostnikov ponovno v letu 2006 t.j. 2,3 % (leta 2010 2,8 %). Na drugi strani pa se je v letu 2014 znižal delež mladostnikov, ki so gledaju televizije in ostalih zabavnih vsebin med vikendom namenili 4–5 ur, in sicer iz 27,1 % v letu 2002 na 18,2 % (2006 26,1 %; 2010 23,6 %). Hkrati pa se je v letu 2014 znižal tudi delež mladostnikov, ki so tej dejavnosti med vikendom namenili 6 ur ali več, in sicer iz 10,5 % v letu 2002 na 6,9 %, pri čemer je bilo takih mladostnikov največ v letu 2006 t.j. 10,7 % (2010 7,9 %). Delež mladostnikov, ki pa so gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin med vikendom namenili 2-3 ure dnevno, pa je v letu 2014 v primerjavi tako z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov največ (47,3 %) kot letom 2006 (45 %) nekoliko upadel t.j. na 43,8 %, medtem, ko je bilo v letu 2002 takih mladostnikov najmanj, in sicer 43,1 %.

Graf 3.2.21: Primerjava igranja igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah v prostem času med šolskim tednom za obdobje 2006–2014 – leto 2006 (n=5070); leto 2010 (n=5378); leto 2014 (n=4847); p=0,000

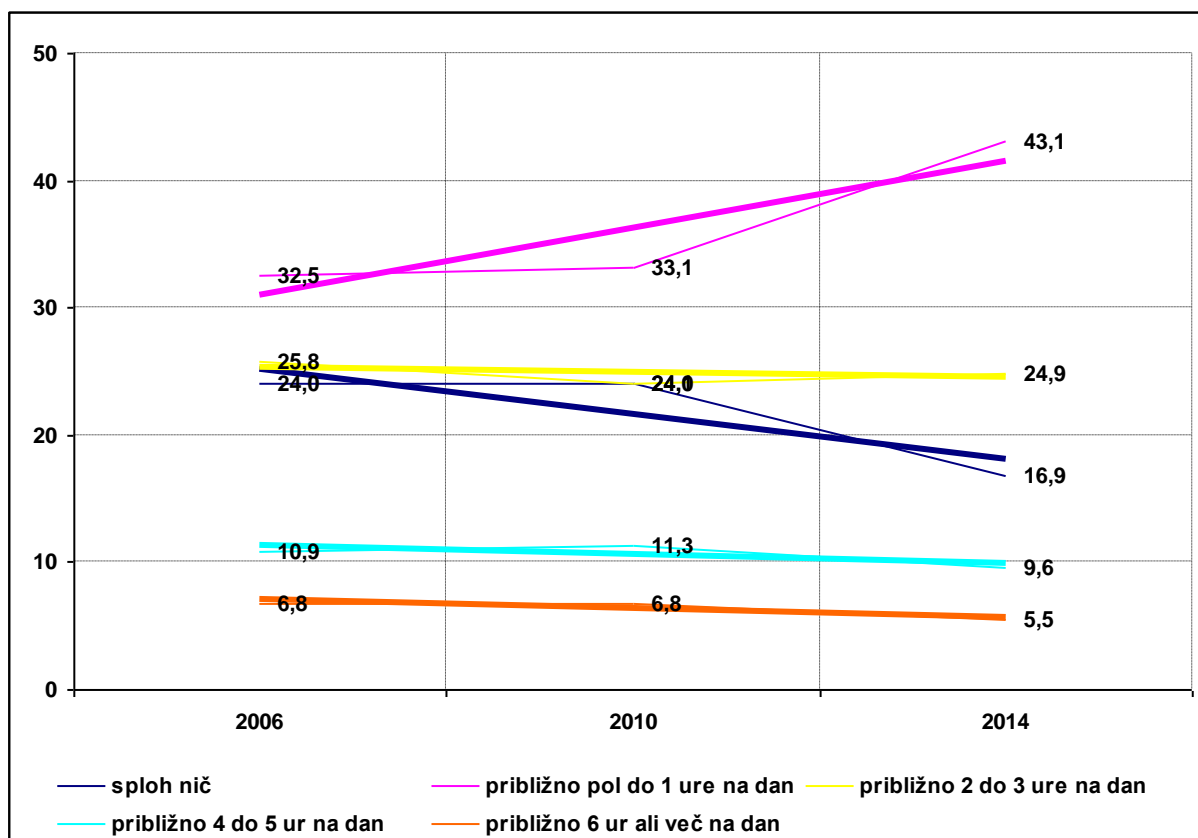

Glede časa, ki so ga mladostniki namenili igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom, smo ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

V letu 2014 se je v primerjavi s preteklimi leti (2006, 2010) povečal delež mladostnikov, ki so igrice na računalnikih in drugih elektronskih napravah med tednom igrali pol do 1 ure, in sicer iz 38,9 % v letu 2006 na 49,8 % (2010 39 %). Na drugi strani pa se je v letu 2014 v primerjavi z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov največ t.j. 20,2 % znižal delež, mladostnikov, ki so tej dejavnosti med tednom namenili 2-3 ure dnevno, in je znašal 19,9 %, medtem, ko je bilo takih mladostnikov najmanj v letu 2006 t.j. 19,6 %. V letu 2014 se je znižal tudi delež mladostnikov, ki so igrice med tednom igrali 4–5 ur, in sicer iz 5,8 % v letu 2006 na 5,3 %, pri čemer so mladostniki 4–5 ur igranju igrice v največjem deležu namenili v letu 2010, t.j. v 6 %. V letu 2014 pa se je v primerjavi s preteklimi leti znižal tudi delež mladostnikov, ki so igrice med tednom igrali 6 ur ali več, in sicer iz 3,2 % v letu 2006 na 2,6 % (2010 2,8 %). V letu 2014 pa se je v primerjavi s preteklimi leti za 10 % (na 22,4 %) znižal tudi delež

mladostnikov, ki igrice med tednom sploh niso igrali, pri čemer je bilo takih v letu 2006 32,4 %, v letu 2010 pa 32 %.

Graf 3.2.22: Primerjava igranja igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah v prostem času med vikendom za obdobje 2006–2014 – leto 2006 (n=5062); leto 2010 (n=5377); leto 2014 (n=4622); p=0,000

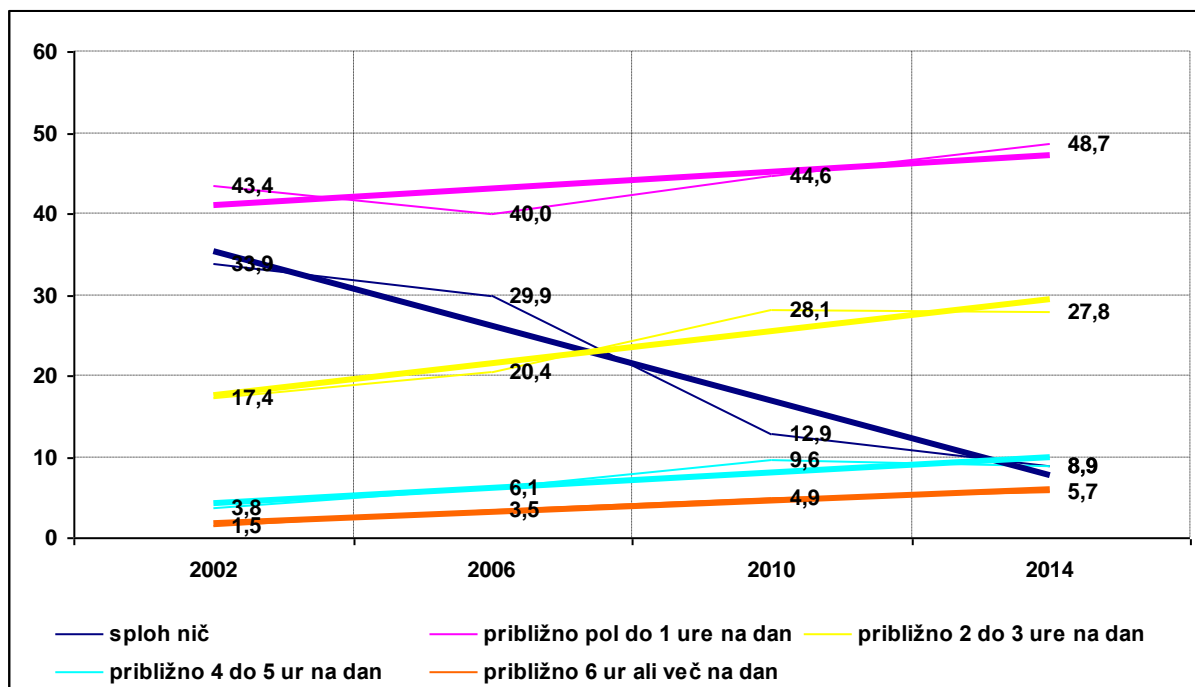

Glede časa, ki so ga mladostniki namenili igranju igrice na računalniku ali drugih el. napravah med vikendom, smo ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

V letu 2014 se je v primerjavi s preteklimi leti (2006, 2010) povečal delež mladostnikov, ki so igrice na računalnikih in drugih elektronskih napravah med vikendom igrali pol do 1 ure, in sicer iz 32,5 % v letu 2006 na 43,1 % (2010 33,1 %). V letu 2014 pa se je v primerjavi s preteklimi leti znižal delež mladostnikov, ki so med vikendom igranju igrice na računalnikih namenili 6 ur ali več, in sicer iz 6,8 % v letih 2006 in 2010 na 5,5 %. Prav tako se je v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti znižal delež mladostnikov, ki so igranju igrice med vikendom namenili 4–5 ur, in sicer iz 10,9 % v letu 2006 na 9,6 %, pri čemer je bilo največ takih mladostnikov v letu 2010 t.j. 11,3 %. Podobno sliko zasledimo tudi v primeru

mladostnikov, ki igrice med vikendom sploh niso igrali, in sicer se je delež v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti znižal t.j. iz 24 % v letu 2006 na 16,9 %, pri čemer je bilo v letu 2010 takih mladostnikov največ, t.j. 24,7 %. Za odstotek, pa se je v letu 2014 v primerjavi z letom 2006 znižal tudi delež mladostnikov, ki so igranju igrice med vikendom namenili 2-3 ure, in sicer iz 25,8 % na 24,9 %, medtem, ko se je v primerjavi z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov najmanj t.j. 24,1 % za slab odstotek povečal.

Graf 3.2.23: Primerjava uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... v prostem času med šolskim tednom za obdobje 2002–2014 – leto 2002 (n=3914); leto 2006 (n=5075); leto 2010 (n=5390); leto 2014 (n=4820); p=0,000 *podatki so prikazani v tabeli 3.2.3

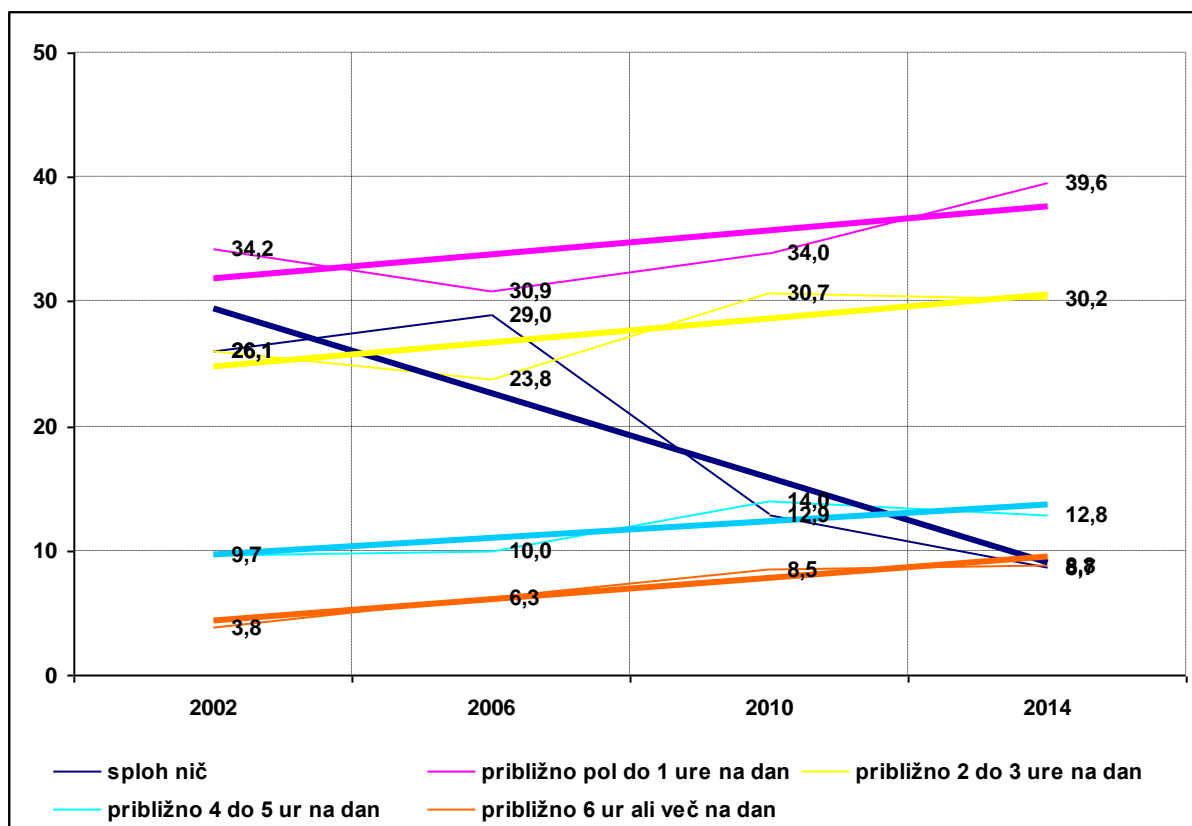

Pri pogostosti uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

V letu 2014 je v primerjavi s preteklimi leti (2002, 2006, 2010) povečal delež mladostnikov, ki so elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet med tednom uporabljali 6 ur ali več, in sicer iz 1,5 % v letu 2002 na 5,7 % (2006 3,5 %; 2010 4,9 %). Na drugi strani pa se je v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti znižal delež mladostnikov, ki el. naprave za omenjene dejavnosti med tednom sploh ne uporabljajo, in sicer iz 33,9 % v letu 2002 na le 8,9

% (2006 29,9 %; 2010 12,9 %). V letu 2014 se je v primerjavi s preteklimi leti povečal delež mladostnikov, ki so el. naprave med tednom za omenjene dejavnosti uporabljali pol do 1 ure, in sicer iz 43,4 % v letu 2002 na 48,7 %, pri čemer je bilo takih mladostnikov najmanj v letu 2006 t.j. 40 % (2010 44,6 %). V letu 2014 pa se je v primerjavi z letoma 2002, ko je bilo takih mladostnikov najmanj t.j. 17,4 % in letom 2006 (20,4 %) povečal delež, mladostnikov, ko so el. naprave med tednom uporabljali 2–3 ure dnevno, in sicer na 27,8 %, medtem, ko je v primerjavi z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov največ, t.j. 28,1 % zaznati rahel upad. Enako sliko zasledimo pri mladostnikih, ki so el. naprave za omenjene dejavnosti uporabljali 4–5 ur, in sicer, da je delež v letu 2014 v primerjavi z letoma 2002, ko je bilo takih mladostnikov najmanj t.j. 3,8 % in letom 2006 (6,1 %) narasel t.j. na 8,9 %, medtem, ko je v primerjavi z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov največ t.j. 9,6 % zaznati rahel upad.

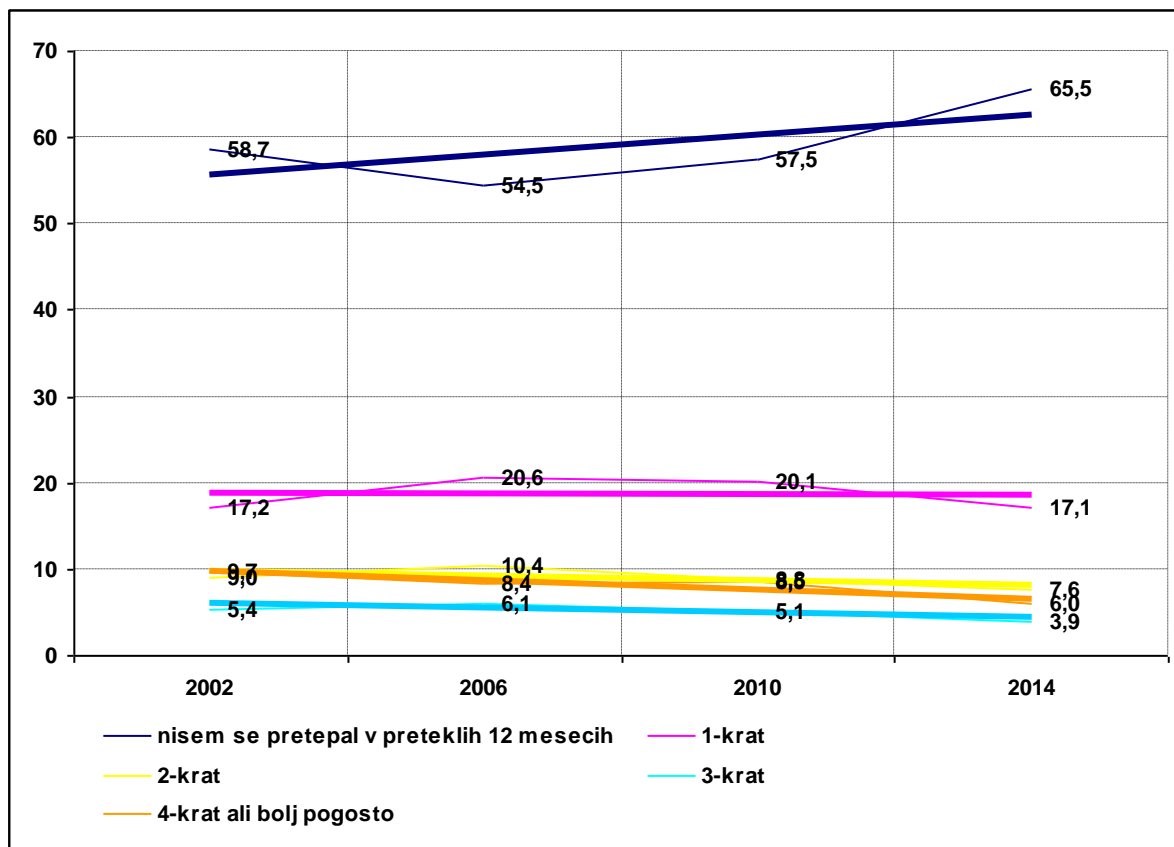
Graf 3.2.24: Primerjava uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... v prostem času med vikendom za obdobje 2002–2014 – leto 2002 (n=3903); leto 2006 (n=5067); leto 2010 (n=5380); leto 2014 (n=4821); p=0,000* podatki so prikazani v tabeli 3.2.3

Glede pogostosti uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

V letu 2014 je v primerjavi s preteklimi leti (2002, 2006, 2010) povečal delež mladostnikov, ki so elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet med vikendom uporabljali 6 ur ali več, in sicer iz 3,8 % v letu 2002 na 8,8 % (2006 6,3 %; 2010 8,5 %). Na drugi strani pa se je v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti znižal delež mladostnikov, ki el. naprave za omenjene dejavnosti med vikendom sploh ne uporabljajo, in sicer iz 26,1 % v letu 2002 na 8,7 %, pri čemer je bilo takih mladostnikov največ v letu 2006 t.j. 29 % (2010 12,9 %). V letu 2014 se je v primerjavi s preteklimi leti povečal delež mladostnikov, ki so el. naprave med vikendom za omenjene dejavnosti uporabljali pol do 1 ure, in sicer iz 34,2 % v letu 2002 na 39,6 %, pri čemer je bilo takih mladostnikov najmanj v letu 2006 t.j. 30,9 % (2010 34 %). V letu 2014 pa se je v primerjavi z letoma 2002 (26,1 %) in 2006, ko je bilo takih mladostnikov najmanj t.j. 23,8 % povečal delež mladostnikov, ko so el. naprave med vikendom uporabljali 2–3 ure dnevno, in sicer na 30,2 %, medtem, ko je v primerjavi z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov največ, t.j. 30,7 % zaznati rahel upad. Enako sliko zasledimo pri mladostnikih, ki so el. naprave za omenjene dejavnosti uporabljali 4–5 ur, in sicer, da je delež v letu 2014 v primerjavi z letoma 2002, ko je bilo takih mladostnikov najmanj t.j. 9,7 % in 2006 (10 %) narasel t.j. na 12,8 %, medtem, ko je v primerjavi z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov največ t.j. 14 % zaznati rahel upad.

Graf 3.2.25: Primerjava pogostosti pretepanja v preteklih 12 mesecih za obdobje 2002–2014 – leto 2002 (n=3894); 2006 (n=5085); leto 2010 (n=5408); leto 2014 (n=4949); p=0,000* podatki so prikazani v tabeli 3.2.3

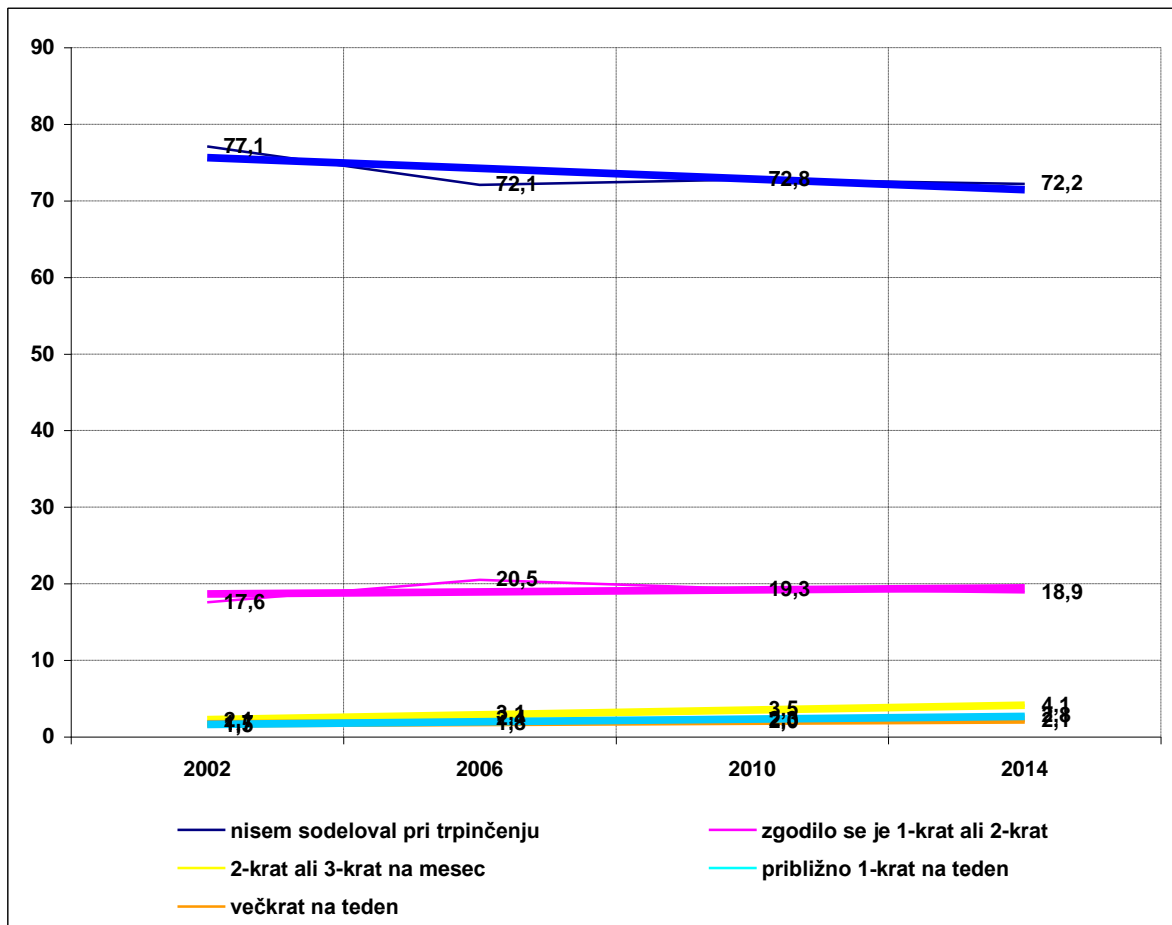

Pri pogostosti pretepanja v preteklih 12 mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

V letu 2014 se je v primerjavi s preteklimi leti (2002, 2006, 2010) zmanjšal delež mladostnikov, ki so se v zadnjih 12 mesecih pretepani 4–krat ali bolj pogosto, in sicer iz 9,7 % v letu 2002 na 6 %, medtem, ko je bilo takih mladostnikov v letih 2006 in 2010 približno 8,5 %. Prav tako se je v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti zmanjšal delež mladostnikov, ki so se pretepani 3–krat, in sicer iz 5,4 % v letu 2002 na 3,9 %, pri čemer je bil delež mladostnikov, ki so se pretepani 3–krat največji v letu 2006 in je znašal 6,1 % (2010 5,1 %). Enako sliko zasledimo pri mladostnikih, ki so se pretepani 2–krat, kjer je delež v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti upadel, t.j. iz 9 % v letu 2002 na 7,6 %, medtem, ko je bilo takih mladostnikov največ v letu 2006 t.j. 10,4 % (2010 8,8 %). Delež mladostnikov, ki pa so se v zadnji 12 mesecih pretepani enkrat pa je v letu 2014 ostal na približno enaki ravni kakor leta 2002 in je znašal 17,1 % (2002 17,2 %), medtem, ko je bilo takih mladostnikov v letu 2006 največ t.j. 20,6 % in nekoliko manj t.j. 20,1 % v letu 2010. V letu 2014 pa se je v primerjavi s

preteklimi leti povečal delež mladostnikov, ki se v zadnjih 12 mesecih sploh niso pretepali, takih je bilo 65,5 %, v letu 2006 pa najmanj t.j. 54,5 % (2002 58,7 %; 2010 57,5 %).

Graf 3.2.26: Primerjava pogostosti sodelovanja pri trpinčenju vrstnika v šoli v preteklih parih mesecih za obdobje 2002–2014 – leto 2002 (n=3914/3903); 2006 (n=5075/5067); leto 2010 (n=5390/5380); leto 2014 (n=4820/4821); p=0,000 *podatki so prikazani v tabeli 3.2.3

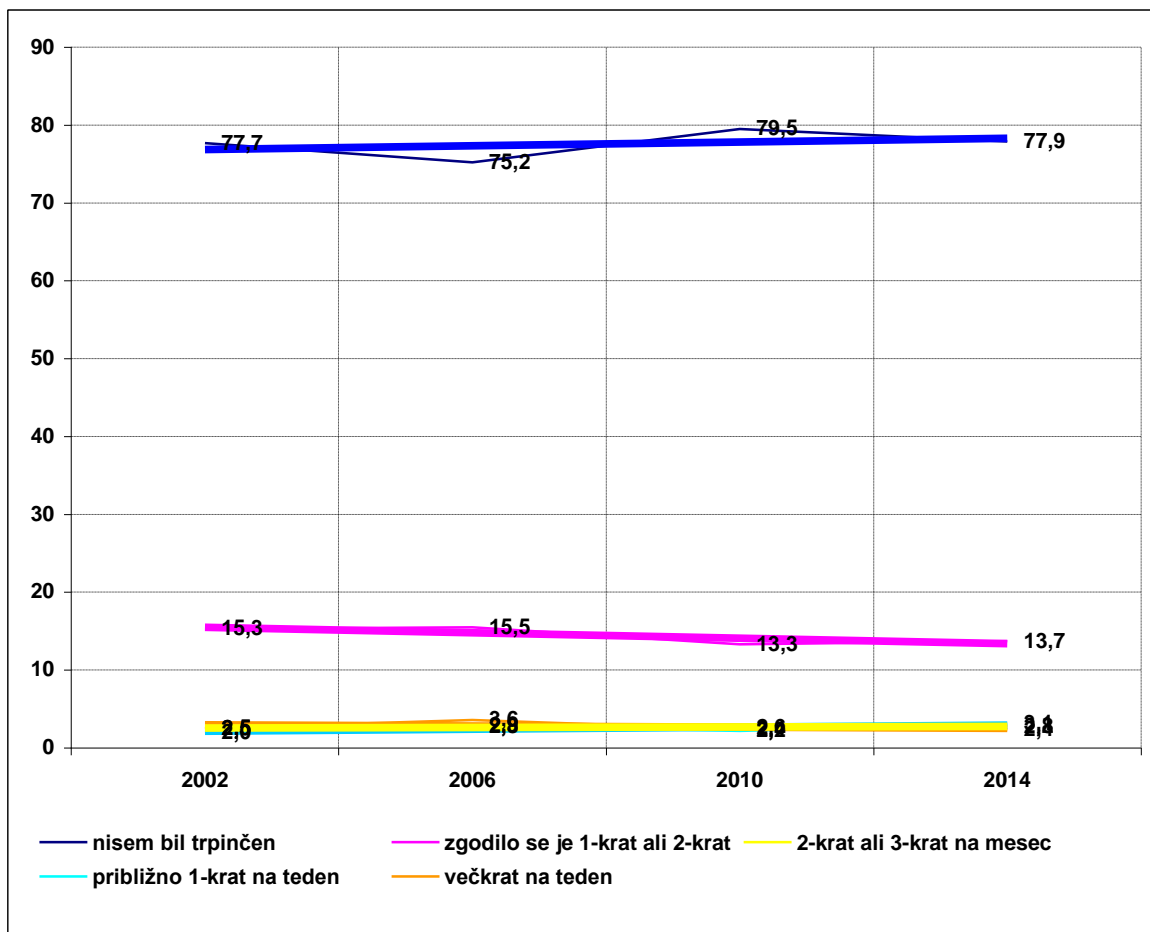

Pri pogostosti sodelovanja pri trpinčenju vrstnika v šoli v preteklih mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike (p=0,000) glede na leto.

Delež mladostnikov, ki so v zadnjih mesecih večkrat na teden sodelovali pri trpinčenju vrstnika v šoli se je v letu 2014 v primerjavi z letoma 2002, kjer je bilo takih mladostnikov najmanj t.j. 1,7 % in 2006 (1,8 %) nekoliko povečal t.j. na 2,1 %, medtem ko je v primerjavi z letom 2010, kjer je bilo takih mladostnikov največ t.j. 2,3 % nekoliko upadel. V primerjavi z ostalimi leti (2002, 2006, 2010) pa se je v letu 2014 povečal delež, mladostnikov, ki so pri trpinčenju sodelovali približno 1–krat na teden, in sicer iz 1,5 % v letu 2002 na 2,8 % (2006

2,4 %; 2010 2 %) in delež mladostnikov, ki so se pretepali 2-krat ali 3-krat na mesec, in sicer iz 2,1 % v letu 2002 na 4,1 % (2006 3,1 %; 2010 3,5 %). Na drugi strani pa se je v letu 2014 v primerjavi z letom 2002, kjer je bilo takih mladostnikov najmanj t.j. 17,6 % nekoliko povečal delež mladostnikov, ki so pri trpinčenju sodelovali 1–krat ali 2–krat, t.j. na 18,9 %, medtem, ko je v primerjavi z letoma 2006, ko je bilo takih mladostnikov največ, in sicer 20,5 % in 2010 (19,3 %) delež nekoliko zmanjšal. Delež mladostnikov, ki pa v zadnjih mesecih pri trpinčenju niso sodelovali, pa je v letu 2014 ostal na približno enaki ravni kakor leta 2006 in 2010, in sicer je bilo takih približno 72 % mladostnikov, kar je nekoliko manj kakor v letu 2002, ko je bilo takih 77,1 % mladostnikov.

Graf 3.2.27: Primerjava pogostosti podvrženosti trpinčenju v preteklih parih mesecih v šoli za obdobje 2002–2014 – leto 2002 (n=3898); 2006 (n=5028); leto 2010 (n=5365); leto 2014 (n=4869); p=0,000* podatki so prikazani v tabeli 3.2.3

Pri pogostosti podvrženosti trpinčenju v preteklih mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike ($p=0,000$) glede na leto.

Delež mladostnikov, ki so bili v zadnjih mesecih podvrženi trpinčenju večkrat na teden se je v letu 2014 v primerjavi z letoma 2002 (2,5 %) in 2006, ko je bilo takih mladostnikov največ t.j. 3,6 % nekoliko zmanjšal oziroma je ostal na enaki ravni iz leta 2010 in je znašal 2,4 %. Na drugi strani pa se je v letu 2014 v primerjavi s preteklimi leti (2002, 2006, 2010) povečal delež mladostnikov, ki so bili trpinčeni približno 1–krat na teden, in sicer iz 2 % v letu 2002 na 3,1 % (2006 2,9 %; 2010 2,2 %). Delež mladostnikov, ki pa so bili trpinčeni 2–krat ali 3–krat na mesec pa je v letu 2014 ostal na enaki ravni kakor v letu 2006, in je znašal 2,8 %, kar je v primerjavi z letoma 2002 in 2010, ko je bilo takih mladostnikov približno 2,5 % rahlo povečanje. Delež mladostnikov, ki pa so bili trpinčeni 1–krat ali 2–krat pa je v letu 2014 v primerjavi z letom 2010, ko je bilo takih mladostnikov najmanj, nekoliko narasel t.j. iz 13,3 % na 13,7 %, medtem, ko je v primerjavi z letoma 2002 (15,3 %) in 2006, ko je bilo takih mladostnikov največ t.j. 15,5 % nekoliko upadel. V letu 2014 v primerjavi z letom 2010 pa je nekoliko upadel delež mladostnikov, ki v zadnjih parih mesecih niso bili trpinčeni, in sicer iz 79,5 % na 77,9 % in prišel na podobno raven iz leta 2002 (77,7 %), medtem, ko je bil najmanjši delež mladostnikov, ki niso bili trpinčeni v letu 2006 (75,2 %).

3.3 Povezanost med spremenljivkami

Ugotavljali smo povezanost med neodvisno spremenljivko t.j. subjektivno oceno (denarnega) statusa družine in odvisnimi spremenljivkami, ki predstavljajo sedeča in nasilna vedenja, in sicer za vsako leto posebej, tj. 2002, 2006, 2010 in 2014, kakor tudi za obdobje od 2002–2014. Povezanosti med oceno statusa in spremenljivkami, ki predstavljajo sedeča vedenja, smo ugotavljali za čas med šolskim tednom in med vikendom. Ugotavljali pa smo tudi povezanost med odvisnimi spremenljivki t.j. spremenljivkami sedečega in nasilnega vedenja. Povezanosti smo ugotavljali s pomočjo Pearsonovega koeficienta korelacije, pri čemer moč povezanosti interpretiramo glede na vrednost Pearsonovega koeficienta (r):

0,00 interpretiramo kot ni povezanosti;

od 0,01_ do 0,19 interpretiramo kot neznatno korelacijo;

od 0,20_ do 0,39 interpretiramo kot nizko ali šibko korelacijo;

od 0,40_ do 0,69 interpretiramo kot srednjo ali zmerno korelacijo;

od 0,70_ do 0,89 interpretiramo kot visoko ali močno korelacijo;

od 0,90_ do 0,99 interpretiramo kot zelo visoko ali zelo močno korelacijo;

1,00 pa interpretiramo kot popolno (funkcijsko) korelacijo.

Tabela 3.2.1: Vrednosti Pearsonovega koeficienta korelacije r (moč linearne povezanosti) med neodvisno spremenljivko subjektivna (denarna) ocena statusa družine in odvisnimi spremenljivkami, ki ponazarjajo sedeča oziroma nasilna vedenja

ODVISNE SPREMENLJIVKE	SUBJEKTIVNA OCENA STATUSA DRUŽINE – NEODVISNA SPREMENLJIVKA				
	"Kaj meniš, kako dobro gre (denarno) tvoji družini?"				
Sedeča vedenja	2002	2006	2010	2014	2002-2014
Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom	-0,014	-0,064**	-0,003	0,041**	-0,027**
Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom	0,039*	0,002	0,026	0,093**	0,026**
Igranje igrice na računalnik ali druge el. naprave med šolskim tednom		-0,088**	-0,053**	-0,022	-0,053**
Igranje igrice na računalnik ali druge el. naprave med vikendom		-0,061*	-0,030*	-0,011	-0,035**
Uporaba el. naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom	-0,055**	-0,046**	0,027*	0,098**	0,041**
Uporaba el. naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom	-0,052**	-0,020	0,045**	0,094**	0,040**
Nasilna vedenja					
Pretepanje v preteklih 12 mesecih	0,037*	-0,009	0,012	-0,017	-0,003
Sodelovanje pri trpinčenju v preteklih parih mesecih	0,071**	-0,011	0,010	0,006	0,021**
Podvržen trpinčenju v preteklih parih mesecih	0,086**	0,041**	0,044**	0,079**	0,061**

** Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,01.

* Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,05.

Vidimo lahko, da med neodvisno spremenljivko, tj. subjektivno oceno (denarnega) statusa družine in zajetimi odvisnimi spremenljivkami, obstajajo korelacije, ki so statistično značilne, ker pa je vrednost Pearsonovega koeficienta korelacije zelo majhna ($r < 0,20$), govorimo o neznatni povezanosti. Posledično lahko dobljene rezultate interpretiramo v smislu, da med neodvisno spremenljivko t.j. subjektivno oceno (denarnega) statusa in odvisnimi spremenljivkami sedečega oziroma nasilnega vedenja ni povezanosti. Prav tako posledično ne bomo ugotavljali vpliva neodvisne spremenljivke t.j. subjektivne ocene (denarnega) statusa na odvisne spremenljivke sedečega in nasilnega vedenja.

Vidimo sicer lahko, da je vrednost Pearsonovega koeficienta korelacije r v letu 2002 največji v primeru uporabe el. naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom ($r = -0,055$) in podvrženosti trpinčenju ($r = 0,086$). V letu 2006 oziroma 2010 v primeru igranja igrice na računalnik ali druge elektronske naprave med šolskim tednom ($r = -0,088$) oziroma ($r = -0,053$) in prav tako podvrženosti trpinčenju ($r = 0,041$) oziroma ($r = 0,044$). V letu 2014 pa je vrednost r največja v primeru uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet itd. med šolskim tednom ($r = 0,098$) in prav tako podvrženosti trpinčenju ($r = 0,079$). V obdobju 2002–2014 pa zasledimo največjo vrednost v primeru igranja igrice na računalnik ali druge elektronske naprave med šolskim tednom ($r = -0,053$) in prav tako pri podvrženosti trpinčenju ($r = 0,061$).

Hipoteza 1, ki predpostavlja povezanost med neodvisno spremenljivko subjektivna ocena (denarnega) statusa družine in sedečimi vedenji (vse zajete odvisne spremenljivke imajo $r < 0,20$), je tako zavrnjena. Tako za vsako leto posebej kakor tudi za obdobje 2002–2014.

Hipoteza 2, ki predpostavlja povezanost med neodvisno spremenljivko subjektivna ocena (denarnega) statusa družine in nasilnimi vedenji (vse zajete odvisne spremenljivke imajo $r < 0,20$), je prav tako zavrnjena. Tako za vsako leto posebej kakor tudi za obdobje 2002–2014.

Pogledali si bomo tudi povezanosti med odvisnimi spremenljivkami. Zaradi preglednosti tabele bomo spremenljivkam dali naslednje oznake:

A → Gledanje televizije, videoposnetkov, DVD-jev in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom.

B → Gledanje televizije, videoposnetkov, DVD-jev in drugih zabavnih vsebin med vikendom.

C → Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom.

D → Igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom.

E → Uporaba računalnika in drugih elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepetanje, ... med šolskim tednom.

F → Uporaba računalnika in drugih elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepetanje, ... med vikendom.

G → Pogostost pretepanja v zadnjih 12 mesecih.

H → Pogostost sodelovanja pri trpinčenju v šoli v preteklih parih mesecih.

I → Pogostost podvrženosti trpinčenju v šoli v zadnjih parih mesecih.

Tabela 3.2.2: Vrednosti Pearsonovega koeficienta korelacije r (moč linearne povezanosti) med odvisnimi spremenljivkami t.j spremenljivkami sedečega in nasilnega vedenja (obdobje 2002–2014)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A									
B	0,592**								
C	0,336**	0,239**							
D	0,294**	0,298**	0,774**						
E	0,204**	0,176**	0,291**	0,224**					
F	0,157**	0,227**	0,225**	0,265**	0,773**				
G	0,141**	0,108**	0,212**	0,203**	0,074**	0,052**			
H	0,109**	0,076**	0,151**	0,140**	0,104**	0,086**	0,281**		
I	0,055**	0,036**	0,068**	0,063**	0,020**	0,004	0,165**	0,303**	

** Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,01

Iz tabele je razvidno, da med spremenljivkami obstaja kar nekaj korelacij. Najmočnejše korelacije so med opravljanjem iste sedeče dejavnosti v obdobju med šolskim tednom in

vikendom. Visoko korelacijo smo tako izračunali med igranjem igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom in med vikendom ($r=0,774$) in med uporabo računalnika in drugih elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom in med vikendom ($r=0,773$), medtem ko smo med gledanjem televizije in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom in med vikendom izračunali srednjo korelacijo ($r=0,592$). Ker so vse korelacije pozitivne, pomeni, da se z večanjem vrednosti ene spremenljivke večja tudi vrednost druge. Iz vsebinskega vidika to pomeni, da tisti mladostniki, ki med tednom več časa namenijo igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah, več časa tej dejavnosti namenijo tudi med vikendom. Enako velja pri uporabi računalnika in drugih el. naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošta, klepet, ...), kakor tudi gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin.

Ostale ugotovljene korelacije pa so zgolj nizke in jih zasledimo med naslednjimi spremenljivkami: med igranjem igrice na računalniku in drugih elektronskih napravah med šolskim tednom in

a) gledanjem televizije in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom ($r=0,336$) / vikendom ($r=0,239$);

b) uporabo računalnika in drugih elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom ($r=0,291$) / vikendom ($r=0,225$) in

c) pogostostjo pretepanja v zadnjih 12 mesecih ($r=0,212$).

Nizka korelacija je ugotovljena tudi med igranjem igrice na računalniku in drugih elektronskih napravah med vikendom in

a) gledanjem televizije in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom ($r=0,294$) / vikendom ($r=0,298$);

b) uporabo računalnika in drugih elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet ... med šolskim tednom ($r=0,224$) / vikendom ($r=0,265$) in

c) pogostostjo pretepanja v zadnjih 12 mesecih ($r=0,203$).

Nizka korelacija je ugotovljena tudi med uporabo računalnika in drugih el. naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med šolskim tednom in gledanjem televizije in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom ($r=0,204$) ter med uporabo računalnika in drugih elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom in gledanjem televizije in drugih

zabavnih vsebin med vikendom ($r=0,227$) in ne nazadnje med pogostostjo sodelovanja pri trpinčenju in pogostostjo pretepanja ($r=0,281$) oziroma med pogostostjo podvrženosti trpinčenju in pogostostjo sodelovanja pri trpinčenju ($r=0,303$). Tudi v tem primeru so vse korelacije pozitivne, torej se z večanjem vrednosti ene spremenljivke večja tudi vrednost druge. Iz vsebinskega vidika to pomeni, da mladostniki, ki med tednom več časa namenijo igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah, več časa namenijo tudi gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin, tako med tednom kakor med vikendom. Več časa namenijo tudi uporabi računalnika in ostalih elektronskih naprav za dejavnosti, kot so domače naloge, e-pošto, klepet, ... tako med tednom kakor tudi med vikendom. Slednji so se pogosteje pretepali v zadnjih 12 mesecih.

Mladostniki, ki med vikendom več časa namenijo igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah, več časa namenijo tudi gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin, tako med tednom kakor tudi med vikendom. Več časa namenijo uporabi računalnika in ostalih elektronskih naprav za dejavnosti, kot so domače naloge, e-pošto, klepet, ... tako med tednom kakor tudi med vikendom ter so se pogosteje pretepali v zadnjih 12 mesecih.

Mladostniki, ki več časa namenijo uporabi računalnika in drugih elektronskih naprav za dejavnosti, kot so domače naloge, e-pošto, klepet, ... med tednom, več časa namenijo gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin med tednom. Mladostniki, ki pa več časa namenijo uporabi računalnika in drugih el. naprav za dejavnosti, kot so domače naloge, e-pošto, klepet, ... med vikendom, več časa namenijo tudi gledanju televizije in ostalih zabavnih vsebin med vikendom. In ne nazadnje mladostniki, ki pogosteje sodelujejo pri trpinčenju v šoli, se pogosteje tudi pretepajo oziroma mladostniki, ki so pogosteje podvrženi trpinčenju v šoli, pogosteje tudi sodelujejo pri trpinčenju v šoli.

Tabela 3.2.3: Struktura vzorca po posameznih spremenljivkah po letih

Leto	2002	2006	2010	2014
Spol				
Fant	50,5	49,8	50,9	49,0
Dekle	49,5	50,2	49,1	51,0
Kaj meniš, kako dobro (denarno) gre tvoji družini?				
Zelo dobro	39,7	23,7	23,7	20,6
Še kar dobro	40,6	44,2	45,7	42,2
Povprečno	15,7	26,1	24,2	29,0
Ne preveč dobro	3,4	5,4	5,8	6,8
Sploh ne dobro	0,6	0,7	0,7	1,4
Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom				
Sploh nič	3,2	4,6	5,6	4,5
Približno pol do 1 ure na dan	27,7	32,2	36,2	42,8
Približno 2 do 3 ure na dan	49,8	46,0	45,1	41,8
Približno 4 do 5 ur na dan	16,1	12,7	9,5	8,3
Približno 6 ur ali več	3,2	4,5	3,6	2,5
Gledanje televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom				
Sploh nič	2,7	2,3	2,8	3,0
Približno pol do 1 ure na dan	16,6	15,8	18,4	28,1
Približno 2 do 3 ure na dan	43,1	45,0	47,3	43,8
Približno 4 do 5 ur na dan	27,1	26,1	23,6	18,2
Približno 6 ur ali več	10,5	10,7	7,9	6,9
Igranje igrac na računalniku ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom				
Sploh nič		32,4	32,0	22,4
Približno pol do 1 ure na dan		38,9	39,0	49,8
Približno 2 do 3 ure na dan		19,6	20,2	19,9
Približno 4 do 5 ur na dan		5,8	6,0	5,3
Približno 6 ur ali več		3,2	2,8	2,6
Igranje igrac na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom				
Sploh nič		24,0	24,7	16,9
Približno pol do 1 ure na dan		32,5	33,1	43,1
Približno 2 do 3 ure na dan		25,8	24,1	24,9
Približno 4 do 5 ur na dan		10,9	11,3	9,6
Približno 6 ur ali več		6,8	6,8	5,5
Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepetanje, ... med šolskim tednom				
Sploh nič	33,9	29,9	12,9	8,9
Približno pol do 1 ure na dan	43,4	40,0	44,6	48,7
Približno 2 do 3 ure na dan	17,4	20,4	28,1	27,8
Približno 4 do 5 ur na dan	3,8	6,1	9,6	8,9
Približno 6 ur ali več	1,5	3,5	4,9	5,7
Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepetanje, ... med vikendom				
Sploh nič	26,1	29,0	12,9	8,7
Približno pol do 1 ure na dan	34,2	30,9	34,0	39,6
Približno 2 do 3 ure na dan	26,1	23,8	30,7	30,2
Približno 4 do 5 ur na dan	9,7	10,0	14,0	12,8
Približno 6 ur ali več	3,8	6,3	8,5	8,8
Kolikokrat v zadnjih 12 mesecih si se pretepal/a?				
Nisem se pretepal/a v zadnjih 12 mesecih	58,7	54,5	57,5	65,5
1-krat	17,2	20,6	20,1	17,1
2-krat	9,0	10,4	8,8	7,6
3-krat	5,4	6,1	5,1	3,9
4-krat ali bolj pogosto	9,7	8,4	8,5	6,0
Kako pogosto si sodeloval/a pri trpinčenju v šoli v preteklih nekaj mesecih?				
Nisem trpinčil	77,1	72,1	72,8	72,2
Zgodilo se je le 1-krat ali 2-krat	17,6	20,5	19,3	18,9
2 ali 3-krat na mesec	2,1	3,1	3,5	4,1
Približno enkrat na teden	1,5	2,4	2,0	2,8
Večkrat na teden	1,7	1,8	2,3	2,1
Kako pogosto v zadnjih nekaj mesecih so te v šoli trpinčili?				
V preteklih nekaj mesecih me v šoli niso trpinčili	77,7	75,2	79,5	77,9
Zgodilo se je 1-krat ali 2-krat	15,3	15,5	13,3	13,7
2-krat ali 3-krat na mesec	2,5	2,8	2,6	2,8
Približno 1-krat na teden	2,0	2,9	2,2	3,1
Večkrat na teden	2,5	3,6	2,4	2,4

Tabela predstavlja porazdelitev vzorca po posameznih spremenljivkah za posamezno leto. Vrednosti pri sedečih dejavnikih so revidirane in predstavljene tako kot v nalogi.

3.3.1 Razprava o rezultatih

Danes je Slovenija dokaj razvita in ekonomsko razmeroma dobro situirana, tako da ima že večina mladostnikov računalnike in pametne telefone. Ko se ozreš naokoli, večina mladih gleda v svoj telefon, koga kliče, se pogovarja, morda celo išče kaj po internetu. Mladostniki se enostavno ne znajo več pogovarjati, ne da bi medtem gledali na telefon ali tablico. Preko elektronskih naprav se pogovarjajo še med vožnjo v avtobusu, avtu ali ko pijejo kavo, se sprehajajo.

V nalogi smo ugotovili statistično značilne razlike glede na spol pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom. V vseh štirih letih so fantje v primerjavi z dekleti pogosteje gledali televizijo, videoposnetke in druge zabavne vsebine 2–3 ure, z izjemo v letu 2014, kjer so dekleta najpogosteje namenila tej dejavnosti od pol do ene ure. V letu 2002 je največ fantov vseh let, gledalo televizijo, videoposnetke ali druge zabavne vsebine, teh je bilo 17,1 %, nato se odstotek zmanjšuje (glej graf 3.2.1). Sigman (2012) navaja, da so otroci v času otroštva danes več časa pred televizijo kot pa v šoli. Povprečni sedemletnik preživi pred zaslonom že celo leto po 24 ur, povprečen mladostnik v Evropi pa do 18. leta pred zaslonom preživi že štiri leta po 24 ur.

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom so dekleta gledala televizijo 2–3 ure dnevno več kot fantje. V letih 2002 in 2010 prevladujejo fantje pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin od pol do ene ure, v letih 2006 in 2014 pa dekleta (glej graf 3.2.2). Raziskava Inštituta za raziskovanje medijev Mediana iz leta 1998 je pokazala, da Slovenci povprečno gledamo televizijo 2 uri in 50 minut. Raziskava Mladina 2000 pa kaže, da četrtnina vprašanih mladih presedi pred televizijo več kot dve uri.

Glede igranja igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med tednom smo ugotovili statistično značilne razlike med spoloma. Omenjeno vprašanje v letu 2002 ni bilo zastavljeno. V letih 2006 in 2010 približno polovica deklet sploh ni igrala igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah, v letu 2014 pa tretjina. V letu 2014 prevladujejo dekleta pri

tej dejavnosti. Igrala so od pol do ene ure na dan v 53,7 %, fantje pa v 45,8 % (glej graf 3.2.3).

Glede igranj igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom smo ugotovili statistično značilne razlike med spoloma. V letu 2002 omenjeno vprašanje ni bilo zastavljeno. V vseh treh letih so fantje v primerjavi z dekleti igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom pogosteje igrali 2 uri ali več, dekleta pa so jim pogosteje namenila od pol do ene ure. Dobra desetina fantov v letu 2006 je namenila igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom 6 ur in več, enak odstotek je bil leta 2010, manjši odstotek 8,5 % je bil leta 2014. V letu 2014 je kar polovica deklet, tj. 50,7 % posvetila igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med vikendom pol do 1 ure, fantje 35% (glej graf 3.2.4). Morda so dekleta začela uporabljati elektronske naprave za ugotavljanje novih modnih trendov, pri fantih pa bi bile lahko vzrok nove verzije elektronskih igrice na trgu.

Pri uporabi elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet...med tednom ugotovimo, da je v vseh štirih letih procent znašal med 40 % in 50 % pri uporabi elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet... med pol do ene ure. V letu 2014 pri uporabi elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet... Med mladostniki nismo ugotovili statistično značilnih razlik. Zanimivo je tudi to, da je približno enak delež deklet, tj. 8 %, ki elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet ... sploh ni uporabljalo, oziroma jih je uporabljalo od 4 do 5 ur, kar velja za dobrih 9 % fantov (glej graf 3.2.5).

Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet...med vikendom kaže statistično značilne razlike med spoloma. V letih 2006 in 2010 so dekleta v primerjavi s fanti elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet...med vikendom pogosteje uporabljala 2 uri in več, fantje pa do ene ure in manj, medtem ko je bilo v letu 2002 stanje obratno (glej graf 3.2.6). Drev navaja (v Jeriček in dr. 2011, 185) domačo raziskavo Mladina 2010, ki je pokazala, da mladi v starosti 15 do 29 let računalnik najpogosteje uporabljajo za poslušanje glasbe. Prav tako Drev navaja (prav tam), da se naši rezultati z drugimi ujemajo pri vplivu spola na sedeča vedenja, saj kažejo, da fantje v vseh starostnih skupinah izkazujejo več sedečih vedenj kot dekleta.

Glede pogostosti pretepanja v šoli v zadnjih 12 mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na spol. V vseh štirih letih so se fantje v primerjavi z dekleti

pogosteje pretepali. Ne glede na spol pa se mladostniki najpogosteje sploh niso pretepali (glej graf 3.2.7). Raziskave v Sloveniji in drugih evropskih državah, navaja Scagnetti (v Jeriček in dr. 2011, 258) kažejo, da se je statistično značilno večji delež fantov kot deklet pred anketiranjem pretepalo.

Glede pogostosti sodelovanja pri trpinčenju v zadnjih mesecih smo v vseh štirih letih ugotovili statistično značilne razlike glede na spol. Fantje so v primerjavi z dekleti pogosteje sodelovali pri trpinčenju. Ne glede na spol pa mladostniki najpogosteje sploh niso sodelovali pri trpinčenju (glej graf 4.2.8). Kot navajajo Ule in drugi (1999), lahko poskušamo pojasniti spolne razlike v agresivnosti s spolno diferenciranimi socializacijskimi vzorci. Medtem ko se dečkom v socializacijskih procesih pogosto posredujejo vrednote, kot so denimo pogum, upornost, žilavost..., se pri deklicah spodbujajo nežnost, preudarnost in previdnost.

Glede pogostosti trpinčenja v zadnjih mesecih smo ugotovili statistično značilne razlike glede na spol v vseh letih, z izjemo leta 2002. V vseh štirih letih so bili fantje pogosteje podvrženi trpinčenju v šoli kakor dekleta. Ne glede na spol pa mladostniki v vseh štirih letih najpogosteje sploh niso bili trpinčeni (glej graf 3.2.9). V Sloveniji je bilo narejenih več raziskav o trpinčenju v šolah, pravi Scagnetti (2011, 249). V anketi Bojana Dekleve, kjer so sodelovali otroci šestih osnovnih šol, je vsaj 45 % poročalo o ustrahovanju. Tudi raziskava študentov FDV v dveh osnovnih in dveh srednjih šolah kaže na to, da doživlja ustrahovanje 68 % osnovnošolcev in 56 % srednješolcev. Raziskovalci Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in Pedagoške fakultete so ugotovili, da je bilo 32 % fantov in 17,2 % deklet, starih 15 let, že žrtev nasilja.

Statistično značilne razlike smo ugotovili v gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med tednom glede na subjektivno oceno statusa družine. V letu 2002 so mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, v primerjavi z ostalimi pogosteje gledali televizijo in ostale zabavne vsebine 6 ur in več, ter 2–3 ure. Najnižji delež je bil med tistimi, ki so gledali televizijo pol do ene ure. V letu 2014 pa jih iz te skupine gleda televizijo 6 ur in več že desetina mladostnikov (glej graf 3.2.10). Sklepamo lahko, da se je mogoče njihov socialni položaj tako spremenil, da si ne morejo privoščiti drugih aktivnosti kot gledanja televizije.

Statistično značilne razlike smo ugotovili v gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom glede na subjektivno oceno statusa družine. V letu 2002 so

mladostniki, ki menijo, da jim sploh ne gre dobro, tej dejavnosti namenili od pol do 1 ure. V letu 2006, 2010 in 2014 so mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, v primerjavi z ostalimi tej dejavnosti namenili 6 ur in več. V letu 2014 jih je iz te skupine gledalo še 13,4% (glej graf 3.2.11). Čeprav se odstotek mladostnikov, ki meni, da njihovi družini sploh ne gre dobro in gledajo televizijo približno 6 ur ali več, z leti manjša, bi lahko sklepali, da se je Slovenija že začela počasi popravljati po recesiji in so si lahko nekateri že privoščili druge aktivnosti, za katere je potreben boljši socialni status.

Prav tako obstajajo statistično značilne razlike pri igranju igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah med tednom glede na subjektivno oceno statusa družine. Za leto 2002 vprašanje ni bilo postavljeno. V letu 2006 so mladostniki, ki menijo, da gre njihovim družinam zelo dobro, v primerjavi z ostalimi, igrice na računalnik pogosteje igrali od pol do ene ure. V letu 2010 so mladostniki, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, v primerjavi z ostalimi, pogosteje igranju igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah namenili 4–5 ur, 11,1 %, po drugi strani pa pogosteje igrice sploh ni igralo 52,8 %. V letu 2014 pa so mladostniki, ki menijo, da gre njihovim družinam še kar dobro, igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah igrali od pol do ene ure v 53,4 %. Po drugi strani pa je 10% mladostnikov igralo igrice približno 6 ur in več na računalniku ali drugih elektronskih napravah. Ti menijo, da njihovim družinam sploh ne gre dobro (glej graf 3.2.12).

Prav tako obstajajo statistično značilne razlike pri igranju igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah med vikendom glede na subjektivno oceno statusa družine. Za leto 2002 vprašanje ni bilo postavljeno. V letih 2006 in 2010 so mladostniki ne glede na subjektivno oceno statusa družine igranju igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah najpogosteje namenili od pol do 1 ure. V letu 2014 je desetina mladostnikov namenila igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah 6 ur in več in prav tak odstotek jih je namenilo igranju igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah 4–5 ur (glej graf 3.2.13).

Glede uporabe elektronskih naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošta, klepet ...) med tednom ugotavljamo statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. Mladostniki, ki menijo, da njihovim družinam sploh ne gre dobro, v letih 2002 in 2006 elektronskih naprav v približno 50 % sploh niso uporabljali. Malo manjši odstotek, približno

40 %, velja tudi za tiste, ki so menili, da njihovi družini ne gre preveč dobro. Največji odstotek mladostnikov, 52 % v letu 2014, ki je menilo, da gre njihovi družini še kar dobro, pa je uporabljalo elektronske naprave za različne dejavnosti približno od pol do 1 ure (glej graf 3.2.14). Pri obeh grafih, (3.2.14 in 3.2.15), je videti velik porast uporabe elektronskih naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošto, klepet ...), kar petina in četrtnina mladostnikov iz skupine mladostnikov, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro, je uporabljala naprave približno 6 ur in več. Menim, da se je mladostnikom izboljšal socialni položaj.

Glede uporabe elektronskih naprav za različne dejavnosti (domače naloge, e-pošto, klepet ...) med vikendom ugotavljamo statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine. V letih 2002 in 2006 mladostniki, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro, oziroma jim ne gre preveč dobro, elektronskih naprav za različne dejavnosti med vikendom najpogosteje sploh niso uporabljali, medtem ko so jih ostali mladostniki najpogosteje uporabljali od pol do 1 ure (glej graf 3.2.15).

Glede pogostosti pretepanja v preteklih 12 mesecih smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine v vseh letih, z izjemo leta 2010. Največ mladostnikov se je enkrat pretevalo leta 2006, 23,7 %, in to tistih, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro. Istega leta se je pretevalo enkrat v zadnjih 12 mesecih od vseh štirih let največ tistih mladih, ki so menili, da gre njihovi družini še kar dobro. V vseh štirih letih se je med 8,6 % in 15,8 % mladostnikov pretevalo 4x in več v preteklih 12 mesecih in to tistih mladostnikov, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro (glej graf 3.2.16). Bučar Ručman navaja (2004, 36), da obstajajo primeri mladih nasilnežev, ki so odraščali v dobrih oz., bolje rečeno, boljših družinskih razmerah kot številni drugi nasilneži. To lahko pripišemo tudi delovanju nekih drugih – socialnih, psiholoških in drugih dejavnikov. Bučar Ručman meni (prav tam), da moramo glavne vzroke za nasilje iskati v družinskih razmerah, vsekakor pa ne smemo pozabiti na pomembnost vpliva vrstnikov, šole, družbe. Sherifova (v Ule in drugi 1999, 54) opisuje odnos med slojevsko pripadnostjo in delikventnostjo: »Fantje iz nižjih slojev avtomobile kradejo, iz srednjih si jih sposojajo, iz višjih jih imajo«. Ule navaja (prav tam), da tako primerjava povprečnih stopenj prestopniškega vedenja glede na percepcijo materialnega položaja družine kot primerjava povprečnih stopenj med izobrazbenimi skupinami staršev, kažeta nepovezanost materialnega in mladoletnega prestopništva.

Glede pogostosti sodelovanja pri trpinčenju v šoli v preteklih mesecih smo ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine za vsa štiri leta, z izjemo leta 2006. Med 15,5 % in 23,3 % mladih je v vseh štirih letih sodelovalo pri trpinčenju 1–x ali 2–x. Večkrat na teden je leta 2002 sodelovalo pri trpinčenju 8,3 % mladih. Ti so menili, da njihovi družini ne gre preveč dobro. V letu 2014 pa je sodelovalo pri trpinčenju 11,4 % mladih, ki so menili, da njihovi družini ne gre preveč dobro (glej graf 3.2.17). Kot navaja Scagnetti (2011, 248), so šolarji, ki trpinčijo svoje vrstnike, agresivni in impulzivni, poleg tega nimajo razvitih socialnih veščin. Navadno prihajajo iz družin, v katerih je veliko razhajanj in konfliktov.

Pri pogostosti izpostavljenosti trpinčenju v šoli v preteklih mesecih smo ugotovili statistično značilne razlike glede na subjektivno oceno statusa družine za vsa štiri leta. Večkrat na teden so bili izpostavljeni trpinčenju mladi v letu 2014. Ti so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro. Takih je bilo 18,6 %. Enkrat na teden v letu 2002 in 2006 je bilo trpinčenih približno 10 % mladih, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro. Več kot tri četrtine mladih v vseh skupinah ni bilo trpinčenih v zadnjih mesecih z izjemo tistih, ki menijo, da njihovi družini ne gre preveč dobro v 48,6% (glej graf 3.2.18). Menim, da je vzgoja mladostnikov, ki trpinčijo vrstnike, zelo nizka. Bilo bi priporočljivo, če bi v vzgojnih ustanovah namenili tej tematiki več pozornosti.

Primerjava za obdobje 2002–2014 glede časa, ki so ga mladostniki namenili gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin med tednom in vikendom, kaže statistično značilne razlike glede na leto. Znižal se je delež mladostnikov, ki so namenili gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih zabavnih vsebin 6 ur in več, in prav tako se je znižal delež tistih, ki so gledanju televizije, videoposnetkov in ostalih vsebin namenili 4–5 ur. Zvišal pa se je delež tistih, ki so tej dejavnosti namenili do 1 ure dnevno. (glej graf 3.2.19 in graf 3.2.20). Razveseljivo je, da se delež mladostnikov, ki veliko gledajo televizijo, znižuje.

Primerjava za obdobje 2006–2014 pri času, ki so ga mladostniki namenili igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah med tednom in vikendom, kaže statistično značilne razlike glede na leto. Tu podatka za 2002 nimamo. Znižal se je delež mladostnikov, ki so igranju igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah namenili 6 ur in več in delež tistih, ki so temu namenili 4–5 ur. Zvišal pa se je delež tistih, ki so igranju igrice na

računalniku ali drugih elektronskih napravah namenili od pol do ene ure (glej graf 3.2.21 in graf 3.2.22). Čeprav smo ugotovili, da se je igranje igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah v nekaterih kategorijah z leti povečeval, približno 6 ur in več ter 4–5 ur, vendarle trend igranja igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah pri teh mladostnikih upada.

Primerjava za obdobje 2002–2014 glede časa, ki ga mladostniki namenijo za uporabo elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet..., tako med tednom kot vikendom, kaže statistično značilne razlike glede na leto. Ugotovili smo pozitiven trend v vseh časovnih kategorijah. Porasel je delež mladostnikov, ki so elektronske naprave uporabljali do ene ure med tednom, od leta 2002 iz 43,4 % na 48,7 % v letu 2014. Zasedimo pa velik upad mladostnikov, ki elektronske naprave za omenjene dejavnosti sploh niso uporabljali tako med tednom kot med vikendom (graf 3.2.23 in graf 3.2.24).

Pri primerjavi pogostosti pretepanja v preteklih 12 mesecih za obdobje 2002–2014 smo med mladostniki ugotovili statistično značilne razlike glede na leto. Znižal se je delež mladostnikov, ki so se preteпали 4–x ali pogosteje, 3–x in 2–x (glej graf 3.2.25).

Pri primerjavi pogostosti sodelovanja pri trpinčenju v šoli v preteklih mesecih ugotovimo, da je v letih 2002 in 2010 porasel delež mladostnikov, ki so večkrat tedensko sodelovali pri trpinčenju, v letu 2014 pa je rahlo upadel. V obdobju 2002–2004 pa je upadel delež mladostnikov, ki v preteklih mesecih pri trpinčenju vrstnika v šoli niso sodelovali (glej graf 3.2.26).

Primerjava pogostosti podvrženosti trpinčenju v preteklih mesecih je pokazala, da je v obdobju 2002–2010 narasel delež mladostnikov, ki so bili trpinčeni približno 1–krat tedensko, 2–krat ali 3–krat mesečno. Delež tistih mladostnikov, ki so bili trpinčeni enkrat ali dvakrat, pa se je rahlo znižal. Največ mladostnikov, ki niso bili trpinčeni, je bilo v letu 2010, najmanj pa v letu 2006 (glej graf 3.2.27).

3.3.2 Povzetek glavnih ugotovitev

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med šolskim tednom ugotovimo, da so v vseh štirih letih fantje v primerjavi z dekleti 2–3 ure pogosteje gledali televizijo, videoposnetke in druge zabavne vsebine. Med vikendom pa so tako fantje kot dekleta najpogosteje gledali televizijo 2–3 ure.

Glede igranja igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah med šolskim tednom ugotovimo, da polovica deklet sploh ni igrala igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah, med vikendom pa malo manj kot polovica deklet.

Pri uporabi elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet... med tednom smo ugotovili, da v letu 2014 od vseh let samo še desetina obeh spolov ni uporabila elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet..., enak odstotek se pokaže tudi med vikendom.

Pri pretepanju v zadnjih 12 mesecih se je četrtnina fantov pretepala 1x v vseh štirih letih, desetina pa 4x ali bolj pogosto.

Pri trpinčenju vrstnika v šoli, ne glede na spol, mladostniki najpogosteje sploh niso sodelovali. Trpinčenih v vseh letih, ne glede na spol, ni bilo več kot tri četrtine mladostnikov.

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med tednom je bilo približno polovica mladostnikov, ki so menili, da gre njihovi družini še kar dobro, in so gledali televizijo približno 2–3 ure v vseh štirih letih.

Pri gledanju televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med vikendom, mladostniki, ki menijo, da gre njihovi družini še kar dobro, ne izstopajo v nobeni kategoriji.

Igranje igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah med tednom, približno 6 ur in več, se je v zadnji raziskavi povečalo pri tistih mladostnikih, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro. Pri mladostnikih, ki menijo, da njihovi družini sploh ne gre dobro, pa jih malo manj kot polovica med vikendom igrice na računalniku ali drugih elektronskih napravah sploh ni igrala.

Uporaba elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet približno 6 ur in več med šolskim tednom je med leti nihala med tistimi mladostniki, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro. Med vikendom pa je v zadnjem letu raziskave četrtnina mladostnikov, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro, uporabljala elektronske naprave za domače naloge, e-pošto, klepet.

Največkrat so se v zadnjih 12 mesecih preteпали tisti mladostniki, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro.

Pri pogostosti sodelovanja pri trpinčenju vrstnika v šoli večkrat na teden je bilo v zadnjem letu 10 % tistih, ki so menili, da njihovi družini sploh ne gre dobro.

Pri pogostosti trpinčenja večkrat na teden v preteklih mesecih se izmenjujejo mladostniki, ki ocenjujejo, da njihovi družini sploh ne gre dobro in mladostniki, ki ocenjujejo, da njihovi družini ne gre preveč dobro.

Primerjava gledanja televizije, videoposnetkov in drugih zabavnih vsebin med tednom kaže porast pri tistih mladostnikih, ki so tej dejavnosti namenili do ene ure dnevno. Ostali trendi upadajo. Prav tak trend je tudi med vikendom.

Primerjava igranja igrice na računalnik ali drugih elektronskih napravah med tednom kaže upadanje trendov, povečal se je delež mladostnikov, ki so igranju igrice na računalnik namenili do ene ure. Prav tak trend je tudi med vikendom.

Primerjava uporabe elektronskih naprav za domače naloge, e-pošto, klepet med tednom kaže na porast trendov v vseh kategorijah, razen trenda, ki je zelo upadel pri tistih mladostnikih, ki elektronskih naprav sploh niso uporabljali. Enako je tudi med vikendom.

Pri primerjavi pogostosti pretepanja v preteklih 12 mesecih se delež niža.

Znižal se delež mladostnikov, ki v preteklih mesecih pri trpinčenju vrstnika v šoli niso sodelovali.

4. SKLEP

Preživljanje prostega časa mladostnikov je zapleteno. Kot navaja McHale (2004), so raziskave pokazale, da je udeležba preživljanja prostega časa povezana s spolom, razvojem interesov, veščin. Preživljanje prostega časa stereotipno ženskih in moških aktivnosti ima pomembno posledico za dekleta, ko se odločajo o šolanju, karieri in družini. Menim pa, da je vzrokov za preživljanje prostega časa še več. Odvisno je še od same družine, odnosov v družini, statusa družine, kulture, učnega uspeha, vrstnikov. Joganova meni (1990), da obstajajo precejšnje razlike v kakovosti preživljanja prostega časa, ki jih pogojuje pripadnost družbenemu sloju. Iz družin, kjer je slabši socioekonomski položaj, so otroci bolj osamljeni in prepuščeni sami sebi. Zatekajo se h gledanju televizije, igranju igrice na računalnik, deskanju po internetu ali pa se odpravijo na cesto in so prepuščeni vplivu vrstnikov, ki imajo lahko potencialno negativen vpliv na otrokovo socializacijo.

Predvsem bi bilo zaželeno, da bi imeli starši več časa za otroke. Z otroki bi se morali že od majhnega veliko pogovarjati in jim vcepiti življenjske norme. Skupaj z njimi bi se morali

pogovoriti o možnostih preživljanja prostega časa in potem tudi z njimi sodelovati pri ustvarjanju pogojev za preživljanje prostega časa.

Mladostnike bi morali motivirati k prostovoljnim dejavnostim tudi preko državnega aparata, predvsem tiste posameznike, ki svojega prostega časa drugače kot z uporabo elektronskih naprav ne znajo preživljati. S tem, ko bi sodelovali pri prostovoljnih dejavnostih, bi se jim zvišala samozavest, začutili bi, da so naredili nekaj dobrega. Poleg tega pa bi se brez uporabe elektronskih naprav lažje vklapljali v normalne družbene odnose.

Potrebno bi bilo podpirati razne pobude staršev, kot je na primer »Gremo v hribe« (Gremo v hribe 2016), morda celo k ustanavljanju klubov in društev, v katerih bi se lahko zbirali in delovali mladi. V okviru društev bi lahko organizirali smučanje pozimi in plavanje poleti, razne tečaje, na katerih bi se otroci lahko učili različnih novih veščin in si s tem širili obzorja izven primeža socialnega medmrežja. Delo v društvih bi bilo lahko subvencionirano tudi s strani države, kjer so sredstva v določeni meri že na razpolago s strani Evropske Unije (Bučar v Tehovnik 2012; 35), poleg tega pa bi bila lahko v delavnici predvidena sredstva tudi za tiste mladoletnike, ki si preživljanja prostega časa v okviru dejavnosti društva ne bi mogli privoščiti (med drugim socialno ogroženi otroci). Preko društev bi se lahko organizirale tudi razne delavnice, v katerih bi mladi našli svoje interese, vse v cilju zmanjševanja interesa mladih za porabo prostega časa z elektronskimi napravami. Preko takih društev bi mladim lahko ponudili tudi prostore in glasbila, s katerimi bi otroci lahko razvijali svoje talente, kot tudi literarne in slikarske delavnice ter tečaje gledališke igre in delavnice javnega nastopanja. Ponudili bi jim lahko tudi telovadnice, v katerih bi bili lahko telesno dejavni. Vprašanje pa je seveda, koliko ima država posluha za takšne pobude in predvsem, koliko sredstev bi bila pripravljena alocirati v ta namen. Med starši, na katere bi ultimativno padla odgovornost ustanavljanja takih društev in ki bi morali tudi aktivno vzpodbujati dejavnosti znotraj takih društev, pa se najde le redko kdo, ki bi bil pripravljen svoj prosti čas porabljati za boljši jutri adolescentov.

Kljub zgoraj zapisanemu pa je potrebno izpostaviti, da so v Sloveniji dobro razviti mladinski centri. Osnovni namen mladinskih centrov je neformalna socializacija in vključevanje organizirane in predvsem timske neorganizirane mladine v lokalnih, regionalnih in mednarodnih okoljih v preventivne, neformalno-izobraževalne, prostovoljne, kulturne, socializacijske, prostočasne in druge animacijske aktivnosti, prav tako pa tudi omogočanje raznovrstnih mladinskih iniciativ (Murn in drugi 2011, 11). V Sloveniji beležimo 64 mladinskih centrov, ki imajo dodeljen status mladinskega centra (mlad. 2016). Mladinski

centri so glede vključitve v primerjavi z zgoraj predlaganimi društvi in klubi prav tako prostovoljni, vendar pa so neizogibno podvrženi javnemu financiranju. Ker je potrebno iskati rešitve za sleherni problem na lokalni ravni, ni pri mladostnikih nič drugače. Lokalne skupnosti (beri: občine) morajo izkazati interes za razvoj mladinskih centrov in pri tem tudi zagotavljati ustrezno financiranje. V primeru zgoraj predlaganih društev in klubov pa bi večino financ lahko prispevali starši sami.

Morda se lahko v sklepnem delu dotaknemo tudi sociološkega vprašanja, in sicer medgeneracijskega sodelovanja. V Sloveniji je že v pogonu marsikatero medgeneracijsko društvo (Hozjan 2010; 49), ki v smislu dobrodelnega delovanja povezuje mlajše generacije s starejšimi, kot tudi na primer projekt Festival za tretje življenjsko obdobje. V kolikor bi torej mladi v prostem času v smislu medgeneracijskega sodelovanja, ki se načeloma razvija v pravo smer, starejšim pomagali tudi pri dobavi hrane, košnji trave, kidanju snega, (nekateri mladi prostovoljci to tudi že počnejo), morebitnem spremstvu k zdravniku in podobno, bi s tem pomagali družbi kot celostni socialni strukturi, pri tem pa bi tudi svoj prosti čas izkoristili bolj produktivno, predvsem pa ga ne bi izgubljali z uporabo asocialnih elektronskih naprav.

Krpanje razkoraka med generacijami pa bi pomagalo tudi pri nadaljnji socializaciji mladostnikov, saj bi si ob druženju s starejšimi in bolj izkušenimi občani lahko pridobili določena znanja, ki jih ni mogoče pridobiti drugače kot z izkustvi.

Iz zaključkov, ki smo jih v tej magistrski nalogi zaobjeli, je moč ugotoviti, da se prosti čas koristi zelo neproduktivno, medtem ko na primer trpijo dobrine nacionalnega (javnega) pomena, kot so številni opuščeni in nevdrževani kulturni spomeniki. Državi bi moralo biti v interesu vzdrževati lastno bogastvo in bi lahko sprejela ustrezno zakonodajo ter preko nje ustanovila različne agencije, s katerimi bi se na primer ohranjala kulturna dediščina, s točno zapisanimi cilji in nalogami takšnih javno–pravnih negospodarskih oblik, preko kvalificiranega nadzora dela mladostnikov v takšnih agencijah.

Ker hipotezi, ki smo si jih zastavili v tej magistrski nalogi, nista bili potrjeni, predlagamo, da bodoči raziskovalci, ki se bodo ukvarjali s predmetno ali podobno problematiko, vprašanja raziščejo še preko drugih zornih kotov, saj bi se hipotezi, skladno s predhodnimi raziskavami, ki smo jih obdelali v tej nalogi, morale vsaj v večjem delu potrditi.

5. LITERATURA

Arnett, J. J. 2007. *Adolescence and Emerging Adulthood*. New Jersey. Pearson: Prentice Hall

Beck, U. 2009. *Družba tveganja : na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana. Založba Krt.

Beck, U. 2003. *Kaj je globalizacija?: zmote globalizma - odgovori na globalizacijo*. Ljubljana. Založba Krt.

Beck, U., E. Beck-Gernsheim. 2002. *Individualization. Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London. Sage.

Bergant, M. 1981. *Družina – zakon – ljubezen na razpotju*. Ljubljana. Zavod RS Slovenije za šolstvo.

Bohinc, R. 2003. *Mladoletniško nasilje*. Zbornik prispevkov s posveta o mladostniškem nasilju mladih, 27. oktobra, v Ljubljani.

Brad, J., L. Bushman, R. Huesmann. 2006. Short-term and Long-term Effects of Violent Media on Aggression in children and Adults. *Arch Pediatr Adolesc* 160: 348–352.

Bučar Ručman, A. 2004. *Nasilje in mladi*. Novo mesto. Klub mladinski kulturni center.

Christensen, P. N., W. Wood. 2007. Effects of Media Violence in Viewer`s Aggression in Unconstrained Social Interaction. V *Mass Media Research: Advances Through Meta-Analysis*. (ur) R. W. Preis, 277–286. New York & London. Routledge.

- Čačinovič - Vogrinčič, G. 1992. *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana. Advance.
- Černigoj Sadar, N. 1991. Socialni položaj, materialni standard in način preživljanja prostega časa. *Družboslovne razprave*. 8 (12): 52–65.
- Černigoj Sadar, N. 1998. Od časa, ki ostaja, do blagostanja. *Družboslovne razprave*. 9 (27/28): 86–97.
- Černigoj Sadar, N. 1991. *Moški in ženske v prostem času*. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.
- DeBell, M., Chapman, C. 2001. *Computer and Internet Use by Children and Adolescents*. 5 (4): 3–51. Technology in Education.
- Dekleva, B. 2002. Vrstniško nasilje in ustrahovanje – značilnosti storilcev in žrtev. V *Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive*. (ur) Z. Kanduč, 44–59. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Derganc, S. 2004. *Prosti čas mladih*. Salve. Ljubljana. Društvo Mladinski ceh.
- Dolničar, V., J., Nadoh. 2004. *Medijske navade med slovenskimi mladostniki: Empirične zaznave*. Ljubljana. SOU in FDV.
- Erjavec, K., Z., Volčič. 1999. *Moč in nemoč televizije*. Za starše in učitelje. Rokus. 5–15.
- Furlong, A., F. Cartmel. 1997. *Young People and Social Change*. Bristol. Open Uni. Press.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity*. Self and Society in the Late Modern Age.

Stanford, California. Stanford University Press.

Gillis, J. R. 1999. *Mladina in zgodovina*. Šentilj. Aristej.

Gremo v hribe 2016. Dostopno prek <http://www.gremovhribe.si> (29. avgust 2016)

Gross, E. F. 2004. *Adolescent internet use: What we expect, what teens report*. Applied Developmental Psychology. 25: 633–49.

Haralambos, M., M., Holborn. Sociologija: *Teme in pogledi*. 1999. Ljubljana. DZS.

Hozjan, T. 2010. *Aktualne dejavnosti na področju medgeneracijskega sodelovanja v Sloveniji*. Ljubljana. Andragoška spoznanja. 16 (4): 45–52.

Ivory, D. James. 2001. *Video Games and Children*. Video and the Elusive Search for their Effects on Children: An Assessment of Twenty Years of research. AEJMC Archives; 16: 12–46.

Jackson, L., A. von Eye, F. Biocca. 2006. *Children and Internet Use: Social, Psychological and Academic Consequences for Low-income Children*. American Psychological Association. Washington. Development Psychology. 42 (3): 429–435.

Jeriček, H., D. Lavtar, T. Pokrajac. (ur) 2007. *Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju*. HBSC Slovenija 2006 – poročilo o raziskavi. Ljubljana. Inštitut za varovanje zdravja.

Jeriček Klanšček, H., S., Roškar, H., Koprivnikar, V. Pucelj, M. Bajt, T. Zupanic. (ur) 2011. *Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov*. HBSC Slovenija 2010 – poročilo o raziskavi. Ljubljana. Inštitut za varovanje zdravja.

Jeriček Klanšček, H., M., Bajt, A., Drev, H., Koprivnikar, V., Pucelj, T. Zupanič. (ur) 2015. *Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov*. HBSC Slovenija 2014 – poročilo o raziskavi. Ljubljana. Nacionalni inštitut za varovanje zdravja.

Jogan, M. 1990. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana. Fakulteta za politične vede in novinarstvo.

Kink, S. 2009. *Medijski vpliv na mlado občinstvo: nasilne medijske vsebine*. *Sodobna pedagogika*. 2: 62–73.

Kordeš, L. 2003. *Droge in problem sodobne države*. Diplomsko naloga. FDV.

Krempel, H. 2003. *Prosti čas mladih*. Diplomsko delo. FDV.

Kristančič, A. 2007. *Svoboda izbire – Moj prosti čas*. Ljubljana. Združenje svetovalnih delavcev.

Kuhar, M. 2007. *Prosti čas mladih v 21. stoletju*. Ljubljana. *Socialna pedagogika*. 11(4): 453–472. Združenje za socialno pedagogiko.

Kuntsche, E., W., Pickett, M., Overpeck, W., Craig, W. Boyce, M., Gaspar de Matos. 2006. *Television Viewing and Forms of Bullying among Adolescents from Eight Countries*. *Swiss Journal of Adolescent Health* 39: 980–985

Leccardi, C., E., Ruspini. 2006. *A New Youth. Young People, Generations and Family Life*. Hampshire. Ashgate.

Lešnik, R. 1982. *Prosti čas*. Maribor. Založba obzorja Maribor.78.

Livingston, B. 2007. *The Media-Parent Connexion: Overlaplaning Fear – How it Hurts and What Can We do About it*. National Association of Social Workers.

Lukšič, M, 2005. Diagnoza: Mladostništvo. V: Kosi T. (ur.) *To ti je lajf*: Programska knjižica. Celje. SLG.

McHale, S. M., L., Shanahan. 2004. *Family Predictors of Girl`s Sex-typed Activities in Middle Childhood and Adolescence*. Child Development. Pennsylvania. 75 (5): 1575–1593

Mlad. 2016. *Mladinski center*. Dostopno prek: <http://mlad.si/organizacije/mladinski-centeri> (7. avgust 2016).

Mugnanioni Lešnik, D. 2002. *Vrstniško nasilje in strategija nične tolerance do nasilja v šoli*. Informativni bilten za proučevanje državlanske vzgoje. V ur. M. Sardoč, 5–10. Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

Murn, K., T., Lebič, U., Skrinar. 2011. *Mladinski centri v Sloveniji*. Ljubljana. Zavod mladinska mreža MaMa.

Mrevlje, U. P. 1997. *Vpliv nasilja v vizualnih medijih na vedenje mladih*. Ljubljana. Medicinski razgledi 36: 37–56.

Musek, J. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana. Educasy.

Musek, J., V. Pečjak. 1996. *Psihologija*. Ljubljana. DZS.

12. Nacionalni otroški parlament. 2001. *Moj prosti čas*. Povzetek skupnih ugotovitev, sklepov in predlogov, 18. decembra, v Mariboru.

Ozmert, E., M. Yoyran, K. Yurdakok. 2002. How Much Television should Children Watch?. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*: 156.

Paik H., G., Comstock. 1994. The Effects of Television Violence on Antisocial Behavior: A Meta-Analysis 1. *Communication Research*. 21 (4): 516–546.

Petrovec, D. 2003. *Mediji in nasilje – obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana. Mirovni inštitut.

Pušnik, M. 1999. *Vrstniško nasilje v šolah*. Zavod republike Slovenije za šolstvo.

Rakar, T., R., Boškić, M., Kuhar. 2012. Družinski centri v različnih sistemih blaginje. *Socialno delo*. 51 (4): 233-245.

Renner, T. 2000. Ranljivost, mladi in zasebno okolje. *Socialna ranljivost mladih*. V M. Ule (ur.), 145–171. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Šentilj. Založba Aristej.

Renner, T., M., Sedmak, A., Švab, M., Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper. Annales.

Renner, T. 2007. *Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih*. Ljubljana. IB revija 2: 40–49.

Renner, T., V., Potočnik, V., Kozmik. 1995. *Družine različne – enakopravne*. Ljubljana. VITRIUM.

Ridgeout, V. J., U. G., Foehner, D. S., Roberts. 2010. *Generation M2: Media in the Lives of 8-to 18-Years-Olds*. Menlo Park, CA: A Kaiser Family Foundation. DIANE Publishing CO.

Robida, P. 2001. *Mladi in prosti čas v vzgojnih zavodih*. Diplomsko delo. Pedagoška fakulteta.

Roberts, D. F. 1999. *Kids&media&the new millenium*. Menlo Park, CA: A Kaiser Family Report. DIANE Publishing CO.

Salmon, J., A., Timperio, A., Telford, A., Carver, D., Crawford. 2005. Association of Family Environment with Children's Television Viewing with low Level of Physical Activity. *Obesity research*. 13 (11): 1939–1951.

Sigman, A. 2012. *Vpliv zaslonske tehnologije na otroke*. Ljubljana. Svitanje. Zima 2012. 8(4): 4-16.

Simpson, J., E., Weiner. 1989. *A New English Dictionary on Historical Principles*. UK. Oxford University Press.

Strgar, E, N., Scagnetti, V., Pucelj. 2006. *Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju. HBSC 2002 – poročilo o raziskavi*. Ljubljana. Inštitut za varovanje zdravja.

Subrahmanyam, K., P., Greenfield, R., Krauf, E., Gross. 2001. The impact of computer use on children's and adolescent's development. *Applied Developmental Psychology* 22: 7–30.

Suhn Lee, M. 2004. Effects of Video Game Violence on Prosocial and Antisocial Behaviors. *Journal of Joung Investigators*. 11 (1): 1–11.

Šelih, A. 2000. *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*. Ljubljana. Bonex.

Švab, A. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.

Tehovnik, B. 2012. *Evropske socialne politike in medgeneracijsko prostovoljstvo (primer Slovenije)*. Diplomsko delo. FDV.

Tremblay, MS., AG., LeBlanc, I., Janssen, ME., Kho, A., Hicks, K., Murumets, RC., Colley, M., Duggan. 2011. *Canadian Sedentary Behaviour Guidelines for Children and Youth*. Appl. Physiol. Nutr. Metab. 36: 59–64.

Tomori, M. 1994. *Knjiga o družini*. Ljubljana. EWO.

Ule, M. 1988. *Mladina in ideologija*. Ljubljana. DE.

Ule, M., T., Renner. 1998. *Prosti čas mladih v Ljubljani*. Raziskovalno poročilo. Ljubljana. MOL.

Ule, M. 1993. *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M. 1999. Stoletja mladine – spremna študija. *Mladina in zgodovina – tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. V (ur). John Gillis. Maribor. Založba Aristej.

Ule, M., T., Renner, M., Mencin Čeplak, B., Tivadar. 1999. *Prosti čas mladih v Ljubljani: Analiza rizičnih marginalnih skupin*. Zaključno poročilo. Naročnik: Mestna občina Ljubljana. Ljubljana. FDV.

Ule, M., T., Rener, M., Mencin Čeplak, B., Tivadar. 2000. *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana. Založba Aristej.

Ule, M., M., Kuhar. 2002. Sodobna mladina: izziv sprememb. *Mladina 2000 – slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. V (ur). Vlado Miheljak, Zbirka Juventa. Maribor. Založba Aristej.

Ule, M., M., Kuhar. 2003. *Kakovost življenja otrok in mladostnikov v Sloveniji*. Študija osipništva. Raziskovalno poročilo. Naročnik: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve RS. Ljubljana: FDV

Ule, M. 2008. *Za vedno mladi?* Socialna psihologija odraščanja. Ljubljana. FDV.

Wikipedia. 2016. *Pearsonov koeficient korelacije*. Dostopno prek: https://sl.wikipedia.org/wiki/Pearsonov_koeficient_korelacije. (24. april 2016).

Wikipedia. 2016. *SPSS*. Dostopno prek: <https://en.wikipedia.org/wiki/SPSS>. (24. april 2016).

Zimmerman, F., M. G., Glew, D., Cristakis, W., Katon. 2005. Early Cognitive Stimulation, Emotional Support, and Television Watching as Predictors of Subsequent Bullying Among Grade-School Children. *Pediatrics&Adolescent Medicine*. 159 (4): 384–88.